

Høgskulen på Vestlandet

MSB210: Masteroppgave

MSB210-01-2023-VÅR-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	10-03-2023 12:00 CET	Termin:	2023 VÅR
Sluttdato:	22-05-2023 14:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteoppgave		
Flowkode:	203 MSB210 1 01 2023 VÅR		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	204
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	26514
----------------------	-------

Egenerklæring *: Ja
Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert
oppgavetittelen på
norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	14
Andre medlemmer i gruppen:	211

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

**Høgskulen
på Vestlandet**

MASTEROPPGAVE

**EUs taksonomiforordning og påvirkningen
på bygg- og eiendomssektoren i Norge**

**The EU Taxonomy and the Impact on the
Construction and Real Estate Sector in
Norway**

Thibiga Kuddyar

Ingrid-Liv Morkken

Master of Science in Business:

Regional Economics and Innovation

Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap

Institutt for økonomi og administrasjon campus Haugesund

Veileder: Prof. Tor Georg Jakobsen

22.05.2023

Sammendrag

Jordkloden vår har begrenset med ressurser, og i takt med både økt ressursbruk og verdensbefolkning, har også fokuset på bærekraft økt kraftig de siste årene. Som følger av dette har betydningen av det grønne skiftet økt i bygg- og eiendomssektoren. Tidligere har sektoren satt standarder gjennom Paris-avtalen, energimerkeordningen og BREEAM-NOR, men sektoren ble i 2022 introdusert for et nytt rapporteringsverktøy, taksonomiforordningen. Denne forordningen er en del av EUs vekststrategi (European Green Deal) og virker som et klassifiseringssystem som gir oversikt over miljømessig bærekraftige investeringer. Et slikt system skal gjøre det lettere for investorer å foreta grønne valg, samt unngå at bedrifter driver grønnvasking. Taksonomien trådte i kraft først i EU og deretter i Norge i januar 2023, hvor taksonomiforordningen ble implementert gjennom en ny norsk lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finans. Med bakgrunn i dette har vi valgt å undersøke hvordan taksonomiforordningen vil påvirke denne sektoren i Norge.

Vi har brukt et kasusbasert kvalitativt forskningsdesign, hvor vi intervjuet seks bedrifter tilhørende nevnt sektor, fra bedrifts- og investorperspektiv. Oppgaven avgrenses ved å gå i dybden på fire temaer: økonomiske konsekvenser, byråkratiske konsekvenser, output og kunder, og fremtidsrettet perspektiv. Hver av disse tar for seg et forskningsspørsmål, som igjen svarer på oppgavens problemstilling:

“Hvordan forventer de ulike aktørene innen bygg- og eiendomssektoren å bli påvirket av taksonomiforordningen?”

Funnene fra studien viser at taksonomien er i en tidlig fase og vi ser dermed ikke en stor påvirkning på aktørene vi har intervjuet. Bedriftene har kjent virkningen gjennom direkte økte kostnader som følge av taksonomien. På sikt vil det være økonomisk vekst, men merkostnad følger av å bygge prosjekter etter bærekraftige standarder. Videre har enkelte bedrifter opplevd oppdaterte interne prosesser og utvidet antall ansatte som arbeider med bærekraft. Kunder har ikke direkte blitt påvirket av taksonomiforordningen, men som følge av bærekraft, sertifisering og forordningen vil dette føre til økt bolig- og leiepriser. Kunder ønsker bærekraftige bygg og etterspørselen etter slike bygg har økt. Alle bedrifter har et grønt fokus og er opptatt av å følge regel- og rammeverk. Foreløpig er det lite direkte samarbeid i organisasjonsfeltet, men vil være

tydeligere etter hvert som taksonomien utvikler seg. Taksonomiforordningen vil føre økt rapporteringskrav, men bedriftene er likevel positive til ordningen.

Nøkkelord: EUs taksonomiforordning, bærekraft, bygg- og eiendomssektor, det grønne skiftet, regel- og rammeverk, bærekraftsrapportering, isomorfisme, organisasjonsfelt.

Abstract

In the context of limited resources and continued growth, sustainability has increased in importance in recent years. As sustainability became a priority, the importance of the green shift in the construction and real estate sector has increased.

Previously, the sector had set standards through the Paris Agreement, the energy labelling scheme and BREEAM-NOR, and in 2022 the new reporting tool of Taxonomy Regulation was introduced. This regulation is part of the European Green Deal and acts as a classification system that provides an overview of environmentally sustainable investments. The purpose of the system is to make it easier for investors to make green choices, as well as prevent companies from greenwashing. The taxonomy first came into effect in the EU, and then in Norway in January 2023, where the taxonomy regulation was implemented through a new Norwegian law on the disclosure of sustainability information in finance.

On the basis of the implementation of the taxonomy regulation, this dissertation presents an investigation of how the regulation will affect the construction and real estate sector in Norway. We have used a case-based qualitative research design, where we interviewed six companies working in the aforementioned sector, from investor and corporate perspectives. The thesis has a narrow scope focusing on four themes: economic consequences, bureaucratic consequences, output and customers, and future-oriented perspective. Each of these addresses a research question, which in turn answers the thesis question:

"How do the various players in the construction and real estate sector expect to be affected by the Taxonomy Regulation?"

The findings from the study show that the taxonomy is in too early a phase to see a major impact on the actors we have interviewed. Companies have felt the impact through directly increased costs as a result of the taxonomy. In the long term, there will be economic growth, but currently the sustainable standards bring additional cost to building projects. Furthermore, some companies have updated internal processes and expanded the number of employees working with sustainability. Customers have not been directly affected by the Taxonomy Regulation, but as a result of sustainability, certification and the Regulation, the standards will lead to increased housing and rental prices. Customers want sustainable buildings and the

demand for such buildings has increased. All companies have a green focus and are committed to following rules and frameworks. Currently, there is little direct cooperation in the organizational field, but cooperation opportunities will become clearer as the taxonomy develops. The Taxonomy Regulation will increase reporting requirements, but companies are nevertheless positive to the scheme.

Keywords: EU Taxonomy Regulation, sustainability, construction and real estate, the green shift, rules and frameworks, sustainability reporting, isomorphism, organizational field

Forord

Denne masteroppgaven er en avsluttende oppgave for siviløkonomstudiet i regional økonomi og innovasjon ved Høgskulen på Vestlandet, campus Haugesund. Disse to årene har vært utfordrende og lærerike, særlig det siste semesteret med masteroppgaveskriving.

Bærekraft er et viktig og tidsaktuelt tema, hvor taksonomiforordningen vil ha en virkning de kommende årene. Store endringer er i sving mot en grønnere bygg- og eiendomssektor, og som student er dette et interessant forskningsområde. Datagrunnlaget gjennom dybdeintervjuer har vært en viktig del av oppgavens besvarelse, og i den anledning vil vi takke alle de seks intervjuobjektene som har tatt seg tid til å bli intervjuet. Uten deres bidrag hadde oppgaven vært ufullstendig.

Takk til vår veileder, Prof. Tor Georg Jakobsen, for bidrag med litteratur og god veiledning gjennom dette semesteret. Vi setter stor pris på gode råd og presise tilbakemeldinger. Vi vil også takke studiekamerater, familie og venner for deres støtte og kjærighet.

«En spesiell takk til Karl, mamma, pappa, Charlotte og Sasha for god hjelp og støtte gjennom de siste to årene. Jeg setter enormt stor pris på dere!» *Ingrid-Liv*

«Tusen takk til mine kjære og nære både i Bergen og Haugesund, uten dere hadde det siste semesteret vært tungt og kjedelig.» *Thibiga*

Til slutt ønsker vi leserne en god lesning!

Bergen, 1. mai 2023

Ingrid-Liv Morkken & Thibiga Kuddyar

Innhold

Sammendrag.....	ii
Abstract.....	iv
Forord.....	vi
Innhold	vii
1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Formål og problemstilling	3
1.3 Omfang, avgrensning og funn	4
1.4 Strukturell oppbygning	5
2. Teoretisk rammeverk.....	6
2.1.1 Institusjoner og endringer.....	6
2.1.2 Erstatning av institusjonell endring	8
2.1.3 Institusjonelle endringer og medfølgende faktorer	9
2.1.4 Eldre og nyinstitusjonell teori.....	10
2.2 Bærekraft	11
2.2.1 Politiske forhold	12
2.2.2 Økonomiske forhold	16
2.2.3 Sosiale forhold	17
2.3 Bærekraftsrapportering	18
2.3.1 Frivillige og ufrivillige regel- og rammeverk.....	20
2.3.2 Frivillige regel- og rammeverk	21
2.3.3 Ufrivillig regel- og rammeverk.....	21
2.4 Norge, næring og case	22
2.4.1 Taksonomien i Norge.....	22
2.4.2 Bygg- og eiendomssektor	23
2.4.3 Krav og kriterier i bygg- og eiendomssektor i Norge	23
2.4.4 Kasusstudie.....	24
2.5 Forventinger	25
2.5.1 Økonomiske konsekvenser.....	25
2.5.2 Byråkratiske konsekvenser	26
2.5.3 Output og kunder.....	26
2.5.4 Fremtidsrettet perspektiv	26
2.5.5 Oppsummering	27
3. Metodisk tilnærming	28

3.1 Vitenskapelig ståsted	28
3.2 Kvalitativ forskningsmetode	30
3.2.1 Stegvis deduktiv-induktiv metode	30
3.2.2 Kasusstudie.....	31
3.2.3 Intensivt design.....	32
3.3 Datainnsamling	33
3.3.1 Dybdeintervjuer.....	33
3.3.2 Intervjuguide.....	33
3.3.3 Utvelgelse av intervjuobjekter	34
3.4 Kvalitet og framstilling	34
3.4.1 Etiske retningslinjer og gjennomførbarhet.....	35
3.4.2 Validitet og pålitelighet.....	35
4. Empiri.....	38
4.1 Økonomiske konsekvenser	38
4.2 Byråkratiske konsekvenser	45
4.3 Output og kunder	50
4.4 Fremtidsrettet perspektiv	53
5. Diskusjon.....	57
5.1 Økonomiske konsekvenser	57
5.1.1. Hvordan er den økonomiske situasjonen for bedriften etter økt fokus på bærekraft?	58
5.2 Byråkratiske konsekvenser	62
5.2.1 Hvordan har taksonomien påvirket bedriftens perspektiv mot en grønnere retning?	62
5.3 Output og kunder	66
5.3.1 Hvordan vil sluttproduktet og sluttkunden bli påvirket som følge av taksonomien?	66
5.4 Fremtidsrettet perspektiv	69
5.4.1 Hva er bedriftenes fremtidsrettede perspektiv for en grønnere og mer bærekraftig retning?	69
6. Konklusjon.....	72
6.1 Begrensninger og videre forskning	74
Referanseliste	75
Figurliste	80
Vedlegg.....	81
Begrepsliste.....	87

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Temaet for denne masteroppgaven er taksonomiforordningen og bærekraft, med hovedfokus på førstnevnte. Vi vil i oppgaven undersøke en kasusstudie (casestudie) om hvordan taksonomiforordningen vil påvirke bygg- og eiendomssektoren. Nærmere bestemt ser vi på seks ulike bedrifter i sektoren fra et bedrifts- og investorperspektiv. Med bakgrunn i dette benytter vi kasusstudie som vår forskningsmetode. Vi vil spesifikt studere taksonomiens påvirkning på de seks ulike bedriftene knyttet til fire ulike perspektiv av påvirkning. Empiri-innsamlingen har funnet sted i Bergen hvor vi har intervjuet de ulike aktørene via Teams. Vi har selv kunnet bidra i forskningen gjennom eksisterende kunnskap, interesse og nysgjerrighet, for å videre kunne skape et bredere søkelys på taksonomiforordningen og en grønnere fremtid. Forskningen vår har vist at taksonomien er i en tidlig fase og påvirkningen på aktørene er varierende sett fra ulike perspektiver. Likevel opplever aktørene i bransjen et økt rapporteringskrav og et større fokus på bærekraft, der viktigheten av en grønn omstilling øker.

I takt med en økt verdensbefolkning og ressursbruk, øker også klimautslippene globalt. Basert på tall fra 2022 hadde den norske befolkningen allerede i april 2022 brukt opp den tildelte andelen av fornybare ressurser. Med bakgrunn i forbruket vårt hadde Norges befolkning hatt behov for over tre jordkloder, der vi i større grad overser de begrensede ressursene jordkloden vår har (Fjeld & Kalajdzic, 2022, s. 31; NHO, 2020). For å beherske klimautslippene har både FN og EU fremlagt handlingsplaner for å redusere utslipp, der de både legger føringer for endringer samt grunnlag for lovendring i verdens nasjoner. Herunder Paris-avtalen, EUs vekststrategi og nå taksonomiforordningen som blant annet har ført til endring i regnskapsloven § 3-3c.

EU etablerte i 2020 et nytt klassifiseringssystem for å skape kobling mellom økonomiske og bærekraftige aktiviteter. Taksonomiforordningen vil gjennom seks fastsatte miljømål være bidragsytende for EU sin implementering av den europeiske grønne avtalen, og videre skape et bredere overblikk og øke bærekraftige investeringer. Klassifiseringssystemet skal være hjelpelig i å definere de økonomiske aktivitetene som regnes å være både bærekraftige og miljøvennlige. Tanken er å skape et trygt miljø for investorer som også skal beskytte dem fra «grønnvasking», minske markedsfragmentering, hjelpe både eldre og nyetablerte bedrifter til en bærekraftig og klimavennlig fremtid samt plassere investeringer der behovet er størst (European Commission, u.å.-b).

Det overordnede målet er å lettere synliggjøre bærekraftig økonomisk aktivitet, og etablere grunnlaget for å kunne bekjempe grønnvasking. Samtidig skal taksonomien også kunne utvikle et grunnlag for merkeordninger og standarder for bærekraftige finansielle produkter (Finansdepartementet, 2023). Taksonomien skal videre fungere som et tilretteleggende verktøy, og skal verken stille krav til offentlige eller private investeringer. Rammeverket skal i større grad heller være behjelpelig i å definere investeringenes bærekraftighet, og om investeringene harmonerer med de overordnede klima- og miljømålene EU har satt. Dette er med på å skape en unison forståelse mellom bærekraft og investeringer (European Parliament and Council, 2020; Finansdepartementet, 2023).

De seks miljømålene knyttet til taksonomiforordningen er med på å danne grunnlaget i den unisone forståelsen av bærekraft, og viser videre også til at grønn økonomisk aktivitet kan bidra til å (1) redusere og forebygge klimagassutslipp, (2) klimatilpasning, (3) bærekraftig bruk av beskyttelse av vann- og marineressurser, (4) omstilling til en sirkulærøkonomi, avfallsforebygging og gjenvinning, (5) forebygging og kontroll av forurensning, (6) verne om og restaurerer naturmangfold og økosystemer. (Finansdepartementet, 2023). Som figuren viser er det per i dag kun 2 av 6 krav som er rapporteringspliktige. Videre viser figuren også tidslinjen for videre krav, der de resterende fire kravene skal rapporteres på i 2024 for regnskapsåret 2023.

Redusere og forebygge klimagassutslipp 	Klimatilpasning 	Bærekraftig bruk av beskyttelse av vann- og marineressurser 	Omstilling til en sirkulærøkonomi, avfallsforebygging og gjenvinning 	Forebygging og kontroll av forurensning 	Verne om og restaurerer naturmangfold og økosystemer 	Sosial-taksonomi	Skadelig & ingen signifikant på taksonomien
2022: Rapportering på regnskapsåret 2021		2024: Rapportering på regnskapsåret 2023				Vil senere bli definert	

Figur 1: De seks miljømålene i taksonomien. Fra *Taksonomien*, av PwC Norge, u.å., PwC. (<https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/baerekraftsrapportering/taksonomien.html>)

Gjennom taksonomien vil økonomisk aktivitet bli klassifisert som bærekraftig dersom ett av de seks målene er oppfylt, og det ikke foreligger en overveiende negativ innvirkning på de resterende fem miljømålene. Det er også et minimumskrav til å oppfylle styringsmessige og sosiale forhold. EU sin utøvende makt, Europakommisjonen (EU-kommisjon), vurderer om aktiviteter kan anses som bærekraftige gjennom vurderingen av oppfyllelse av miljømålene. EU har vedtatt taksonomien som et initiativ sammen med andre regulativer med mål om å skape et grønnere og tryggere finansmarked (Finansdepartementet, 2021a; Mydske, 2020).

1.2 Formål og problemstilling

Basert på bakgrunnen presentert ovenfor ser vi viktigheten av et grønnere skifte i sektoren som bruker mye energi og materialer. Det er stort fokus på bærekraft i dagens samfunn, og et enda større fokus på bygg-, anleggs- og eiendomssektoren i nyere tid. Regel- og rammeverket knyttet til denne sektoren er også blitt strengere enn det har vært tidligere. Taksonomiforordningen er det nyeste tilskuddet i rapporteringsverktøy, og vil videreutvikles i tiden fremover. Forordningen er dermed et tidsaktuelt tema som er kommet for å bli. Vi ser på dette som et interessant tema og ønsker derfor å studere taksonomien nærmere. I utgangspunktet ønsket vi å studere virkningen av taksonomien før og etter implementering, men ettersom taksonomiforordningen er i en tidlig fase vil vi se på bedriftenes forventninger og praksis rundt forordningen og bærekraft i nåværende fase. Med bakgrunn i det presenterte har vi formulert oppgavens problemstilling som følgende:

“Hvordan forventer de ulike aktørene innen bygg- og eiendomssektoren å bli påvirket av taksonomiforordningen?”

For å svare på problemstillingen har vi brukt kasusstudie som metodevalg som skal bringe fram ny kunnskap, samt utdype teorien om det tilhørende temaet (Yin, s. 2018). Vi har intervjuet seks bedrifter for ulike innfallsvinkler tilknyttet taksonomiens påvirkning, både fra et bedrifts og et investorperspektiv. Vi definerer investorperspektivet som bedrifter i sektoren som i større grad investerer i bygg andre aktører bygger, men likevel eier investorene også hele verdikjeden selv. Dermed er ikke investorene like avhengig av grønn finansiering, sammenlignet med de andre aktørene.

Problemstillingen vil bli besvart med det teoretiske rammeverket som bærebjelke, og vi har videre formulert fire forskningsspørsmål under fire ulike temaer for å tydeliggjøre og spesifisere besvarelsen.

- **Økonomiske konsekvenser:** *Hvordan har den økonomiske situasjonen blitt for bedriften etter økt fokus på bærekraft?*
- **Byråkratiske konsekvenser:** *Hvordan har taksonomien påvirket bedriftens perspektiv mot en grønnere retning?*

- **Output og kunder:** *Hvordan vil sluttproduktet og sluttkunden bli påvirket som følge av taksonomien?*
- **Fremtidsrettet perspektiv:** *Hva er bedriftens fremtidsrettede perspektiv for en grønnere og mer bærekraftig retning?*

1.3 Omfang, avgrensning og funn

Ettersom oppgaven og tilhørende problemstilling er åpen og omfattende, har vi valgt å fokusere på bygg- og eiendomssektoren i Norge. Videre har vi også avgrenset oppgaven til fire hovedtema (1) økonomiske konsekvenser, (2) byråkratiske konsekvenser, (3) output og kunder og (4) fremtidsrettet perspektiv, hvor vi også har benyttet de spesifikke forskningsspørsmålene presentert over for å snevre inn oppgaven ytterligere. Vi har videre også begrenset antall aktører og intervjuer til seks stykk med bakgrunn i tidsbegrensning og det tidkrevende arbeidet som medfølger intervjuer. Det er også relevant å nevne at bedriftene er rapporteringspliktige, og perioden januar – mars er travle perioder for bedriftene med både årsrapporter og kvartalsrapporter. Dermed begrenset vi også antall bedrifter til seks stykk fordi vi ønsket å både rekke over alle bedrifter, men samtidig ikke bruke for lang tid på å innhente empiri.

Intervjuguidene (vedlegg 1 og 2) som ble benyttet i denne forskningen er basert på kunnskapen vi tilegnet oss i februar gjennom litteratursøk. Hvis vi hadde hatt kunnskapen vi sitter igjen med etter endt forskning, ville vinklingen på oppgaven vært en annen. På grunn av begrenset tid og ressurser har forskningen foregått som forklart i metode-kapittelet, under en kort tidsperiode og gjennom seks dybdeintervjuer. Videre bidrar forskningsspørsmålene til å avgrense oppgaven, samt å bygge argumenter for på videre kunne besvare den nevnte problemstillingen.

Funn etter empiri viser at taksonomien er i en tidlig fase, men bedriftene kjenner likevel en ekstern påvirkning av rammeverket. Bedriftene som er etablert i både Norge og Sverige har en bredere kjennskap til taksonomien, ettersom systemet ble rettskraftig i Norge to år etter EU fremla klassifiseringssystemet for medlemsland. Videre viser empiri at bedriftene har blitt påvirket ulikt av taksonomien etter de fire presenterte temaene. Det er økonomisk kostbart å bygge grønt, men likevel vil kunder tiltrekkes av bedrifter som har et økt fokus på bærekraft. Samtlige bedrifter er også kjent med rapporteringsverktøy tilknyttet til organisasjonsfeltet de opererer i, og det er forventet at etter hvert som taksonomien implementeres vil også

rapporteringskravene økes. Felles for alle bedriftene er også et stort fokus på bærekraft, og de er generelt opptatt av å bygge grønt – men den er likevel kunden som kan definere hvilken type bygg de ønsker, som igjen hviler på betalingsvillighet.

1.4 Strukturell oppbygning

Oppgavens struktur er delt inn i seks kapitler for ryddigere fremstilling. I kapittel to presenteres det teoretiske grunnlaget som skal brukes for å svare på problemstillingen, samt forskningsspørsmålene. Kapitlet blir delt inn i tre deler, institusjonell teori, bærekraft og bærekraftsrapportering, for å gi leseren grunnleggende forståelse av temaet. Det neste kapitlet inneholder metodevalg og forklaringer rundt valgene. Det fjerde kapittel er empiri hvor funnene blir analysert etter de nevnte fire temaene over. Diskusjonskapitlet drøfter problemstillingen og forskningsspørsmålene opp mot teorien og empirien fra de tidligere kapitlene. Til slutt oppsummeres og konkluderes oppgaven i kapittel seks. Her presenteres også forslag til videre forskning.

2. Teoretisk rammeverk

Vi vil i denne delen presentere oppgavens teoretiske rammeverk. Rammeverket er delt inn i tre ulike deler (1) institusjonell teori, (2) bærekraft og (3) bærekraftsrapportering. De tre delene vil videre presentere ulike aspekt ved organisatoriske endring, forhold tilknyttet bærekraft, herunder politiske, økonomiske og sosiale forhold, og de ulike rapporteringsverktøyene som er tilknyttet bærekraftsrapportering. Rammeverket vil presentere generell teori og videre tilspisse teori mot kasusstudien: «*Taksonomiens påvirkning på aktører i bygg- og eiendomssektoren*», og videre spesifikt mot taksonomien i Norge samt krav og kriterier i bygg- og eiendomssektoren i Norge. Til slutt vil vi utlede forventninger basert på den presenterte teorien, før vi oppsummerer ved å presentere forskningsspørsmålene tilknyttet hver av de fire hovedtemaene i oppgaven: (1) økonomiske konsekvenser, (2) byråkratiske konsekvenser, (3) output og kunder og (4) fremtidsrettet perspektiv.

2.1 Institusjonell teori

Verdensøkonomien er stadig i endring hvor EU sitt nyetablerte klassifiseringssystem, taksonomiforordningen, er blitt introdusert som en vesentlig del av den fremlagte handlingsplanen til EU for å bevege kapitalstrømmer i en økonomisk bærekraftig retning (PwC Norge, u.å.-c). Oppgaven vår vil være knyttet opp mot taksonomiens påvirkning på seks ulike bedrifter i bygg- og eiendomssektoren knyttet til de nevnte fire tema. Vi forventer at taksonomien vil skape organisatoriske endringer på de ulike institusjonene, og vi vil derfor se på de komponentene som er avgjørende for institusjonelle endringer i bevegelsen mot nye standarder. I tilknytning til dette vil vi benytte institusjonell teori som bærebjelke i oppgavens teoretiske rammeverk. Gjennom institusjonell teori vil vi se på hva som definerer en institusjon, hvordan bedrifter reagerer på endring og hvordan de videreutvikler seg knyttet til endring (Larsson, 2021). Vi vil også se på hvordan rammeverket sees i sammenheng med utviklingen og oppstandelsen av organisasjoner. Videre vil vi også inkludere bærekraft og bærekraftig rapporteringsverktøy som en del av teoriens tre deler.

2.1.1 Institusjoner og endringer

Scott (2014, s. 56–57) definerer institusjoner som et omfang av normative, kulturkognitive og regulerende elementer som i kombinasjon med ressurser og aktiviteter skaper mening og stabilitet i et sosialt liv. North (1990, s. 3) bygger videre på definisjonen og anser institusjoner som eksisterende praksis vi har i samfunnet, hvor organisasjoner er deltakerne. Videre

spesifiserer forfatteren at endring knyttet til institusjoner er med på å forme samfunnsutvikling, og dermed er institusjonelle endringer essensielt i forståelsen av historiske endringer (Hagland, 2022; Larsson, 2021). Institusjoner bidrar til strukturert hverdag og reduserer dermed også usikkerhet, de er videre også bidragsytere til interaksjon mellom mennesker. Institusjoner varierer fra land til land - de begrenser og definerer individers valgmuligheter (North, 1990, s. 4). På lik linje med institusjoner bidrar organisasjoner også til interaksjon mellom individer. Praksisen må være tydelig definert for deltakerne, her aktørene i bygg- og eiendomssektoren, der hensikten er å kunne tydeliggjøre organisasjonsfeltets omfang og videre definere aktørenes rolle i feltet (Hagland, 2022; North, 1990, s. 4–5).

Basert på de presenterte definisjonene, vil EU være institusjonen i vår oppgave. Nærmere bestemt den Europeiske kommisjon. EU har syv institusjoner hvor taksonomien faller innunder EU-kommisjonen (European Union, u.å.). Videre vil intervjuobjektene og deres tilknyttede bedrifter være organisasjonene i oppgaven. Målet innenfor det institusjonelle rammeverket er for organisasjonene å etablere markedsposisjon i organisasjonsfeltet, bygg- og eiendomssektoren. Videre gjøres dette ved å føre en god strategi, koordinering og ferdigheter samt benytte midler som er rettferdige (North, 1990, s. 4–5). Overført til denne masteroppgaven, vil det nevnte målet være for organisasjonene å best mulig innføre og utvikle EU-taksonomien presentert under EU-kommisjonen i hver enkelt organisasjon. I tråd med at taksonomien utvikler seg, vil det også være vesentlig at organisasjonene inkluderer taksonomi-kravene som en del av organisasjonenes bærekraftige utvikling. De tiltakene organisasjonene gjør knyttet til det grønne skiftet, vil videre være avgjørende for hvor attraktiv bedriftene er for kunden. Med bakgrunn i det institusjonelle rammeverket, vil de organisasjonene som evner å jobbe i takt med det grønne skiftet være de mest konkurransedyktige og etablere størst markedsposisjon i organisasjonsfeltet, og dermed gjerne være mer attraktiv for kunden.

Organisasjonene kan beskrives som en samling av flere individer som ønsker å oppnå et gitt mål, hvor organisasjonen selv har utarbeidet strategier og formål som de jobber for. I forsøket på å oppnå de målene som er satt, er organisasjoner en viktig faktor for en potensiell institusjonell endring. Hvilke og hvordan organisasjoner oppstår, og deres utvikling er påvirket gjennom det institusjonelle rammeverket, hvor de videre også påvirker utviklingen av rammeverket. (North, 1990, s. 5). Samspeillet mellom EU-kommisjonen, deres utvikling av taksonomien, og implementeringen hos organisasjonene er fundamentale i det institusjonelle rammeverket.

2.1.2 Erstatning av institusjonell endring

Mahoney og Thelen (2009) presenterer i sin bok, fire ulike typer av institusjonelle endringer. De fire alternativene inkluderer en erstatning av eksisterende regler som forfatterne beskriver som en (1) radikal og vesentlig endring, (2) lagvis introduksjon av nye regler hvor en likevel beholder de «gamle» reglene, (3) et driv hvor en ikke fjerner de gamle reglene men neglisjerer dem og driver mot en tvungen endring på grunn av miljøendring, og (4) en konvertering hvor det foreligger en endring i de eksisterende reglene knyttet til «strategisk omdisponering» (Hagland, 2022; Mahoney & Thelen, 2009, s. 15–16).

En erstatning av de eksisterende reglene er som nevnt ofte knyttet til radikale og vesentlige endringer hvor eksempelvis en institusjon blir erstattet av en annen. Selv om noen endringer er radikale og plutselige eksisterer det også erstatning som en saktegående prosess. En mindre radikal endring sees gjerne i sammenheng med konkurranse der en ny institusjon entrer markedet og konkurrerer med de eldre institusjonene som har blitt forbigått i det eksisterende, nå eldre, systemet. En gradvis forskyvning rettet mot de nye reglene vil finne sted dersom tilhengerskaren av det tidligere systemet ikke evner å forhindre denne forskyvningen. (Mahoney & Thelen, 2009, s. 16). Taksonomiforordningen fremlagt av EU-kommisjonen er en endring knyttet til blant annet eksisterende lovverk og videre også endring i hvordan organisasjoner omstiller seg for bærekraft og et grønnere skifte. Den nye loven om «offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer» trådte i kraft i Norge i januar 2023, og erstatter da regnskapsloven fra 1999 § 3-3c (Hagland, 2022; Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv., 2021). Ettersom den nye loven erstatter deler av den gamle regnskapsloven, ser vi dermed en institusjonell endring.

North (1990, s. 4) presenterer to nyanser av institusjoner: (1) *formelle institusjoner*, eksempelvis offentlige lover og formelle regler, og (2) *uformelle institusjoner* som adferdskoder, normer og konvensjoner. Overført til vår oppgave vil det formelle gjerne være det lovpålagte knyttet til bærekraft, og det uformelle de bærekraftige forventningene vi har av bedrifter knyttet til det grønne skiftet.

På lik linje med Mahoney og Thelen, spesifiserer også North (1990, s. 6) at de institusjonelle endringene er en kompleks overgang grunnet endring av nåværende prosesser og er en

umiddelbar konsekvens av regelendringer. Gjennom rettslige og politiske beslutninger kan de formelle reglene brått endres, der de uformelle reglene i større grad omhandler normer og sosiale roller som endres som en konsekvens av den formelle påvirkningen. I tilknytning til taksonomien og organisasjonene vil introduseringen og erstatningen av regnskapsloven være de formelle endringene North refererer til. Der det uformelle kan knyttes opp mot det grønne skiftet og organisasjoners velvillighet til å følge etter andre bedrifter i takt med at det grønne fokuset øker.

2.1.3 Institusjonelle endringer og medfølgende faktorer

Institusjonell endring kan også forekomme der eksterne faktorer påvirker endringen. Mahoney og Thelen (2009, s. 17) omtaler disse endringene som en av de fire presenterte alternativene av endring, og de endringene som påvirkes av eksterne faktorer er det tidligere nevnte «drivet» hvor nåværende regler forblir, men omstendighetene endres. Forfatterne understreker videre at aktører bør reagere ved endring i omstendighetene ettersom konsekvensen av å ikke reagere er betydelig der institusjonens innvirkning vil svekkes (Hagland, 2022; Mahoney & Thelen, 2009, s. 17). De eksterne faktorene tilknyttet vår oppgave er, som nevnt, knyttet til en mer bærekraftig omstilling. Jennings og Zandbergen fokuserer i sin vitenskapelige artikkel (1995, s. 1023) på «institusjonell teori som en tilnærming for bærekraftige og nytenkende organisasjoner». Gjennom denne tilnærmingen vil det skapes en bredere forståelse for bærekraft og betydning av bærekraft. Videre også hvordan bærekraft som et konsept fungerer i teori og praksis, og hvordan dette formidles mellom de ulike organisasjonene.

North (1999) refererer også til de eksterne endringene, men inkluderer samtidig tilegning av ferdigheter og læring, og videre hvordan dette blir inkludert hos aktørene. En kombinasjon av en intern utvikling, læring og en miljøendring er gjerne det som videre leder til valg, som igjen fører til en institusjonell endring. Preferanseendring er en av faktorene ved eksterne miljøendringer som har hatt betydning, men det er likevel et skift i de relative prisene som anses som den viktigste årsaken til ekstern endring (North, 1999; Whelan, 2014). I bygg- og eiendomssektoren vil endring i de relative prisene eksempelvis være direkte knyttet til sertifiseringskravene koblet til bærekraft, som videre kan ha en innvirkning på bolig- og leieprisene. Dette vil igjen ha innvirkning på avveiningen organisasjonene må ta i forhold til kostnaden av å bygge bærekraftig og inntekten ved å leie ut og selge byggene (Larsen & Sommervoll, 2004). Videre vil den nevnte faktoren tilknyttet menneskers preferanseendring

også her spille inn, organisasjonene må sørge for å følge med på de eksisterende preferansene kundene har, og vil gjennom dette kunne avgjøre hvordan kostnad, bransjestandard og sertifiseringskrav skal balanseres.

2.1.4 Eldre og nyinstitusjonell teori

Eldre institusjonell teori har hatt stort fokus på grad av rasjonalitet hos organisasjoner samt deres tilknyttede historie. Teorien bygger videre på at menneskers bakgrunn for verdi- og pengeanskaffelse er knyttet til et behov for å vise hvor velstående en er, og som videre er knyttet til konvensjoner og vaner (Eriksson-Zetterquist et al., 2014, s. 249). Det eldre perspektivet la til grunne følgende elementer som gjorde at folk innrettet seg i et mønster for atferd, religion, lover, magi og sedvane. I tillegg er den eldre teorien nå videreutviklet gjennom «nyinstitusjonell teori». En teori som også vektlegger samspillet mellom omgivelser og organisasjoner, og videre hvordan organisasjonsutvikling bygges gjennom kulturelle aspekter. (Eriksson-Zetterquist et al., 2014, s. 249). Videre vektlegges også roller, regler og meninger innad i organisasjonen, og identiteter blir her presentert som et resultat av menneskers handlinger fremfor deres forfedre som den eldre teorien bygger på (Czarniawska & Sevón, 2011, s. 4). Overført til vår oppgave vektlegger nyinstitusjonell teori omfanget av EU-kommisjonen og de konsekvensene det er å være en del av kommisjonen. Der fokuset videre er på begrepene *organisasjonsfelter* og *isomorfi*. (DiMaggio & Powell, 1983, s. 150–152; Eriksson-Zetterquist et al., 2014, s. 253).

Organisasjonsfelter er interessefelt som varierer fra organisasjon til organisasjon, og inkluderer konkurrenter, eiere, distributører og leverandører som gjerne utveksler kunnskap, råd og varer. Organisasjonene vil både bli påvirket og bidra til tilblivelsen og utviklingen av feltet, der de største aktørene har størst innflytelse. Gjennom denne logikken blir bedrifter uten den tilstrekkelige kompetansen forhindret i å entre et marked som stiller krav gjennom eksempelvis spesifikke teknikker, patenter eller sertifiseringer (DiMaggio & Powell, 1983, s. 150–152; Eriksson-Zetterquist et al., 2014, s. 253–254). Etter hvert som bærekraft har fått et større fokus har også flere sertifiseringer blitt attraktive i bygg- og eiendomssektoren. Før introduseringen av taksonomien, har det kun vært energimerkeordningen med hjemmel i energiloven, sektorens organisasjoner har måtte hensyntatt. Videre har flere bedrifter frivillig inkludert både BREEAM-NOR-sertifisering og svanemerket som en del av veien til en mer bærekraftig og grønn organisasjon (Enova, u.å.; Grønn Byggalliansen, u.å.-c; Zeiner, 2023).

De dominerende aktørene i et organisasjonsfelt er som nevnt de som tar størst plass, hvilket vil si at de mindre aktørene er avhengig av stabilitet hos de større aktørene for at de skal kunne være stabile selv. Gjennom homogeniseringsprosessen (likhet) etterstreber organisasjoner likhet til andre organisasjoner for oppnåelse av et godt renommé (Eriksson-Zetterquist et al., 2014, s. 253–254). *Isomorfisme* forklarer årsakene til at organisasjoner etter hvert blir likere gjennom tre former: tvingende, imiterende og normativ. Den tvingende isomorfisme er som ordet beskriver, en endring som kreves gjennom tvang fra eksempelvis myndighetene gjennom lovgiving (DiMaggio & Powell, 1983, s. 150; Frumkin & Galaskiewicz, 2004, s. 285). Slik EU-kommisjonen har bestemt at det skal være lovpålagt at organisasjoner i bygg- og eiendomssektoren skal både oppfylle og rapportere etter et sett med kriterier, samt slik regnskapsloven i Norge har blitt endret for en mer bærekraftig omstilling, er eksempler på den tvingende isomorfismen.

Videre er den imiterende isomorfismen noe som oppstår når organisasjoner tar etter andre bedrifter fordi de gjerne ikke vet hvordan de skal gjennomføre en oppgave selv, eller de er usikre på den gitte teknikken. Organisasjoner bruker ofte de største aktørene i organisasjonsfeltet som inspirasjon for å videre kunne bli erfaren selv, og oppnå markedsposisjon i feltet slik også North (1990) sin teori bygger på. Organisasjonene ønsker å være de mest konkurransedyktige og attraktive aktørene i feltet. Normativ isomorfisme oppstår når organisasjoner ansetter personer med de samme kvalitetene og den samme utdannelsen. Organisasjonen blir dermed formet etter dette, og ved flere «like» personer blir også dette en del av homogeniseringsprosessen. (DiMaggio & Powell, 1983, s. 151–152; Eriksson-Zetterquist et al., 2014, s. 254).

2.2 Bærekraft

Ordet bærekraft er en oversettelse av det engelske ordet «sustainability» og betyr «å møte dagens behov uten å kompromittere fremtidige generasjoners evne til å møte sine egne behov» (Brundtland, 1987, s. 15). Bærekraft er i dag knyttet til begrepet bærekraftig utvikling som innebærer en utvikling hvor en kan tilfredsstille behovene til menneskene som lever nå, uten å ødelegge planeten for den fremtidige generasjonen (Wilkinson et al., 2001).

I 1983 fikk Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (WCED) i oppgave av de forente nasjoners (FN) generalforsamling å revurdere kritiske spørsmål rundt miljø og utvikling. Det medførte til utarbeidelse av en global agenda for endring med fokus på langsiktige

miljøstrategier, felles og gjensidig støttende mål, metoder og midler for effektivisering og definere delte oppfatninger og lage en felles handlingsplan for de kommende tiårene. (Brundtland, 1987).

Denne agendaen ble levert som en sluttrapport i 1987 av Verdenskommisjon med Gro Harlem Brundtland som leder, derav navnet «Brundtland report» også kjent som «Our Common Future». Siden da har begrepet bærekraftig utvikling vært et politisk konsept for å motarbeide menneskers negative innvirkning på jorden. Denne politiske handlingen er for å sikre en god framtid for nåværende og neste generasjon tatt i betraktning begrensede naturressurser. Rapporten tar opp tre fundamentale faktorer miljøbeskyttelse, økonomisk vekst og sosial egenkapital som har fungert som grunnsteinene til mange av senere rapporter og avgjørelser knyttet til bærekraft. (Farrington & Kuhlman, 2010).

Vi har videre delt inn teori om bærekraft i tre forhold: politisk, økonomisk og sosiale forhold, som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 1: Faktorer ved bærekraft

BÆREKRAFT		
Politiske forhold	Økonomiske forhold	Sosiale forhold
Paris-avtalen	European Green Deal investeringsplan	Ressurstilgang
European Green Deal	Grønne obligasjoner	Helse og livskvalitet
	Grønne lån	
	Grønnvasking	

2.2.1 Politiske forhold

Paris-avtalen

Klimaendring er en av de største utfordringene menneskeheten har møtt på som truer bærekraftig utvikling. Ifølge FN defineres klimaendring som langsiktige endringer i temperatur og værmønstre (FN-sambandet, u.å.). Slike endringer kan forekomme av naturlige årsaker som variasjoner i solsyklusen, men siden 1800-tallet har den største hovedårsaken vært menneskeaktiviteter som forbrenning av fossilt brensel. Ved forbrenning av fossilt brensel som olje, kull og gass produseres det klimagassutslipp som legger seg som tykt lag rundt planeten vår. Dette laget vil stenge inne varmen fra solen og dermed øke temperaturen på jorden. Karbondioksid og metan er blant gassene som blir produsert, og hovedutslippene er knyttet

blant annet til bygninger, industri, landbruk, transport og arealbruk. (United Nations, u.å.). Overført til den presenterte problemstillingen vil bygg- og eiendomssektoren stå for store deler av utslippene, og det er derfor viktig for bedriftene å ha bærekraft på dagsorden, spesielt tilknyttet Paris-avtalen.

Økning av gassutslippene forårsaket av menneskeaktiviter har resultert i økningen av temperatur med 1,1 grader celsius (°C) sammenlignet med temperaturen på slutten av 1800-tallet. Slike observasjoner gjøres av forskere bosatt ulike regioner i verden. Stigende havnivå, smeltende polaris, alvorlige branner og intens tørke er få av mange konsekvenser medført av temperaturøkningen. (The Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2021). Kjennetegnene ved klimaendringene er ulike fra region til region og avhenger av det direkte nivået av oppvarmingen. Ifølge rapporten av IPCC vil økningen på 1.1°C økes til 1.5 og muligens nærmere til 2.0°C, dersom det ikke gjøres noe drastiske tiltak for å redusere gassutslippet. Dersom dette fortsettes vil vannets syklus forsterkes som vil føre til intensive perioder med regn som igjen vil føre til flom, havnivået vil stige og lavtliggende kystområder vil oppleve kystflom, kysterosjon med mer. (IPCC, 2021). Dette vil påvirke menneskers evne til matdyrking, bosettelse, sikkerhet og reduksjon i sysselsetting. Alle nasjoner må bidra med å redusere klimagassutslippene, men nasjonene som slipper ut mer har større ansvar og bør handle først. (United Nations, u.å.). I tilknytning til vår oppgave er Norge og Sverige de bidragsytende nasjonene. De seks bedriftene vil likevel stå ansvarlig for sine utslipp og må i trå med nasjonene bidra til å redusere utslippene.

Den 12. desember 2015 arrangerte FN en klimakonferanse i Paris, deltatt av verdensledere, hvor det ble inngått en avtale om hvordan nasjonene skal løse klimaendringene med følgende mål: (1) redusere klimagassutslipp og holde temperaturen til 2°C, med mål om 1.5°C, (2) prognosestatistikk hvert femte år av nasjonene og hjelpe utviklingsland økonomisk, og (3) forbedre evnen til å tilpasse seg etter klimaendringer. (United Nations, 2023). I dag er det 194 nasjoner, inkludert Norge, som har forpliktet seg til denne juridiske bindende traktaten kalt Paris-avtalen, som trådte i kraft den 4. november 2016. Avtalen gir et veiledende rammeverk for de kommende tiårene. (United Nations, 2023). Det er forventet at bedriftene vi intervjuer følger Paris-avtalen og opptrår bærekraftig med bakgrunn i avtalen og de medfølgende reguleringene.

European Green Deal

Klimaendringene og medfølgende politikk er en prioritet for EU, og i desember 2019 introduserte EU-kommisjonen en rekke initiativer med et mål om grønnere omstilling i Europa, kalt European Green Deal (EUs grønne vekststrategi). (Siddi, 2020). Hensikten med vekststrategien er å gjøre EU til et «moderne, ressurseffektiv og økonomisk konkurransedyktig» for å overvinne klimaendring og miljødeleggelse (European Commission, 2021a). Hovedmålene er å sikre en netto karbonnøytral EU og frikoble økonomisk vekst og ressursbruk. Medlemslandene i EU har forpliktet seg til å gjøre Europa det første klimanøytrale kontinentet innen 2050. Denne vekststrategien virker som et hjelpemiddel med å implementere Paris-avtalen, og i tillegg vil den fungere som en blåkopi for transformasjonsendringen. (European Commission, 2021c). Som forsterkning av delmålene i vekststrategien, ble klimapakken «Fit for 55» fremlagt av EU-kommisjonen. Pakken skal bidra med å redusere klimagassutslippene fra 1990-nivåene med minst 55 prosent innen 2030, og er videre lovfestet i EUs klimalov som trådte i kraft juni 2021. (European Commission, 2021a; Finansdepartementet, 2021b). Etersom norsk klimapolitikk er tilknyttet den europeiske klimapolitikken gjennom EØS-avtalen, samt Norges forpliktelse over klimaet, vil norske bedrifter bli påvirket (NHO, 2021).

European Green Deal investeringsplan

Bærekraftig finans går ut på å inkludere *environmental, social og governance* (ESG), som kan bli oversatt til miljø-, sosiale- og forretningsetiske forhold, i beregningen når det foretas avgjørelser i finanssektoren (European Commission, 2021d). Det første forholdet, miljø, innebærer reduisering og tilpasning av klimaendringer, bevaringen av naturens økosystemer, forebygge forurensning og sirkulær økonomi. Det andre, sosiale forholdet, omfatter spørsmål knyttet til likestilling, inkluderinger og arbeidsforhold. Investering i menneskelig kapital og samfunn, og spørsmål om menneskerettigheter blir sett på som viktig. Det siste forholdet, forretningsetiske, fokuserer på styring av offentlige og private institusjoner, og ser på blant annet ledelsesstrukturen, arbeidsforhold og lønninger. (European Commission, 2021d). Slike avgjørelser gir langsiktige investeringer i bærekraftige og økonomiske aktiviteter. Dette vil føre til økonomisk vekst og sikre økonomisk trygghet for innbyggerne og samfunnet. Bærekraftig finans innebærer også åpenhet og transparens når det gjelder risiko knyttet til ESG-faktorene ettersom disse kan ha en innvirkning på det finansielle systemet. Dersom det foreligger en oversikt over finans- og bedriftsaktører reduseres risikoen ved investering. (European Commission, 2021d).

Bærekraftig finans henger sammen European Green Deal, samt EUs internasjonale forpliktelser om klima- og bærekraftsmål. Slik finanspolitikk spiller en viktig rolle for å oppnå klimamålene ved at private investeringer kanaliseres i retningen av overgangen til en klimanøytral, ressurseffektiv og rettferdig økonomi. I tillegg vil investeringer som tar hensyn til bærekraftig finans gi en robust økonomi og bærekraftig gjenreising etter nedgangstider som COVID-19-pandemien. (European Commission, 2021d; NHO, u.å.-b).

Den 14. januar 2020 introduserte EU-kommisjonen en investeringsplan som vil mobilisere minst 100 milliarder euro for å støtte bærekraftige investeringer i løpet av det neste tiåret (European Commission, 2020a). Vekststrategien er knyttet til denne investeringsplanen og blir finansiert hovedsakelig av EU. Derimot tilstrekker ikke budsjettet for bekjemping av klimaendringer eller dekking av investeringsbehov. Medlemslandene og andre private aktører er nødt til å bidra med midler. Prosjekter som blir finansiert under investeringsplanen bidrar med å nå målene til vekststrategien; fremme veksten av ny og ren energi, skape sirkulærøkonomiske industrier og arbeidsplasser av høy kvalitet. (European Commission, 2020a). Sirkulær økonomi er modell for produksjon og forbruk som fokuserer på delingen, leasing, gjenbruk, reparasjon, resirkulering og lignende av eksisterende materialer. Hensikten med modellen er å bruke materialer eller produkter fullt ut slik at livssyklusen forlenges. Dette kom som følge av avfallsmengden som ble produsert. For å illustrere problemet, produserer EU en avfallsmengde på 2.5 milliarder tonn hvert år. Det foregår en oppdatering av lovgivning om avfallshåndtering for å skifte retningen til en mer bærekraftig modell. Ved å gjenbruke og resirkulere produkter vil det redusere utnyttelsen av naturressursene og hindre forstyrrelser i miljøet. Samtidig vil en sirkulær økonomi redusere klimagassutslippene. (European Parliament, 2015).

Videre skal investeringsplanen også virke som et rammeverk for private investorer og offentlige sektor for å utføre bærekraftige investeringer. Til tross for investeringsplanen, er den største hovedutfordringen å utvikle investeringsprosjekter som samsvarer med EUs strategiske mål ettersom tilgjengeligheten av slike prosjekter er ikke på lik linje som etterspørselen. Dermed vil det også gi støtte til offentlige administrasjoner og prosjektledere i å identifisere, strukturere og gjennomføre prosjekter som er bærekraftige. Her vil EUs taksonomi være behjelpelig ettersom den gir en felles forståelse av hva som er grønne investeringer. (European Commission, 2020a). Ettersom Norge er en del av EØS og Paris-avtalen, vil norske bedrifter bli påvirket som følge av denne investeringsplanen. Norge skal stå for grønne verdikjeder, hvor bedrifter og investorer i Europa kan investere eller oppnå grønn verdiskaping. Overført til vår

oppgave vil dette være aktuelt og forventes at samtlige bedrifter er kjent med investeringsplanen. (Regjeringen, 2021).

2.2.2 Økonomiske forhold

Grønne obligasjoner, lån og grønnvasking

Taksonomien er som nevnt grunnlagt for å bygge en bro mellom bærekraft og finans. For at bedrifter skal følge bærekraftig utvikling og spesielt taksonomien, er de avhengige av grønn finansiering. Samtidig er de også avhengig av å være transparent i deres bærekraftsarbeid og unngå grønnvasking.

Grønne obligasjoner

Under European Green Deal investeringsplan annonserte EU-kommisjonen om å etablere en EU grønn obligasjon standard (EU green bond standard). Grønn obligasjon er obligasjoner som skal finansiere prosjekter som har positiv effekt på klima og miljø. (European Commission, 2020b). Denne standarden er basert på anbefalingene fra Technical Expert Group (TEG) for bærekraftig finans. Juni 2019 publiserte TEG en rapport hvor de anbefalte EU-kommisjonen å opprette en frivillig EU-standard for grønne obligasjoner som bidrar til å øke effektiviteten, åpenheten, sammenlignbarheten og troverdigheten til et slikt marked. Samtidig øke markedsaktørens interesse for å utstede og investere i grønne EU-obligasjoner. (European Commission, 2020b). Grønne obligasjoner med tilknytning til EU må følge kriteriene etter taksonomien.

Grønne lån

Grønne lån utstedes av banker og andre finansielle institusjoner, og blir definert som lån som oppfyller kriteriene i Green Bond Framework (Nordea, 2022a). Slike lån er knyttet til bærekraftige og miljøvennlige formål som bidrar til det grønne skiftet. Tilbudet gjelder for både privatpersoner og bedrifter, hvor sistnevnte kan blant annet få lån til utbygging av nullutslippsbygninger og bærekraftige bygg. (Nordea, 2022a). I tillegg tilbyr banker grønt boliglån som er knyttet til kjøp av boliger med energikarakter A eller B. Slike bygg er energieffektive og miljøvennlige (SpareBank1, u.å.). Grønne lån henger sammen med grønne obligasjoner ettersom banker og andre finansielle institusjoner finansiere lånene ved å utstede obligasjoner (Nordea, 2022a).

Grønnvasking

Det finnes bedrifter som bruker begrepene bærekraftig, resirkulerbare og tilsvarende eller tilpasser resultater etter egen interesse uten å dokumentere historikken. Disse driver med grønnvasking som er fremstilling av produkt eller investering som klima- og miljøvennlig når det motsatte gjelder. (Grønnvaskingsplakaten, u.å.). Som nevnt tidligere, taksonomien gjør det lettere å sammenligne investeringsprosjekter. Dermed reduseres sannsynligheten for grønnvasking (Finansdepartementet, 2021a). Derimot bidrar bedrifter som reduserer sine egne utslipp og fotavtrykk til en bærekraftig verden. (Grønnvaskingsplakaten, u.å.).

2.2.3 Sosiale forhold

Ressurstilgang

Det er viktig å inkludere sluttbrukerverdi og sosialt perspektiv når bærekraftige prosjekter vurderes. Nasjoner er i ulike stadier som følge av pandemien, og mange innbyggere er bekymret for fremtiden. (Cosgrove & Rogers, 2021) I følge Ernst & Young (2021) har forbrukere rundt omkring i verden planer om å gjøre et mer bærekraftig valg om tidsbruk og pengebruk. Det viser seg at 43 prosent av de globale forbrukerne ønsker å kjøpe fra bedrifter som er miljøbevisst, selv om prisen på produktet eller tjenesten økes. Derimot vil 64 prosent endre holdningen dersom det gir fordeler for samfunnet. Dersom dette blir vist gjennom handling, vil det skape mulighet for vekst for bedrifter som jobber med sluttbrukere. (Cosgrove & Rogers, 2021).

En slik endring krever at bedrifter produserer varer som tar hensyn til forbrukerens interesser, og at forretningsdriften bak produktet oppfyller forventningene til forbrukerne. Bedriftens ledelse må bruke en strategi som skaper bærekraftig løsninger som fremmer verdiskapning, samt ivaretar bedriftens verdier gjennom hele verdikjeden. Dette gir etterspørsel etter bærekraftige produkter eller tjenester til en akseptabel pris. I tillegg må bedriften tilfredsstillere kravene i henhold til klimapolitikken. (Cosgrove & Rogers, 2021). Kunder er mer miljøbevisste som stiller økte krav om klima og miljø ved innkjøp (PwC Norge, u.å.-b). Som nevnt tidligere, arbeider Norge mot grønne verdikjeder, hvor andre bedrifter i Europa har muligheten til å produsere produkter med grønn verdi eller investere i slike produkter. For å oppnå slike mål, trengs det reguleringer eller rammebetingelser slik som taksonomien. Som også nevnt tidligere, faller Norge inn under taksonomiforordningen. Dermed er det viktig at bedrifter analyser forbrukerens kjøpsbeslutning da det viser seg at emballasjer med miljø-, sosiale- og forretningsetiske-påstander som nedbrytbar, vegansk og andre begreper knyttet til miljø-,

sosiale- og forretningsetiske forhold har en positiv effekt. (Am et al., 2023). For bygg- og eiendomssektoren vil det være viktig å bruke resirkulerbare materialer

Helse og livskvalitet

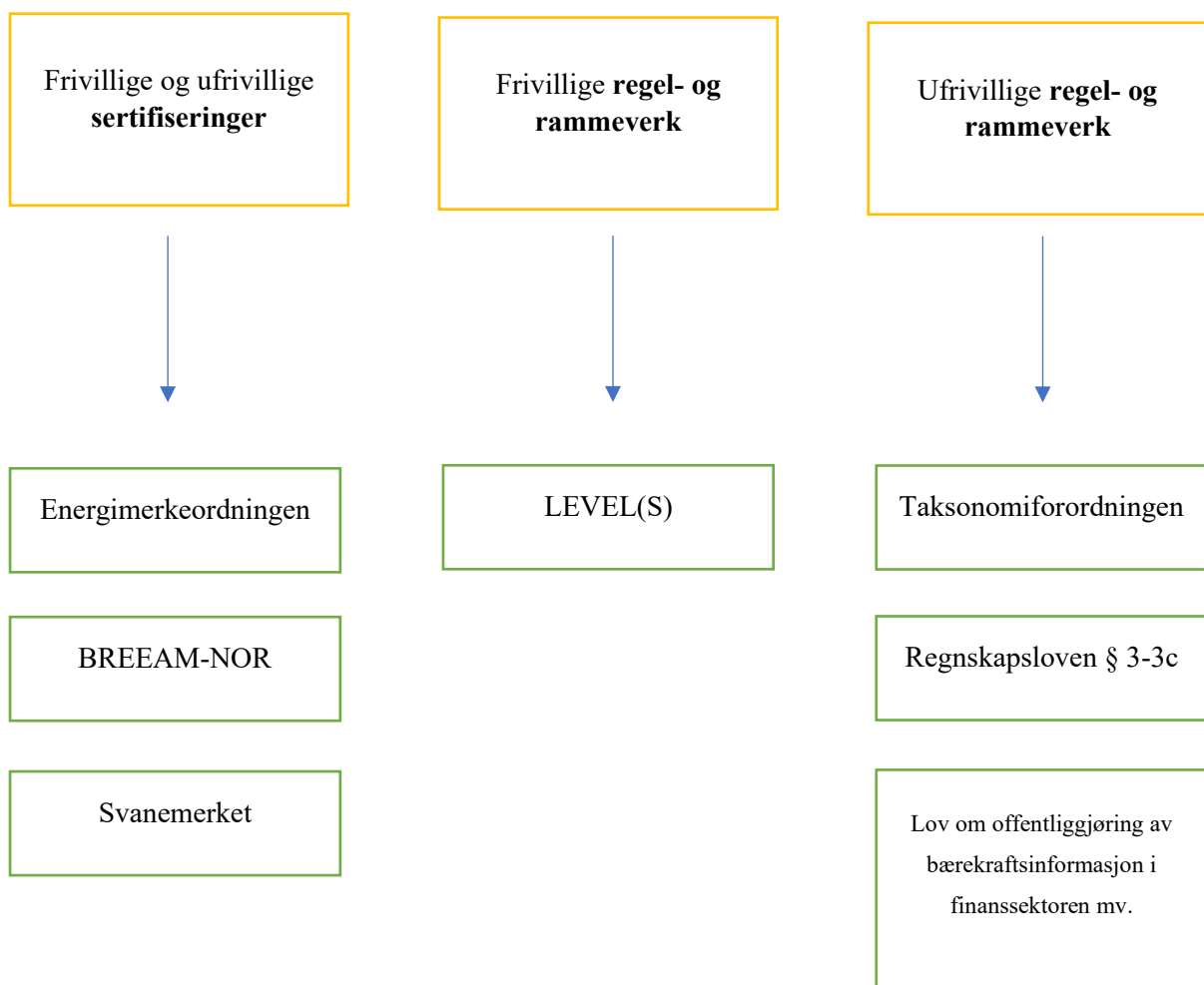
EU sin investeringsplan reduserer klimagassutslippene, ser på energifattigdom, reduserer ekstern energiavhengighet, samtidig som det skaper mulighet for innovasjon og nye jobber. I helhet vil dette forsterke enhvers helse og velvære. (European Council, u.å.). Tiltak for å oppnå målene, er blant annet å redusere utslippene fra biler med 55 prosent og varebiler med 50 prosent innen 2030. For å redusere klimagassutslippet må det tas i bruk mer fornybare kilder. Et av forslagene er å ta i bruk hydrogen i industri og transport. Samtidig er det viktig å redusere forbruket av energi for å få ned utslippet. Renovering av boliger og bygninger vil gi beskyttelse og bearbeide energifattigdom, først og fremst redusere energiforbruket. (European Commission, 2021c). Dette blir støttet av «Social Climate Fund», hvor de mest utsatte EU-borgere får den hjelpen som trengs ettersom ingen skal bli etterlatt. Dermed må boliger og offentlige bygninger bli mer energieffektive og derfor må gamle bygninger renoveres slik at muligheten for å bruke fornybar energi blir tilgjengelig. (European Commission, 2021c). EU-kommisjonen har foreslått blant annet at medlemslandene skal renovere 3 prosent av det totale gulvarealet til offentlige bygningene hvert år og at bygninger skal ha en standard på 49 prosent av fornybar energi innen 2030. (European Commission, 2021c). Strategien fokuserer også på gjenoppretting av naturen og er en viktig faktor i kampen mot klimaendring. Dette vil føre til at økosystemet i skog, våtmark og andre steder vil vokse og karbon blir da absorbert naturlig. Ved å ta i bruk slik sirkulær og bærekraftig metode for å ivareta naturen, vil gi sunnere miljø, forbedret levekår og bærekraftige energiresurser. (European Commission, 2021c).

Norge støtter økonomisk og sosialt samhold i Europa, hvor en del av midlene bli brukt på å beskytte miljøet og utvikle grønne økonomier i mindre rustede nasjoner. I tillegg viser Norge sin støtte til strategier rettet mot hydrogenbruk og integrasjon om energisystemer, da hydrogen er en effektiv måte å redusere utslippene i energisektoren på. Allerede i juni 2020 vedtok Norge en strategi knyttet til hydrogen grunnet landets kapasitet til å produsere lavkarbon- og fornybart hydrogen. (Regjeringen, 2021).

2.3 Bærekraftsrapportering

Bærekraftsrapportering går ut på å innhente data om miljøpåvirkning, sosiale og økonomiske forhold (NHO, u.å.-a). Slik informasjon forteller om bedriftens bidrag til en bærekraftig utvikling, og er en viktig beslutningsfaktor for interne og eksterne parter. Rapporteringen skal

fremlegges i egen rapport eller sammen med den finansielle rapporten. Fremover vil bærekraftsrapportering få større betydning for tilgangen til kapital og rente grunnet økende fokus på bærekraft. (Regnskap Norge, u.å.). Forpliktelsene til en grønnere retning er ambisiøse og krever derfor styrket regulering eller rammeverk. Implementering av slike regel- og rammeverk vil være et krevende arbeid for norske bedrifter, da nye regler og lover utvikles ofte. Som bedrift er det viktig å holde seg oppdatert og ligge i forkant av nye regel- og rammeverk for å skape en bærekraftig verden, samt oppnå konkurransefortrinn og sikre gode rutiner. (PwC Norge, u.å.-a). Nedenfor har vi inkludert viktige sertifiseringer og rammeverk knyttet til bærekraft, og har gruppert dem som følgende:

Figur 2: Oversikt over rapporteringsverktøy, Bergen. 27. april 2023

2.3.1 Frivillige og ufrivillige regel- og rammeverk

Energimerkeordningen

Etter energiloven (1990, § 8) skal alle bygninger ha en gyldig energiattest. Attesten har en gyldighet på 10 år, og skal inneholde energisparetiltak, energimerke og utregningsopplysninger. Loven ble justert i Norge i 2010 basert på bygningsenergidirektivet til EU. Målet ved innførelsen av energimerkingen er å oppfordre til energieffektivisering, samt grønnere og mer energieffektive bygninger, hvor det blir gitt karakterer knyttet til både oppvarming og energi. (Norges vassdrags- og energidirektorat [NVE], 2015). Energiskalaen stekker seg fra toppkarakter A, til dårligste karakter, G. Oppvarmingskalaen tar for seg andel av fornybare energikilder, der grønn er best med høyt nivå av fornybare energikilder, og rød er lavest med få eller ingen fornybare energikilder (Direktoratet for byggkvalitet, 2017).

BREEAM-NOR

BREEAM er det eldste miljøsertifiseringssystem i verden, som i utgangspunktet ble opprettet i Storbritannia gjennom «building research establishment (BRE)», men som etterhvert har blitt tilpasset norsk standard i bygg- og eiendomssektoren (BREEAM-NOR) (Grønn Byggalliansen, u.å.-b). Sertifiseringen er tilknyttet til både renoverte bygg og nybygg hvor sertifiseringsnivåene er gitt på en skala fra en til fem stjerner, der fem er best. Minimumet er likevel minstekravoppfyllelse, og videre tjener en seg opp poeng knyttet til utførte miljøtiltak og innovative tiltak. Etersom bærekraft har fått et større fokus i bygg- og eiendomssektoren, vil miljøfaktorer bli vurdert av investorer, leietakere og kjøpere (Grønn Byggalliansen, u.å.-b).

Svanemerket

Et annet miljøsertifiseringsmerke er «Svanemerket». Merket har flere ulike miljøkrav knyttet til ulike bransjer, hvor kravene må dokumenteres for å oppnå miljøsertifiseringen. For bygg- og eiendomssektoren er miljøkravene delt inn i alt fra bolig og nybygg, til kompostbeholder og vindu og ytterdør (Svanemerket, u.å.). For bolig og nybygg omfatter kravene ressurseffektivitet, sirkulær økonomi, redusering av forurensing og bygg av høy kvalitet. De nevnte kravene er bidragsytende i at «svanemerket bygg» er et positivt valg for miljøet (Svanemerket, 2023). Svanemerket samsvarer også med taksonomien, og er dermed en positiv sertifisering som viser et bredt fokus på bærekraftige bygninger og en grønn økonomi (Svanemerket, 2023). Synligheten av svanemerket viser også for forbruker hva en kan forvente av både foretak og bygninger i forhold til bærekraft og miljøfokus.

2.3.2 Frivillige regel- og rammeverk

Level(s)

Level(s) er et rammeverk introdusert av EU for bærekraftige bygninger. Rammeverket er opprettet som et verktøy for å rapportere og kunne vurdere bygningers bærekraftytelse. Dette skal gjøre det enklere å implementere prinsipper for sirkulær økonomi i bygg- og eiendomssektoren. Rammeverket tilbyr et system som er nøye testet for forbedringer for hele produktet eller aktivitetens livssyklus, som kan benyttes for kontorer og boligbygninger (European Commission, u.å.-e). Hovedmålet til Level(s) er å kunne hjelpe interessenter i bygg- og eiendomssektoren til å redusere miljøutslippene knyttet til bygningsobjektene de har investert igjennom Level(s) som rammeverk. Dette for å kunne koble sammen europeiske politiske og bærekraftige mål med den individuelle ytelsen til bygningene (European Commission, u.å.-c).

2.3.3 Ufrivillig regel- og rammeverk

Taksonomiforordningen og bedrifter

Taksonomiens kriterier inngår som tidligere nevnt i et klassifiseringssystem hvor målet er å kunne fastsette hvor bærekraftig en gitt økonomisk aktivitet er. Bedrifter som innehar grønne økonomiske aktiviteter etter taksonomiens definisjon, vil bli påvirket indirekte i forhold til konkurranse, omdømme, kostander og kapitaltilgang. Det stilles ikke krav til rapportering av aktiviteter, men basert på den indirekte påvirkningen vil det for flere bedrifter være betydningsfullt å vite hvor de står i henhold til klassifiseringen (Thommessen, 2021). Taksonomien faller innunder en rekke sektorer, fra kunst, underholdning og rekreasjon til bygg, anlegg og eiendom. For at hver sektor lettere skal forstå hvordan taksonomien rammer dem, har EU opprettet et «taksonomikompass» som veileder etter sektor og aktiviteter. Taksonomien skal ved å være synlig i flere i flere sektorer være med på å bidra til en grønnere og mer bærekraftig økonomi (European Commission, u.å.-a).

Regnskapsloven § 3-3c. Redegjørelse om samfunnsansvar

Regnskapsloven gir grunnleggende regnskapsprinsipper, god regnskapsskikk, setter regler for utarbeiding av årsregnskap. (Visma, u.å.). Paragraf 3-3c informerer om samfunnsansvar som medfølger store foretak (Regnskapsloven, 1998). Bedrifter som faller innenfor redegjørelsesplikten i regnskapsdirektivet hvor artikkel 19a fremlegger bedriftene klassifiseringssystemet omslutter som «store foretak som er foretak av allmenn interesse, og som på balansedager overskrider kriteriet om et gjennomsnittlig antall på 500 ansatte i løpet av regnskapsåret» (Prop. 208 LS (2020–2021)). Videre fremlegger regnskapsdirektivet kun

minimumskrav, hvilket vil si at EU og EØS' medlemsland selv kan definere videre krav til foretak i eget land (Prop. 208 LS (2020–2021)). Børsnoterte selskaper, forsikringsselskaper og banker faller inn under rapporteringsplikten. Regnskapsloven § 3-3c er erstattet med Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv.

Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv.

Loven om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer ble vedtatt i desember 2021 og trådte i kraft i Norge 1. januar 2023 (Finanstilsynet, 2022). Loven er basert på EUs offentliggjøringsforordning og taksonomiforordning som inneholder detaljerte krav som er nytt i den norske rett. De siste årene har bærekraftige investeringer økt, og formålet med loven er å fremme bærekraftige tiltak utført av bedriften som skal gjøre det lettere for investorer å identifisere bærekraftige produkter. (Prop. 208 LS (2020–2021)).

2.4 Norge, næring og case

Taksonomien gjelder for EU og EØS-land, men vil treffe ulikt knyttet til implementeringen i de ulike landene, og knyttet til hvordan bransjene jobber og setter standarder. To av seks bedrifter opererer både i Norge og Sverige, og det forventes dermed at de har litt bredere kjennskap til taksonomien ettersom klassifiseringssystemet trådte i kraft tidligere blant EUs medlemsland, i 2020. For å overføre teori til vår kasusstudie vil vi videre presentere taksonomien i Norge, bygg- og eiendomssektoren og krav og kriterier knyttet til bransjen.

2.4.1 Taksonomien i Norge

I 2021 vedtok stortinget en ny lov knyttet til taksonomiforordningen og bærekraftig finans. Loven trådte i kraft 1. januar 2023. (Finansdepartementet, 2021a). Det stilles videre samme rapporteringsplikt til norske foretak som til den overordnede rapporteringsplikten EU har lagt frem; taksonomien gjelder forsikringsforetak, banker og børsnoterte foretak med mer enn 500 ansatte, og som etter EU sitt regnskapsdirektiv ansees som store foretak (Jortveit, 2022). Det presiseres også at de foretakene som faller utenfor rapporteringsplikten gitt de nevnte «kriteria» vil kunne velge om de ønsker å rapportere aktiviteter knyttet til taksonomiforordningen. Ettersom klassifiseringssystemet er et dynamisk system som stadig er under utvikling, vil endringer og forslag til endringer forekomme (Finansdepartementet, 2021a). I 2021 la EU frem et nytt forslag knyttet til bærekraftsrapportering (CSRD), hvor forslaget innebærer å utvide rapporteringsplikten slik at den blir gjeldene for flere bedrifter. Forslaget er også relevant for

Norge og EØS, men det stilles ikke krav til rapportering for norske selskaper før i 2024 ettersom at loven ikke trådte i kraft før 1. Januar 2023. Finansdepartementet har likevel anbefalt at foretak kan inkludere taksonomien i årsrapporter dersom de ønsker. Hva som skal rapporteres fremkommer under kommisjonsdelegert forordning (Finans Norge, 2022; Finansdepartementet, 2021a). Overført til vår oppgave, vil det være interessant å se hvilke bedrifter som har fulgt anbefalingen om å frivillig rapportere på taksonomien for regnskapsåret 2022.

2.4.2 Bygg- og eiendomssektor

Bygg-, anleggs- og eiendomssektoren bruker 40 prosent av energien og 40 prosent av materialressursene i samfunnet (Hatling et al., 2020). Videre står sektoren bak 40 prosent av klimagassutslippene i verden, og på bakgrunn av dette blir sektoren kalt «40%-næringen». Det samme gjelder i Norge, hvorav bygninger tilsvarende 40 prosent av energibruken. I motsetning til mange andre land, er klimautslippene fra energi i Norge nærmere null, fordi 40 prosent av drift og oppvarming av bygg tar i bruk fornybar energi. Slike utslipp blir beregnet som direkte utslipp. Derimot har vi indirekte utslippene som er knyttet til produksjon og transport av materialer til bruk i bygg- og eiendomssektor. Denne formen for utslipp fører til at sektoren står for 15–16 prosent av totale klimagassutslippene i Norge. (Hatling et al., 2020). De indirekte utslippene inkluderes på grunn av at 40 prosent av materialer går til bygg, 19 prosent av all trafikk i Oslo er forårsaket av bygg- og anleggstrafikk, 40 prosent av all energibruk går til drift av bygg og andre lignende forhold. I tillegg har denne sektoren den høyeste årlige avfallsmengden med 25 prosent. (Grønn Byggalliansen, u.å.-a; Hatling et al., 2020).

2.4.3 Krav og kriterier i bygg- og eiendomssektor i Norge

Taksonomiens delegerte kommisjonsforordning redegjør taksonomiens påvirkning i bygg- og eiendomssektoren, og de tekniske kriteriene knyttet til aktivitetene i sektorene. Kommisjonsforordningen tar for seg ulike aktiviteter, og hvordan aktivitetene best kan utføres økonomisk bærekraftig. Nye byggeprosjekter skal være energieffektive, og energiytelsen (primary energy demand (PED)) skal være 10 prosent lavere enn det norske nivåkravet på null-energibygg (Nearly Zero Energy Building (NZEB)). Det stilles videre krav til store bygninger som er over 5000 kvadratmeter (European Commission, 2021b; Kvale & Norang, 2021). De skal revideres og testes ved ferdigstillelse for blant annet avvik og mangler. Revisjonsrapporten vil si noe om byggets tilstand og fremlegges videre til kunder og investorer. Når det kommer til renovering av eksisterende bygg skal de oppfylle de kravene som er knyttet til større

renoveringer. En renovering kan likevel være aktuell dersom energiytelsen (PED) blir redusert med et minimum på 30 prosent sammenlignet med ordinærbygget. Videre tar forordningen for seg installasjon, vedlikehold og reparasjoner av (1) energieffektivt utstyr, (2) ladestasjoner for el-biler i bygninger og tilknyttede parkeringsplasser, (3) instrumenter og enheter for å måle, regulere og kontrollere energiytelsen i bygninger, (4) teknologien knyttet til fornybar energi. Det bærekraftige målet knyttet de fire overnevnte aktivitetene omhandler i hovedsak at endringene skal bidra til å redusere klimaendringer i betydelig grad. (European Commission, 2021b; Kvale & Norang, 2021).

Hvert år gjennomfører Norges vassdrags- og energidirektorat tilsyn ved anlegg for å undersøke om energimerkingen som nevnt under kapittel 2.3.1 er gjennomført, de har også rett til å pålegge bøter ved lovbrudd (NVE, 2015). Norske bygninger er også underlagt byggt teknisk forskrift (2017) som viser til de tekniske kravene som er knyttet til byggverk. Det stilles en rekke minimumskrav knyttet til blant annet lekkasje, grunnmur, vinduer, dører, vegger som til enhver tid må være oppfylt (Byggt teknisk forskrift, 2017, § 14-3). Kravene skal etter § 2-1 være oppfylt ved ferdigstilling av bygningen(e), og oppfyllelsen av de gitte kravene skal være dokumentert enten gjennom norsk eller en jamstilt standard (Byggt teknisk forskrift, 2017).

Videre følger Norske bygg- og eiendomsaktører BREEAM-NOR standarden og ved å bygge og etablere prosjekter etter standarden, viser bedriften at prosjektet oppfyller minstekravet til byggeforskriften, samt at prosjektet er bygget med fokus på innovasjon og bærekraft (Grønn Byggalliansen, u.å.-b). BREEAM-NOR sine mål innebærer gode tilpasninger til nasjonal standard, nytenking knyttet til bygging som skal gi et økt fokus på miljø og bærekraft, og et engasjement som følger av en kontinuerlig utviklingsprosess. Sertifiseringer sikrer videre at følgende bærekraftskategorier er dekket: transport, helse- og innemiljø, energi, ledelse, avfall, vann, materialer, forurensing og arealbruk. Hver av kategoriene inneholder miljøtiltak og kriterier knyttet til bærekraftig bygging og redusering av forurensing. De nevnte kategoriene gir foretakene flere poeng basert på antall tiltak utført, og prosjektet oppnår også et sertifiseringsnivå som er høyere ved utførelse av flere tiltak (Grønn Byggalliansen, u.å.-b).

2.4.4 Kasusstudie

Som presentert innledningsvis vil oppgaven vår studere kasusstudie om taksonomiens påvirkning på aktører i bygg- og eiendomssektoren, hvor studie har fire tilknyttede tema: (1) økonomiske konsekvenser, (2) byråkratiske konsekvenser, (3) output og kunder og (4) fremtidsrettet perspektiv. Vi vil intervju seks ulike aktører som representerer sektoren, for å

best mulig kunne bygge argumenter som svar på problemstillingen knyttet til kassstudie. De seks aktørene tilhører bygg-, og eiendomssektoren, men faller inn under ulike bransjer som byggfirma, fast eiendom, boligbyggelag og eiendomsutvikling. Majoriteten av disse bedriftene er norskstiftede, der to av bedriftene er av svensk opphav. To av de seks bedriftene har vært på markedet i over 70 år, der de resterende fire har vært på markedet i mindre enn 35 år. Når det gjelder antall ansatte, har tre av seks bedrifter mer enn 2.500 ansatte, og av de tre har to av bedriftene et betydelig høyere antall med 12.500 ansatte. De tre andre bedriftene har et antall på mellom 150 og 200 ansatte innenfor eiendomsseksjonen i bedriften. I dag er fem av disse registrert som aksjeselskaper (AS) og det siste selskapet er børsnotert som et allmennaksjeselskap (ASA). Alle bedrifter har lokaler i Bergen og driver med utvikling og forvaltning av boliger og næringsvirksomhet.

Tabell 3: Oversikt over bedrifter, Bergen 6. mai 2023

BEDRIFT	Bedriftsperspektiv				Investorperspektiv	
	A	B	C	D	E	F
Opprinnelsessted	Sverige	Sverige	Norge	Norge	Norge	Norge
Selskapsform	AS	AS	ASA	AS	AS	AS
Antall ansatte	Ca. 2600	Ca. 12500	Ca. 177	Ca. 201	Ca. 1000	Ca. 2660
År i markedet	78 år	35 år	23 år	13 år	18 år	94 år

Bedriftene forventes å bli berørt av taksonomien på ulike måter knyttet til de fire temaene presentert over. For å snevre inn teori opp mot kassstudie vil vi videre utlede forventninger i kapittel 2.5 med bakgrunn i den presenterte teorien.

2.5 Forventninger

Basert på den presenterte teorien har vi utledet forventninger knyttet til oppgavens tema. Vi har forventninger fra ulike perspektiv, og vil derfor presentere dette gjennom de fire temaene kassstudie bygger på. Problemstillingen *“Hvordan forventer de ulike aktørene innen bygg- og eiendomssektoren å bli påvirket av taksonomiforordningen?”* vil videre bli besvart gjennom fire ulike forskningsspørsmål som reiser seg innunder de fire temaene.

2.5.1 Økonomiske konsekvenser

Basert på nåværende tilgjengelig informasjon om taksonomien generelt og taksonomien i Norge, forventer vi at det vil bli kostbart for organisasjoner å være innovative, bærekraftige og sertifiserte. Likevel forventes det også at kunder i større grad velger de organisasjonene som er

bærekraftige, og dermed blir de økonomiske konsekvensene lavere selv om organisasjoner må prise seg høyere for å dekke kostnader. Forskningsspørsmålet som reiser seg med bakgrunn i forventningene er følgende: *“Hvordan er den økonomiske situasjonen for bedriften etter økt fokus på bærekraft?”* Med utgangspunkt i den presenterte teorien og bedriftenes opplevelse av økonomiske konsekvenser vil forskningsspørsmålet videre bli drøftet i diskusjonskapittelet 5.0.

2.5.2 Byråkratiske konsekvenser

Antakeligvis det temaet som har størst påvirkning på organisasjonene vi skal intervju. Vi forventer at institusjoner i stor grad vil ta avgjørelser som får konsekvenser for organisasjonene knyttet til taksonomien. Videre er det forventet at organisasjonene vil bli likere gjennom strengere eksisterende krav, men også etter hvert som nye rapporteringskrav blir introdusert. Det er forventet at organisasjoner, som presentert gjennom institusjonell teori, vil bli påvirket av eksterne faktorer og at dette fører til organisatoriske endringer. Til slutt, forventer vi at de byråkratiske konsekvensene blir større etter hvert som taksonomien presenterer flere rapporteringskrav til organisasjonene. De byråkratiske konsekvensene bygger på eksterne faktorer og krav og kriterier for bærekraft etter offentlige instanser. Følgende forskningsspørsmål vil dermed være aktuelt i undersøkelsen av taksonomiens påvirkning på bedriften utfra et byråkratisk perspektiv: *“Hvordan har taksonomien påvirket bedriftens perspektiv mot en grønnere retning?”*.

2.5.3 Output og kunder

Vi forventer at kunder vil bli påvirket økonomisk. Det koster å bygge bærekraftig og kostnadene til organisasjonene må forvaltes. Det faller seg da naturlig at kundene må betale mer for et bygg i eksempelvis form av en økt husleie. Videre er det forventet at kunden vil oppleve et bredere fokus på bærekraft som positivt, og det er forventet at velvilligheten for å betale for grønne bygg blir større og større i takt med et økt fokus. Som presentert antar vi at kunden vil bli påvirket til en viss grad, og i forskjellig retning, både positivt og negativt. Likevel vet vi ikke direkte *hvordan* kunden vil bli påvirket, og vi reiser dermed forskningsspørsmålet: *“Hvordan vil sluttproduktet og sluttkunden bli påvirket som følge av taksonomien?”*.

2.5.4 Fremtidsrettet perspektiv

Gjennom det økte bærekraftsfokuset og basert på den presenterte teorien, forventer vi som nevnt en organisatorisk endring. Den eksterne påvirkningen og isomorfisme vil gjøre at

bedriftene både blir likere, men vi forventer også at de ønsker å jobbe sammen i organisasjonsfeltet for en grønnere fremtid for å sette bransjestandard. I den forbindelse er vi interessert i hvilket løp bedriften har lagt opp for å kunne bli grønnere, og samtidig hvilket perspektiv de har på veien videre. For å kunne støtte oppunder den overordnede problemstillingen har vi også under dette tema et tilknyttet forskningsspørsmål: *“Hva er bedriftens fremtidsrettede perspektiv for en grønnere og mer bærekraftig retning?”*.

2.5.5 Oppsummering

Oppgaven vår skal undersøke problemstillingen *“Hvordan forventer de ulike aktørene innen bygg- og eiendomssektoren å bli påvirket av taksonomiforordringen?”*. For å besvare spørsmålet bygger oppgaven på et teoretisk rammeverk i tre deler (1) institusjonell teori, (2) bærekraft og (3) bærekraftsrapportering, som videre presenterer fire følgende forskningsspørsmål tilknyttet de fire gjentakende temaene (1) økonomiske konsekvenser, (2) byråkratiske konsekvenser, (3) output og kunder og (4) fremtidsrettet perspektiv.

1. Hvordan er den økonomiske situasjonen for bedriften etter økt fokus på bærekraft?
2. Hvordan har taksonomien påvirket bedriftens perspektiv mot en grønnere retning?
3. Hvordan vil sluttproduktet og sluttkunden bli påvirket som følge av taksonomien?
4. Hva er bedriftenes fremtidsrettede perspektiv for en grønnere og mer bærekraftig retning?

Spørsmålene vil bli besvart i diskusjonskapitlet med bakgrunn i både det teoretiske rammeverket, og den presenterte empirien som bygger på intervjuene med de seks aktørene.

3. Metodisk tilnærming

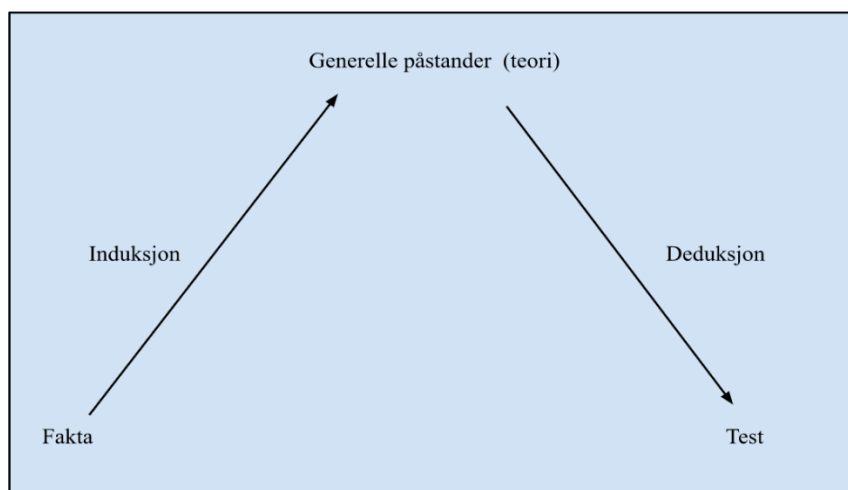
Vi vil i denne delen presentere vårt vitenskapelige ståsted, metode og design knyttet til oppgaven. Hvor vi understreker den metodiske tilnærmingen for å best mulig kunne besvare den presenterte problemstillingen, og de tilknyttede forskningsspørsmålene. Vi vil gjøre rede for hvilket vitenskapelig ståsted vi har relatert til oppgaven samt tilnærmingen. Vi vil videre presentere forskningsdesign, metode for datainnsamling, oppgavens etiske synspunkt, pålitelighet og gyldighet, før kapittelet avsluttes med og refleksjon med bakgrunn i valgene våre der vi ser oss selv utenfra.

3.1 Vitenskapelig ståsted

Moses og Knutsen (2019) presenterer vitenskapsfilosofien som en trio; ontologi, epistemologi og metodologi. Ontologi er beskrevet av de to forfatterne som et abstrakt begrep som studerer den grunnleggende eksistensen; «the study of being». Begrepet stiller spørsmål knyttet til det å være, og ved roten til «hva verden egentlig er laget av» (Moses & Knutsen, 2019, s. 4). Ens filosofiske tro og overbevisning er også knyttet til tanker om «virkelighetene er enkeltstående eller flere» (Yin, 2015, s. 338). Videre omtales epistemologien som et mer konkret begrep. Epistemologi betegner kunnskap og hvordan den er i relasjonen med tro og sannhet (Moses & Knutsen, 2019, s. 4). Den utgjør et filosofisk grunnlag knyttet «forskerens tro på kunnskapens natur og hvordan den er utledet eller skapt» (Yin, 2015, s. 335). På lik linje med ontologien har epistemologien også et grunnleggende spørsmål en stiller seg. I epistemologien spør en seg «hva er kunnskap?» (Moses & Knutsen, 2019, s. 4). Den tredje delen av vitenskapsfilosofiens trio er metodologien. Metodologien referer til hvordan vi som forskere tilegner oss kunnskap, der «hvordan gjør vi det?» er det grunnleggende spørsmålet (Moses & Knutsen, 2019, s. 4).

Etter «ways of knowing» (2015, s. 6) er det fokusert på to metodologiske tradisjoner; positivismen og konstruktivismen. I korte trekk søker positivismen etter å kunne forklare det som er antatt eksisterende i naturen, hvor filosofen i stor grad hviler på kunnskapen som er gitt ved sensuell persepsjon, herunder opplevelse og observasjon. Positivister anser ting som sant dersom noen har opplevd eller observert det, og det er også understreket at logikk og fornuft må støttes oppunder av faktiske opplevelser. Posivismen antar at det eksisterer en Virkelig Verden som mennesker kan entre gjennom observasjon og tenking (Moses & Knutsen, 2019, s. 7). Yin (2015, s. 338) definerer positivisme som et bilde av verden der samfunnsvitenskap og fysisk vitenskap baseres på sannheter, og der forskningen skal være bidragsyter i å avdekke dem.

Konstruktivismen tar samfunnets og observatørens rolle i betraktning og anerkjenner den rollen de gjør i sin påvirkning og konstruering av mønstrene samfunnsforskere studerer (Moses & Knutsen, 2019, s. 9). Konstruktivister ser en verden som inneholder sosiale faktorer hvor det finnes flere måter å forstå ting på. De mener at det som oppleves og observeres er avhengig av hvilket perspektiv personene som opplever og observerer har, og det vi ser kan også inneholde skjevheten der personen er partiske (Moses & Knutsen, 2019, s. 10). De to presenterte vitenskapelige ståstedene, henger sammen med fornuft og logikk knyttet til å trekke slutninger i det vi observerer. Fornuften kan likevel føre til konklusjoner som er feilaktige, og en bør dermed følge logikken som et prinsipp av «korrekt tenking» (Martinsen, 1991, s. 21–22). Logikken som presentert i figur 3 er delt inn i to grener; induksjon og deduksjon. Induksjon er en nedenfra og opp tilnærming som beveger seg fra empiri til generell teori, og deduksjon er ovenfra og ned tilnærming som beveger seg fra generell teori til empiri (Moses & Knutsen, 2019, s. 18).

Figur 3: Induktiv-deduktiv modell. Fra *Ways and knowing; competing methodologies in social and political research* (s. 39), av J. W. Moses & T. Knutsen, 2019, Red Globe Press.

I oppgaven vår vil vi føre en positivistisk tilnærming, et positivistisk ståsted. Likevel er kritikken sosialkonstruktivismen fremmer en relevant faktor vi har sett på ettersom vi i stor grad, for oppbygging av oppgaven, har interagert med mennesker gjennom intervjuer, og oppgaven videre bygger på menneskers og firmaets erfaring knyttet til taksonomien i bygg- og eiendomssektoren (Jacobsen, 2022, s. 28). De menneskene vi har samarbeidet med for å best mulig kunne besvare oppgaven vår har alle ulike oppfattelser og perspektiver, og vil i gitte situasjoner utrykke sin erfaring ulikt (Tjora, 2021, s. 31).

Vi angriper oppgaven ut fra problemstillingen, og hvordan taksonomien har påvirket økonomiske og byråkratiske konsekvenser, kundepåvirkning og det fremtidsrettede perspektivet for bygg- og eiendomssektoren. Valg av induktiv eller deduktiv metode fører likevel med seg fordeler og ulemper, og vi har dermed også sett på Tjora sin stegvise deduktive-induktive metode.

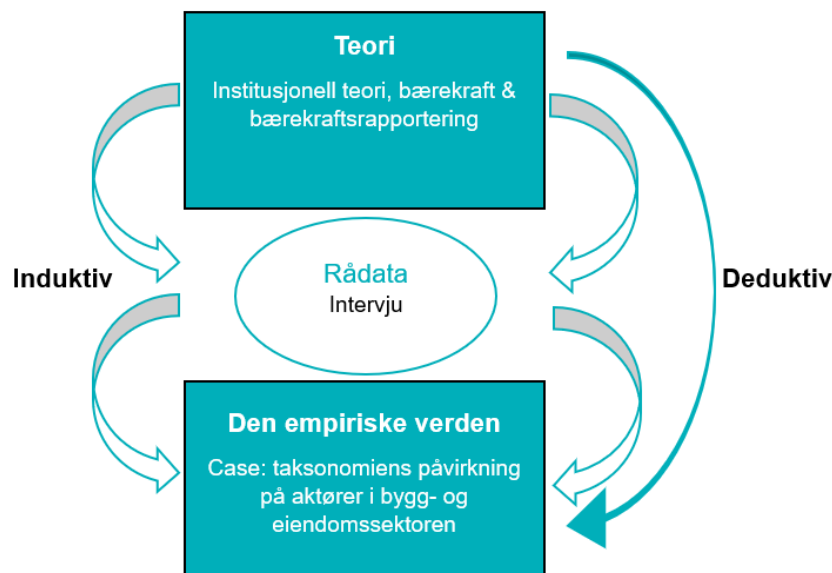
3.2 Kvalitativ forskningsmetode

Datainnsamlingsmetoden vi har valgt er kvalitativ metode. Yin (2015, s. 3) definerer betydning av kvalitativ forskning som et håndverk som i stor grad er preget av «utfordringen med å gjøre original forskning og forfølge tre viktige mål: åpenhet, metodikk og etterlevelse av bevis». Forfatteren understreker videre at forskerne kan benytte deres egne verdensbilde eller trossystem som motivasjon for utførelse og definisjon av forskningen. Slik vi har fremstilt oppgaven og problemstillingen, falt kvalitativ metode som et naturlig valg (2015, s. 3). Ved å benytte en kvantitativ metode, ville vi vært avhengig av flere respondenter som potensielt kunne vært mer tidkrevende, men vi kunne i større grad generalisert de svarene vi hadde sittet igjen med. Samtidig kan en generalisering medføre overfladisk preg og viktige detaljer blir kan bli oversett (Jacobsen, 2022, 118–120). Kvalitativ metode er mer justerbar etter den informasjonen man tilegner seg underveis i forskningen, noe som også kan være tidkrevende. Det er videre også både tid- og ressurskrevende å gjennomføre intervjuer, og det krever konsentrasjon og åpenhet ovenfor intervjuobjektene (Jacobsen, 2022, s. 115–117). Det er tydelige for- og ulemper ved både kvantitativ og kvalitativ metode. Etter evaluering knyttet til oppgavens helhet og problemstilling har ser vi at kasusstudie og et intensivt design blir best utfyllt gjennom kvalitativ metode. Videre følger punkter som utdyper det nevnte og den stegvise deduktive-induktive metoden vi har benyttet.

3.2.1 Stegvis deduktiv-induktiv metode

Tjora (2021) presenterer i sin bok «kvalitative forskningsmetoder i praksis», en kombinasjon av de to tilnærmingene, kalt stegvis deduktiv-induktiv metode (SDI). Ved å benytte oss av SDI vil vi jobbe både induktivt og deduktivt gjennom empiri, rådata, koding, kategorisering, modellering, diskusjon og teori (Tjora, 2021, s. 20). Ved å benytte oss av denne metoden vil vi i større grad kunne både utvikle og bygge teori, men samtidig være åpen for ny teori. For å overføre modellen til vår oppgave vil empiri være kasusstudiet vårt: *taksonomiens påvirkning på aktører i bygg- og eiendomssektoren*. Rådata innhentes gjennom intervju med ulike aktører i bygg- og eiendomssektoren. Øverst er oppgavens teori som i utgangspunktet er knyttet til

institusjonell teori, bærekraft og bærekraftsrapportering. Vi vil bevege oss ovenfra og ned gjennom den deduktive metoden der vi ser på teori nettopp knyttet institusjonell teori, bærekraft og bærekraftsrapportering basert på den kunnskapen vi besitter gjennom deltakelse i klimakampen, samt gjennomlesning av artikler. Herfra beveger vi oss over til den induktive metoden, nedenfra og opp, hvor vi gjennomfører intervjudelen for å finne svar på problemstillingen. Vi har gått inn i intervjuene uten antakelser og vi har vært åpen for alle resultatet de fører med seg. Som nevnt har vi intervjuet både bygg- og eiendomsaktører hvor vi har forholdt oss til intervjuguiden (vedlegg 1 og 2). Likevel, har intervjuene gitt oss ulike svar og vi har tilegnet oss mer kunnskap som vi har kategorisert og diskutert knyttet til den presenterte teorien.

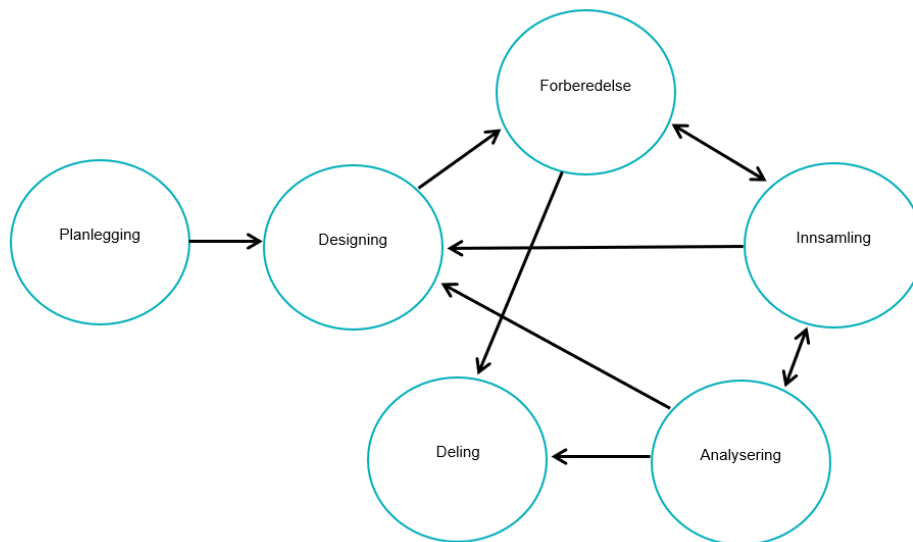

Figur 4. Stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI). Fra *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (s. 21), av A. Tjora, 2017, Gyldendal Akademisk.

3.2.2 Kasusstudie

Som nevnt har vi brukt kasusstudie ved besvarelse av denne oppgaven, der vi forsker hvordan taksonomiforordningen vil påvirke bygg- og eiendomssektoren. Problemstilling som tar for seg «hvordan» og «hvorfor» er forklarende spørsmål der kasusstudie, historie og eksperiment er egnede metodevalg. Ettersom vi ønsker å studere begivenheter av nær fortid og nåtid, hvor vi som forskere har lite til ingen kontroll over begivenhetene, er kasusstudie det beste metodevalget i vårt tilfelle (Yin, 2018, s. 219). Kasusstudie er mer en egnet for «teoretisk utdypning» enn overføre resultatet fra utvalg til populasjon (Yin, 2018, s. 20). Et problem som

følger av en slik metode, er manglende grundighet i gjennomføring av studien. Mange tidligere oppgaver mangler struktur, samt er påvirket av tvetydelige datamaterialer (Yin, 2018, s. 18–20). Overført til vår oppgave har vi valgt å ta i bruk figur 5 under.

Figur 5. A Linear but Iterative Process. Fra *Case study research and applications: design and methods* (s. 1), av R. K. Yin, 2018, SAGE.

Som vist i figuren er kasusstudie en lineær prosess, samt iterativ prosess som betyr at ulike stadier blir gjentatt. Denne prosessen består av seks stadier; planlegging, designing, forberedelse, innsamling, deling og analysering. En begynner alltid på planlegging, hvor tidsaktuelle temaer og metoder kartlegges, og avslutter med deling hvor funnene presenteres. Mellomstadiene består av å definere problemstilling, litteratursøk godkjenning av forskningsprosjekt, innsamling av data og utvikle forskningsteknikkene. Disse stadiene gjentas etter behov. Dermed er en kasusstudie verdifull fordi den ser spesifikt på det bestemte temaet, og vi kommer tettere på gjennom direkte erfaring og observering (Yin, 2015, s. 68). Det er likevel viktig å poengtere at vi ikke kan generalisere oppgaven vår med bakgrunn i det presenterte kasusstudie, men heller bygge videre på eksisterende teori.

3.2.3 Intensivt design

Vi vil videre følge et intensivt design ettersom vi har intervjuet få personer, men vi likevel går i dybden i hvert intervju for å hente ut flest mulige detaljer som videre vil være bidragsytende i besvarelsen av problemstillingen vår (Jacobsen, 2022). Nyintrodueringen av klassifiseringssystemet i EU fører med seg omveltninger for de gjeldene bransjene, og det er gjennom kasusstudie med et intensivt design, vi tar for oss de økonomiske og byråkratiske

konsekvensene, kundepåvirkning og det fremtidsrettete perspektivet intervjuobjektene våre har. Vi valgte et intensivt design fordi et ekstensivt design har i større grad en generaliseringskraft som er statistisk, og designet undersøker bredere med flere enheter (Jacobsen, 2022). Med tanke på oppgavens tidsbegrensing ville et ekstensivt design potensielt blitt preget av flere enheter, men likevel færre variabler som ville bidratt til god utførelsen av oppgaven. Det ville i stor grad vært ønskelig å kunne beveget seg bredt og dypt, men tid og ressurser setter begrensinger til et slikt design i vårt tilfelle (Jacobsen, 2022, s. 82–83).

3.3 Datainnsamling

Vi har i denne oppgaven hatt seks dybdeintervjuer basert på intervjuguiden i vedlegg 1 og 2. Intervjuobjektene ble valgt ut gjennom strategisk utvelgelse og ved snøballmetoden. Spørsmålene er like for fire av seks bedrifter, hvor de resterende to bedriftene har fått investorrelaterte spørsmål. Vi har benyttet de fire tidligere nevnte temaene, og har fokusert på tydelige og spesifikke spørsmål.

3.3.1 Dybdeintervjuer

I denne oppgaven har vi benyttet primærdata for å besvare problemstillingen. Oppgaven bygger på en kasestudie om «taksonomiens påvirkning på aktører i bygg- og eiendomssektoren i Norge». Vi har intervjuet seks aktører som representerer sektoren og som videre vil danne grunnlaget for oppgavens innhold og frambringning av ny kunnskap. Vi har tatt i bruk akademiske artikler for troverdige kilder. EUs og andre kjente aktører sine nettsider ble også brukt for innhenting av relevant informasjon.

Vi valgte å benytte semistrukturerte dybdeintervjuer som gir en rik og dyp innsikt i hva som forskes på. Vi har ledet intervjuene og har samtidig gjennom denne intervjuformen gitt rom for intervjuobjektet til å snakke løsere rundt spørsmålene. (Silkose et al., 2021, s. 117–120). Spørsmålene i intervjuene blir forklart ved behov, og det vil dermed være større sannsynlighet for at spørsmålene blir oppfattet riktig. Basert på oppgavens formål ønsket vi at intervjuobjektene tolket spørsmålene selv for å få et innblikk i deres ståsted.

3.3.2 Intervjuguide

Intervjuguiden er delt inn i fire temaer; økonomiske konsekvenser, byråkratiske konsekvenser, output og kunder, og framtidrettet perspektiv, hvorav hver inneholder to til fem spørsmål. Hensikten med å dele spørsmålene inn i temaer var for å holde oversikt over hva vi ville studere,

og å fremstå like tydelige på hva vi ber om fra intervjuobjektene. I første omgang var intervjuguiden rettet mot bedrifter knyttet til bygg- og eiendomssektoren, men underveis i prosessen valgte vi også å inkludere investorer i sektoren etter anbefaling av et intervjuobjekt. Vi laget derfor en annen versjon av intervjuguiden, hvor vi utelukket irrelevante og omformulerte en del av spørsmålene. Begge intervjuguidene er lagt til som vedlegg. Varigheten på intervjuene var på 30 til 45 minutter, hvor vi startet med en introduksjon om oss og oppgaven. Deretter bekreftet vi muntlig tillatelse til opptak, selv om en samtykkeerklæring ble sendt ut før intervjuet. Videre stilte den en spørsmålene, mens den andre noterte ned. Som et siste spørsmål spurte vi om intervjuobjektene ønsket å tilføye noe mer dersom de følte at noe var manglende på vår eller deres side. Etter gjennomgang av spørsmålene snakket vi generelt om oppgaven og taksonomien. Vi fikk gode tilbakemeldinger på spørsmålene, som ga oss en form for bekreftelse på at vi var på rett vei.

3.3.3 Utvelgelse av intervjuobjekter

Tidligere nevnt i oppgave var det nødvendig å intervju intervjuobjekter for å innhente primærdata. Først og fremst begrenset vi oss geografisk og valgte derfor å fokusere på bedrifter innenfor bygg- og eiendomssektoren i Norge. Dette fordi vi gjennomfører en kasusstudie som skal gi oss dypere innsikt av emnet som skal utforskes. (Yin, 2015, s. 68). Vi har foretatt en strategisk utvelgelse. De første bedriftene vi kontaktet var en anbefaling fra en bekjent av oss som jobber innenfor Bergens næringsråd, samt bedrifter som dukket opp ved søk på internettet. Vi ønsket å intervju ansatte som jobber med taksonomien eller den bærekraftige delen av bedriften. I den forbindelse sendte vi e-poster, og i noen tilfeller ringte, der vi forklarte formålet med oppgaven før vi ble videresendt til den som var egnet til å svare. (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2010). Vi også benyttet snøballmetoden hvor to av bedriftene med ønskede egenskaper for oppgaven ble anbefalt av et av intervjuobjektene. Vi valgte derfor å øke fra fire til seks bedrifter. (Tjora, 2021, s. 150).

3.4 Kvalitet og framstilling

Som forsker er det viktig å fremstille en redelig og kvalitetssikker oppgave. Ettersom at vi har vært i dialog med ulike aktører og behandlet den innhentede dataen, er det nødvendig å følge tilknyttete etiske regler. I tillegg er det viktig å reflektere over oppgavens validitet og pålitelighet, som igjen vil resultere i en troverdig oppgave.

3.4.1 Etske retningslinjer og gjennomførbarhet

Innhenting av primærdata har hovedsakelig vært gjennom intervjuene av de ulike intervjuobjektene innen byggsektoren. Vi som studenter/forskere hadde ingen relasjoner til de ulike bedriftene, og vår intensjon var å innhente data for å svare på problemstillingen til oppgaven. Av den grunn startet vi å utarbeide en intervjuguide for å hjelpe oss med å definere aktuelle intervjuobjekter i samsvar med oppgavens formål. I tillegg skulle denne virke som et utgangspunkt for å komme i kontakt med bedriftene. Etter utarbeidelse av intervjuguiden, satte vi i gang prosessen med å rekruttere intervjuobjektene. Samtidig sendte vi inn en søknad om prosjektet vårt til Sikt (tidligere NSD) som jobber med personverntjenester for forskning til utdannings- og forskningsinstitusjoner om godkjenning ettersom personopplysninger skulle håndteres og intervjuet skulle tas opp. En slik søknad kan ta opp mot 30 dager for godkjenning og dermed beregnet vi at intervjuene ville finne sted fra og med mars, noe som intervjuobjektene også ble informert om i løpet av rekrutteringsfasen. (Sikt, u.å.).

Ettersom det er en viktig del av oppgaven vår å komme i kontakt med bedrifter, så vi det på som nødvendig å ha gode rutiner for å ivareta intervjuobjektene og det innhentede dataene. Dermed fulgte vi forskningsetiske retningslinjer. (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2019). Først og fremst er det viktig å ivareta intervjuobjekter ettersom vårperioden er en travel periode med mange frister og oppgaver for bedrifter (Skatteetaten, 2023). Derfor var det viktig for oss å vise respekt ovenfor intervjuobjektene som satte av tid til å delta på et intervju. For å opplyse om intervjuobjekters rettigheter ble et informasjonsskriv som også inneholdt oppgavens formål, lengde og samtykkeerklæring sendt før intervjuet. I tillegg inneholdt skrivet avkrysningsfelt om tillatelse å ta opp intervjuet og å bruke bedriftens navn i oppgaven. Ettersom noen av intervjuobjektene ikke ønsket at bedriftens navn skulle brukes i oppgaven, valgte vi å anonymisere alle for å levere en ryddigere oppgave.

Videre har vi jobbet mot en åpen, ærlig, dokumenterbar og systematisk oppgave hvor vi strebet etter ny kunnskap. Dermed har vi grundig redegjort stegene våre for å gjøre det mulig for å etterprøve i en senere anledning. Oppgavens innhold er basert på primærdata, som er innhentet av oss, og teori, hentet fra internettet hvor vi har kildehenvist etter APA 7. (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2019).

3.4.2 Validitet og pålitelighet

Det er viktig som forskere å levere en sterk forskningsoppgave, dermed er det viktig at oppgaven er valid og reliabel ettersom dette bygger grunnlaget for kvaliteten (Yin, 2018, s. 42–

43). Validitet forteller om forskningens gyldighet og handler om hvor nøyaktig og godt forskningen har foregått. Validitet kan skilles mellom intern og ekstern, hvor den førstnevnte innebærer i hvilken grad resultatene er gyldige for den valgte problemstillingen og hvor riktige de er. (Yin, 2018, s. 42). For å få gode og riktige resultater er det dermed viktig å stille intervjuobjektene de riktige spørsmålene og tolke svarene riktig. (Silkose et al., 2021, s. 120–124).

Dermed har vi i forskningen brukt Kvale og Brinkmann (2015) sine syv stadier, tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering, validering og rapportering, for å øke validiteten. Startfasen vår besto av å finne gode referanser til litteratur, lese og utvelge de mest relevante av dem. Dette ga oss bedre forståelse av utvalgt tema og grunnlag for å utarbeide intervjuguiden. Et utkast av intervjuguiden ble sendt til veileder for vurdering før ferdigstilling av den endelige versjonen. I løpet av intervjuprosessen fikk vi som nevnt et forslag fra en av intervjuobjektene om å intervjuere investorer og høre deres perspektiv. Vi tok tak i forslaget da det kom fra en med lang erfaring innen byggbransjen. Dermed ble samme intervjuguide brukt, men med noen få justeringer slik at spørsmålene var rettet mot dem. Ettersom dette er en kasusstudie, gjennomførte vi «pattern match» av det innsamlede datamaterialet, hvor vi grupperte lignende svar, samt som vi bygget forklaringer på det som ble sagt (Yin, 2018, s. 43).

På den annen side er ekstern validitet graden av generaliserbarhet av forskningsresultater til annen forskning. (Jacobsen, 2022, s. 255). Men som nevnt tidligere, gir kasusbaserte oppgaver teoretisk kunnskap fremfor statistisk generalisering (Yin, 2018, s. 45–46). Dermed er den innhentede dataen, primærdataben, relevant og gyldig.

En oppgave med høy validitet er ikke tilstrekkelig og dermed er reliabilitet nødvendig i en oppgave. Reliabiliteten forteller om påliteligheten til resultatene og i hvilken grad en forskning kan etterprøves. Høy reliabilitet vil forekomme dersom undersøkelsen etterprøves og resultatene blir like. (Silkose et al., 2021, s. 154–155). I oppgaven vår har vi benyttet en kvalitativ tilnærming som gjør at det ikke er lett å måle dataene. Kritisk tenkning og reflektering ved innhenting av informasjon med tanke på mulige feilkilder er viktig. (Silkose et al., 2021, s. 154–155). Derfor har vi tatt i bruk informasjon fra nettsider med kvalifiserte ansatte som jobber tett med taksonomien. Dette anser vi som pålitelige kilder.

De utvalgte intervjuobjektene styrker primærdataben ettersom de er kvalifiserte til å delta. Spørsmålene ble delt opp etter tema og formulert på en lett og forståelig måte. Vi gjentok spørsmålene dersom det var behov for det. Intervjuet ble tatt opp og de viktigste delene av

intervjuet ble transkribert. Ettersom gruppen vår består av to studenter, fikk den ene ansvaret for å stille spørsmål, og den andre for å notere ned og stille tilleggsspørsmål dersom noe var uklart. På bakgrunn av dette, visste vi hvilken del som måtte transkriberes.

4. Empiri

I dette kapitlet presenteres og analyseres dataene fra de seks intervjuene. Vi har valgt å strukturere etter de fire temaene fra intervjuguiden og forventningene utledet i kapittel 2.5: økonomiske konsekvenser, byråkratiske konsekvenser, output og kunder og kunder, og fremtidsrettet perspektiv, hvor de første temaene vektlegges mer enn de to siste. Hvert av de fire temaene er knyttet til de respektive forskningsspørsmål presentert i kapittel 1. For å gi leseren en oversiktlig oppgave er følgende oppsett av de ulike temaene som følger: kort introduksjon av temaet og dets utgangspunkt, etterfulgt av en oppsummering av sitater som gir en pekepinn på innholdet i de kommende avsnittene. Deretter en detaljert gjennomgang av funnene og til slutt punktvis oppsummering. Som nevnt tidligere brukte vi to ulike intervjuguides, en bedriftsrettet og en annen investorrettet. Etter enkeltes bedrifters ønske, vil vi anonymisere og referere til bedriftene etter bokstavene A – F.

4.1 Økonomiske konsekvenser

Forskningsspørsmål: *Hvordan har den økonomiske situasjonen blitt for bedriften etter økt fokus på bærekraftig arbeid?*

I dette temaet fokuseres det på hvordan den økonomiske situasjonen har blitt for bedriftene med utgangspunkt i EUs taksonomi og bærekraft. Det ble stilt fem like spørsmål til alle bedriftene, unntak av ett spørsmål hvor bedriftene E og F ble stilt fra et investorperspektiv. Se vedlegg 1 og 2. Sitat-oppsummering av forskningsspørsmålet følger.

«Det er en del gaps i hvordan vi kan tolke kriteriene, spesielt i Norge. (...) men det er litt komplisert fordi det er noen av definisjonene som ikke har kommet på plass fra et lovgivers perspektiv.» (Bedrift B)

«(...) generelt i bransjen vil jeg jo si at den har påvirket kraftig, men at vi har nok ikke sett de endelige konsekvensene av taksonomien så langt.» (Bedrift C)

«Finans er på en måte livsblodet i bygnæringen, og når de struper til fordi du ikke tar tilstrekkelig grep i forkant, så merker bedriftene det veldig tydelig.» (Bedrift C)

«Prosjektene må, hvis de ønsker grønn finansiering, jobbe med å prøve å tilfredsstille de kravene som er i taksonomien.» (Bedrift F)

«Men det vi jo vet, og det vi ruster oss for, er at vi skjønner jo det at i framtiden for å få forsikring, og for å få lån, og for å få de beste betingelsene, så må vi levere på taksonomien, og så ønsker vi også å gjøre det, fordi vi har bærekraft så høyt på agendaen som vi har.»

(Bedrift A)

«Vi tror at det er en god investering, for vi tror at (...) kunden vil ønske å ha miljøsertifiserte boliger i fremtiden, og at vi får bedre kontroll, og at vi får også eksempelvis grønne lån og mer tillit i markedet og fra myndighetene.» (Bedrift A)

«For vår del har ikke en økonomisk konsekvens vært i negativ retning, heller positiv.» (Bedrift D).

«Det som var grønt før er ikke nødvendigvis grønt nå.» (Bedrift F).

Taksonomiforordningen og påvirkningen av prosjektledelse mot en grønnere omstilling

EUs taksonomi har hatt ulik påvirkning på prosjektledelsen ved de ulike bedriftene. Bedriftene A, B, D og E har lite til ingen påvirkning. Bedrift A påpeker at taksonomien i Norge er utsatt til neste år, men siden de er en del av et svensk konsern har de levert en rapport knyttet til taksonomien for 2022. Videre forteller bedriften at de har brukt konsulenter og Excel-verktøy for å oppfylle de to kravene som har kommet ut, hvor prosjektledere rapporterte på prosjekter som ble avsluttet i 2022.

«Vi har alltid hatt eiere som har etterspurt etikk, bærekraft, helse og arbeidsmiljø.» (Bedrift A)

Bedrift A har lenge jobbet med de fire nevnte faktorene også før taksonomien ble introdusert, og har siden 2018 svanemerket hele porteføljen. Prosjektledelsen har dermed hatt liten påvirkning av taksonomien og den største endringen ved introduksjonen av EU sin taksonomiforordning har vært rapporteringskravene som følger. Bedrift B fokuserer mer på tolkning og definering av kriteriene, hvor de jobber med å kartlegge og kriteriesette for å identifisere betydningen. Dermed kartlegger bedriften i hvilken grad de tilfredsstiller kriteriene, og hvor vanskelig det er å svare på kriteriene ettersom prosessene innad i bedriften

ikke er gode nok og kriteriene er uklare. Bedrift B er derfor varsomme med hvordan de svarer. Samtidig jobbes det for en forbedret intern prosess. Av de nevnte grunner har prosjektledelsen blitt påvirket i en liten grad ettersom taksonomien i Norge er i en startfase.

Bedrift D forteller at taksonomien har ført til nye regler som bedriften må forholde seg til. I tillegg har det ført til økte direkte kostnader tatt i betraktning at bedriften lager produkter etter kundens ønske eller offentlige krav. Bedrift E jobber med et prosjekt hvert femte år, og det siste prosjektet deres ble startet opp i 2020. Prosjektet vil dermed ikke ha mye påvirkning.

I motsetning til de fire nevnte bedriftene, har bedrift C og F blitt påvirket av taksonomien i større grad. Bedrift C forklarer videre at regelverket er dynamisk og er i ferd med å bli implementert, noe som vil hovedsakelig påvirke finanssektoren, men av den grunn ikke utelukke at andre bransjer vil bli berørt. Etter hvert som taksonomien blir implementert, vil de bransjene som faller inn under taksonomien bli mer og mer påvirket. Konsekvensene av å ikke falle innenfor rammene er eksempelvis å ikke få grønne lån som har bedre rente, og som på sikt er et bedre lån.

«Hovedproblemet er kanskje at banknæringen på Vestlandet allerede er tungt inne i områder som ikke kan defineres som grønne, og for å passe på at de får sektorer som er interessante og prosjekter som er interessante, må de jo gå til aktører som er villige til å ta innover seg taksonomien og se hvilken konsekvens den får.» (Bedrift C)

Bedrift C har ikke hatt et slikt problem ettersom bedriften har fokusert på å være miljøledende i tilhørende bransje siden 2000. Siden den gangen har bedriften vært ekstremt opptatt med å gjøre de rette tiltakene for å bygge miljøvennlige bygg som ikke får konsekvenser for verken finansieringen eller leieinntekt. Intervjuobjektet påpekte videre at de to sistnevnte elementene var noe bedrift C kom først i gang med, hvor et fåtall av bedrifter hadde fokus på de nevnte elementene.

«(...) de som ikke bygger miljøvennlig i dag, begår kommersielt selvmord.» (Bedrift C)

Påstanden har en vesentlig betydning i samfunnet vårt i dag, sammenlignet med tidligere bransjepraksis knyttet til bærekraft. Kontantstrøm og verdiene av byggene er noe bransjen må ta hensyn til. Intervjuobjektet vektlegger videre viktigheten av energiklasser knyttet til bygg, der det å eksempelvis kjøpe et bygg i energiklasse D som faller utenfor taksonomiforordningen, kan gi finansieringstrøbbel ved at banker ikke er villige til å innvilge lån. Om bedriften har nok midler til å finansiere et slikt bygg, avhenger det av hvor mye bedriften er villig til å betale for

et bygg som må renoveres slik at den faller innenfor taksonomiens kriterier. Dette er svært krevende og kostbart arbeid, som ikke nødvendigvis dekkes helt av leietakerens betalingsvillighet, selv om det gir høyere kvalitet på bygninger. Økonomi er essensielt i byggsektoren, og dersom det ikke gjøres de riktige tiltakene ikke gjøres i forkant, vil bedriften merke det.

Bedrift F sammenligner arbeidet som har blitt utført i henhold til taksonomien med arbeidet rundt BREEAM NOR-sertifiseringen. De merket virkningen den gangen og merket virkningen som følge av taksonomien. Bedriften presiserer at kriteriene i denne forordningen skaper konsekvenser for prosjektene, men det er nødvendig å tilfredsstille kravene for å få grønn finansiering. Videre understreker bedriften at noen av kriteriene i taksonomien overlapper med bedriftens mål og oppgaver, mens andre kriterier er nye og strenge som ikke har vært tatt hensyn til før nå.

Av de sistnevnte er energikravene til nybygg definert i taksonomien og er sett på som ambisiøse. Kravene er blitt strengere og hvilken klasse et bygg tilhører avhenger av bygningskategori, men stort sett må bedrifter ligge på A for å være i tråd med taksonomien.

Velvillighet mellom samarbeidspartnere til grønnere og mer bærekraftige bygg

Når det gjelder opplevelsen av velvillighet fra samarbeidspartnere, ønsket vi å få et perspektiv fra låntakere og et perspektiv fra långivere. Fra låntakerens perspektiv, har det vært ulike svar på spørsmålet. Bedrift A mener at det er for tidlig å si noe om dette ettersom rapportering knyttet til taksonomien har bare funnet sted en gang. Dermed har bedriften ikke fått utlevert resultatene av revisoren. Bedriften er klar over at for å få de beste forutsetningene fra samarbeidspartnere må de jobbe etter kriteriene i taksonomien. Videre presiseres det at bedriften har svanemerket byggene siden 2018 og dermed allerede har grønne lån.

Når det gjelder bedrift B har de ikke opplevd velvillighet ettersom det ikke har blitt påvirket enda. Intervjuobjektet forklarer at det fremdeles er komplisert, men at de har flere løsninger på dette som gjør det mulig på sikt. I motsetning til de nevnte bedriftene, svarer bedrift C og D at de har opplevd større grad av velvillighet fra samarbeidspartnere. Bedrift D forteller at bankene har laget portefølje med lån som vil være fordelaktig for de som presenterer og fokuserer på bærekraftige bygg. Grønne lån blir altså billigere. Når det gjelder forsikringsselskap, har ikke bedriften noen grad av endring til forsikringsselskaper i hvordan de håndterer byggsektoren.

Når det gjelder fra långivers perspektiv presiserer bedrift E at velvilligheten deres til å investere i grønnere og mer bærekraftig bygg har økt, men at bedriften deres ikke gir ut lån ettersom de er egenfinansiert. Dette er en trygg måte for dem å sikre seg avkastning, samtidig som det sikrer ambisjonene til bedriftens eiere. Videre ønsker bedriften å være ledende i samfunnsansvar. Dermed er BREEAM-NOR-kriteriene som deres minimumskrav og bedriften kjøper ikke bygg med lav energiklasse. Intervjuobjektet forklarer at bedriften ikke investerer eksternt, og at det er hovedsakelig eksterne investeringer som må rapporteres på taksonomien. På lik linje har bedrift F sin velvillighet også økt etter de introduserte en miljøstrategi, og som en konsekvens har fokuset på bærekraft også blitt større. Samtidig har ambisjonene økt på tross av utfordringer og et turbulent marked for nybygg. Det er økte kostnader ved å bygge mer miljøvennlige bygg og sertifisere dem, og bedrifter må balansere kostnadene også i usikre og turbulente tider.

Bedriftens økonomi og omveltning i grønnere retning

Bedriftene opplever lite til ingen økonomisk virkning knyttet til omveltningene i en grønnere retning. Bedrift A mener det er vanskelig å svare med utgangspunktet i taksonomien da det er relativt nytt, og hvor mesteparten av tiden har gått med til å lære hva taksonomien innebærer. Bedriften har tidligere erfaring, da de i løpet av en fireårsperiode har svanemerket flere prosjekter, noe som er miljøpositivt, men også kostbart. Videre påpekes det at bedriften bygger boliger til vanlige folk og at vanlige folk ikke betaler for en miljøsertifisert bolig, dermed påtar bedriften seg den kostnaden. På den annen side ser de på dette som en god investering da kunden vil ønske å ha miljøsertifiserte boliger i fremtiden.

Lik bedrift A startet bedrift C et tidlig arbeid for et bærekraftig fokus. På bakgrunn av dette har retningen for en grønnere omstilling holdt seg lik i henhold til taksonomien, bortsett fra rapporteringen knyttet til ESG (environmental, social, corporate governance). Denne formen for rapportering har blitt mye grundigere ettersom bedriften er børsnotert og en del av investorene er internasjonale. Taksonomien har forsterket effekten av å tenke miljøvennlig på sikt.

Derimot forklarer bedrift B at taksonomien ikke har påvirket dem i stor grad enda, men de siste fem til ti årene har det vært økende kundekrav og økende forespørsler fra investorer om grønne løsninger. Bedriftens kompetanse har økt og de kan dermed tilby bedre og flere bærekraftige løsninger. Dermed har tilbudet til kundene blitt påvirket, men ikke finansieringen. I likhet med bedrift B blir bedrift D påvirket i liten grad uten å forklare i detalj. Bedrift E påpeker igjen at de ikke har lån og styrer hele verdikjeden selv, og dermed blir ikke økonomien direkte påvirket

knyttet til taksonomien. Intervjuobjektet i bedrift F opplyser at hen ikke har oversikt over den økonomiske påvirkningen av en grønnere omstilling, men understreker likevel at valg av bærekraftige løsninger og sertifiseringer er kostbare, og bærekraftighet må balanseres med disse kostnadene.

Samarbeidspartnere og risikoen forbundet med å investere i «grå bygg»

Det å investere i «grå bygg» kan gi høyere risiko for samarbeidspartnere, herunder forsikringsselskap, banker og investorer. Stort sett har ikke bedriftene vi har intervjuet vært berørt av dette. Bedrift A mener at det er for tidlig å si noe om hvordan det nevnte har påvirket, og kaller dette for en trinnvis utvikling. Først må bedrifter komme i gang med rapporteringen, deretter må disse ha en mulighet til å forbedre seg. Bedrift A venter fremdeles på rapporten for 2022 fra revisoren, og uten å vite utfallet er det vanskelig å vite hva neste steg vil bli. Videre hevder intervjuobjektet at det har motsatt effekt ved at risikoen reduseres. Det vil da være lettere for banker og forsikringsselskaper å se hva de bør investere i når et slikt klassifiseringssystem tas i bruk. Da blir det også lettere for samarbeidspartnere å se hvilket stadium disse «grå byggene» er i. På lik linje med bedrift A, hevder bedrift D at det har hatt en positiv effekt. Bedriften har ikke blitt påvirket noe mer enn den økte forespørselen av grønne bygg og økte kostnader ved rehabiliteringsprosjekter. Disse kostnadene klarer bedriftene å dekke selv. Videre forteller intervjuobjektet at det gir større volum, og en stor del av porteføljen deres innebærer rehabilitering av bygg, noe som krever mer enn det gjorde før.

Bedriftene B og C har blitt påvirket i mindre grad, hvorav bedrift B begrunner det med at deres prosjekter allerede har en eksisterende grønn profil. Bedrift C forklarer at de har en høy andel av grønne bygg i sin portefølje og får sertifiseringen fra flere internasjonale byråer. Dermed har bedriften jobbet mot det grønne skiftet lenge før taksonomien kom. De vil fortsette å bygge A-bygg med BREEAM-NOR-sertifisering og dette er noe bedriften kommer til å fortsette med over tid.

Sammenlignet med de andre bedriftene over, blir ikke bedrift E påvirket ettersom de har bank og forsikring internt. Bedrift F merker effekten særlig hos banker som snevrer til kravene på hva som defineres grønt, samtidig som de blir mer og mer ambisiøse på det.

Det grønne skifte påvirker prosjekter som krever lånefinansiering, og taksonomiens kriterier og de tilknyttede definisjonene gjør at banker må omstille seg og kriteriene for lån generelt vil bli strengere. Dette vil igjen føre til at grønne lån gjerne også vil få strengere kriterier som følge av taksonomien.

Taksonomiforordningen og økt kapital i kombinasjon med økt bærekraft

EU ønsker at klassifiseringssystemet skal føre til økt kapital i kombinasjon med økt bærekraft. Bedriftene C, D og F opplever dette per dags dato. Bedrift C utdyper at taksonomien er et verktøy for å sikre at Europa når Paris-målene.

«Og så bruker man da finans som en brekkstang for å få andre bedrifter til å ta de riktige grepene, nettopp for å nå Paris-målene.» (Bedrift C).

Taksonomien dekker ikke alle forholdene knyttet til miljømålene, men skal virke som et dynamisk verktøy som vil utvikle seg etter hvert. Intervjuobjektet forteller videre at dagens taksonomi fokuserer på rene miljøforhold, det vil si bærekraft innenfor miljøforhold, men på et senere tidspunkt vil taksonomien utvide seg til bærekraft innenfor sosiale forhold. Investorer vil da bruke en grønn taksonomi og en sosial taksonomi som verktøy for å klassifisere bedrifter. I stedet for å gå gjennom en rapport, vil taksonomien hjelpe med å ta avgjørelser. Bedrift D forteller at det er mye fokus på bærekraft. Dette er voksende og gir flere prosjekter, men som likevel er kostbare. Innad i bedriften sitter ansatte med høy kunnskap på dette området, noe som bidrar til konkurransedyktighet samt konkurransefortrinn. Bedrift F forteller at gjennom grønne lån i henhold til taksonomien, insentiver og finansbransjen bør alle virksomheter, inkludert dem selv, bli oppfordret til å ta grønnere valg. På sikt kan dette bety at bedrifter ikke får kapitaltilgang om kriterier ikke er oppfylt. Bedrift F legger merke til strengere kriterier for grønne lån, men kommenterer ikke direkte på om taksonomien eller bærekraften har vært utslagsgivende for økt kapital.

Derimot har bedrift B ikke opplevd noe lignende direkte, men de forventer økt kapital på sikt i tråd med utviklingen av taksonomien. Bedriften poengterer også at de nylig avsluttet årsrapporten sin, og de venter på den endelige rapporten. Det er dermed enda uvisst hvilken økonomisk effekt taksonomien har hatt på bedriften. Bedrift A befinner seg i en selvuttalt unik posisjon hvor de eier hele verdikjeden. De både kjøper tomter og selger boliger, og har med bakgrunn i dette ikke per nå ikke merket en direkte kapitaløkning. Bedrift E befinner seg i en lignende situasjon som bedrift A - de merker heller ikke en direkte kapitaløkning fordi de har bank- og forsikringstjenester sentralstyrt i bedriften. Dersom bedriften hadde tatt på seg flere rehabiliteringsprosjekter, ville de muligens ha merket påvirkningen.

Oppsummering: Økonomiske konsekvenser

- EUs taksonomi har liten til ingen påvirkning på prosjektledelse (majoriteten av bedriftene).
- Ulik påvirkning mellom svensk og norsk konsern.
- Taksonomien er relativt nytt, må lære hva den innebærer og tolke definisjonene.
- Regelverket er dynamisk og er i ferd med å implementeres.
- Bærekraftige løsninger gir økte direkte kostnader.
- Taksonomien er i en tidlig fase - bedrifter vil bli mer og mer påvirket.
- Energiklasse utenfor taksonomiforordningen kan gi finansieringstrøbbel.
- Taksonomi sammenlignes med BREEAM-NOR-sertifisering og ESG-målene; Lite endringer rettet mot grønn retning, men taksonomien er grundigere.
- Varierende velvillighet fra samarbeidspartnere, beste forutsetninger av samarbeidspartnere ved å følge taksonomien.
- Grønnere lån.
- Lite til ingen økonomisk virkning knyttet til omveltningene i en grønnere retning
- Tidlig å si noe om risikoen forbundet med å investere i «grå bygg».
- Stor sett ingen påvirkning knyttet til risikoen ettersom flere av bedriftene har grønn profil fra før. Unntak; positiv påvirkning som gir økt etterspørsel av rehabiliteringsprosjekter.
- Halvparten opplever økt kapital i kombinasjon med økt bærekraft som følge av taksonomien.
- Taksonomi et verktøy for å sikre Paris-målene, men dekker ikke alle forholdene knyttet til miljømålene.
- Høy kunnskap om bærekraft gir konkurransefortrinn for bedriften.
- Forventning om økt kapital på sikt i tråd med utviklingen av taksonomien.

4.2 Byråkratiske konsekvenser

Forskningsspørsmål: *Hvordan har taksonomien påvirket bedriftens perspektiv mot en grønnere retning?*

Temaet fokuserer på den byråkratiske delen av bedriften og i hvilken grad bedriften har endret sitt grønne perspektiv som følge av taksonomien og bærekraften. I den forbindelse ble det stilt fem spørsmål, med unntak av det siste spørsmålet om EUs «Level(s)», som ble utelatt for

bedriftene E og F ettersom de fikk mer investorrelaterte spørsmål. Sitat-oppsummering av forskningsspørsmålet følger.

«For vår del ingenting, fordi vi har veldig ambisiøse klimamål. For oss handler det egentlig bare mer om å dokumentere hva vi gjør.» (Bedrift A)

«Det har ikke gjort noen endringer i hvordan vi jobber, men jeg tror det kommer.» (Bedrift B)

«Om det er taksonomien som har påvirket dette, eller digitaliseringen generelt, det er jeg litt usikker på.» (Bedrift C)

«Innovasjonsmessig er det lite i taksonomien som gjør det mer fordelaktig å jobbe med innovasjon.» (Bedrift E)

«Der er gjennom innovasjon, teknologi og digitalisering at man kan få veldig mange av de gevinstene som taksonomien faktisk krever.» (Bedrift C)

«Jeg vil si at taksonomien har gjort det tydeligere i hvordan man skal måle bærekraft.» (Bedrift D)

«Taksonomien er veldig presis, enten så er du på en måte innenfor, eller så er du utenfor.» (Bedrift C)

«Mange flere hos oss som jobber med bærekraft og miljø nå enn tidligere.» (Bedrift F)

Taksonomiforordningen og bidrag til økt innovasjon og utvikling av prosjekter

Det er ulike meninger om at taksonomien har ført til økt innovasjon og utvikling av eksisterende prosjekter. Både bedrift A og B forklarer at det er for tidlig å si noe om virkningen. Bedrift A forklarer at klimatilpasning som forbedrer bygg med tanke på klimaendring er et av kravene. Dette har ført til at bedriften gjør grundigere vurdering av valg av tomt og hvilke bygg som skal bygges. Bedrift B forteller at prosjektene har blitt påvirket i stor grad og internt har styringsrutinene hatt stor innvirkning. Den ønskede effekten av taksonomien vil komme, og det vil de oppleve mye mer fremover. Bedrift D forteller at prosjektene har blitt mer omfattende

særlig på tekniske anlegg, materialbruk, forskning og utvikling av produkter. I tillegg sørger bedriften for at de ikke handler fra produsenter som ikke ivaretar miljøet. Bedrift F fremlegger at deres eksisterende prosjekter har hatt en positiv påvirkning som følge av taksonomien, og de har blant annet økt antall ansatte i bedriften som jobber med bærekraft og miljø. Bedriften har også en egen innovasjonsavdeling som er gode på å ta bærekraft inn i sine prosjekter. Selv om bedriften ikke ser hva som er direkte knyttet til taksonomien per nå, har det gitt økt vekt på bærekraftfeltet, som igjen fører til økt bevissthet på området. Derimot har bedrift E blitt påvirket i liten grad. De presiserer at de har et klimamål om å redusere energibruken og for å gjennomføre det må bedriften utføre en del større energisparende prosjekter. Dermed vil økte strømpriser påvirke bedriftens finansiering av prosjekter mer enn det taksonomien vil. I tillegg presiserer bedrift E at taksonomien ikke fokuserer nok på innovasjon for være en fordel i å jobbe med den.

Bedrift C er usikker på om det er taksonomien eller digitaliseringen som har påvirket innovasjonen innad, men taksonomien har likevel vært en bidragsyter til økt innovasjon. Disse faktorene gir gevinster som er avgjørende for å kunne rapportere i henhold til taksonomien.

Taksonomiforordningen og bidrag til redefinerings av bærekraft, samt økt fokus på bærekraft

Taksonomien har bidratt til en viss grad med redefinerings av bærekraft og fokus på bærekraft, men for bedriftene A og B har det ikke bidratt til noe. Ettersom bedriften har ambisiøse klimamål, og har dermed ikke endret på noe på målene sine etter at taksonomien kom. For de handler det mer om å dokumentere hva vi gjør. I tillegg skal materialeinnvending og avfall måles, noe som bedriften gjør fra før av. Kravet om det ga bedriften enda en grunn til å gjøre det. Bedrift B har ikke hatt noen foreløpige endringer, men tror at det vil komme.

I motsetning til bedriftene A og B, forklarer bedrift C at Paris-målene er generelle og til en viss grad vanskelige å forholde seg til for en bedrift. Derimot er taksonomien mer presis, og en bedrift er enten bærekraftig eller ikke med klassifiseringssystemet. Bedrift D forteller at taksonomien har gjort det tydeligere for hvordan bedriften skal måle bærekraft. Taksonomien er konkret og gir målbare parametere, og et slikt system er nødvendig for å bli bedre. I bedrift E er det ledergruppen som har fått en del ekstra å jobbe med i forhold til taksonomien. Ledelsen har forståelsen for at dette vil få et enda større fokus og dermed trengs det flere som jobber med rapporteringsdelen innad i bedriften. Bedriften bør fokusere på det enn å spare energi og redusere felleskostnader for leietakere. Bedrift F er enige i at taksonomien har bidratt til

definering av hva bærekraft er og gir mange en felles definisjon. Taksonomien har fått økt fokus på at det er viktig og at det kanalisere kapital. Det har lenge vært snakk om bærekraft, men gjennom taksonomien er nå finans og kapital assosiert med begrepet, som igjen gir et nytt og økt fokus på bærekraft.

Taksonomiforordningen og rapporteringskrav gjeldende bærekraftige aktiviteter

Fem av de seks bedriftene opplever et økt rapporteringskrav knyttet bærekraftige aktiviteter som en konsekvens av taksonomien. Bedrift A forklarer at de avsluttende prosjektene blir rapportert inn til revisoren og det er de økte kravene. Bedrift B forteller at det definitivt har økt. Bedrift C har opplevd voldsom rapporteringsøkning med muligens 30 prosent de siste fem årene i forhold til Paris-målene, ESG-rapportering og taksonomien. Bedrift D kaller rapporteringskravene som følge av taksonomien for deres første offisielle rapporteringsmilepæl og skal levere sin første rapport i juni. Bedrift F forteller at taksonomien fører med seg et konkret lovkrav som bedriften må rapportere på etter hvert. Foreløpig rapporterer bedriften frivillig, men fra og med neste årsrapport vil dette være påkrevd som en del av norsk lov. Taksonomien er en del av en større strategi fremlagt av EU som fører med seg andre direktiver og rapporteringskrav etter hvert. I motsetning til bedrift A, B, C, D og F, presiserer intervjuobjekt E at taksonomien for eiendom er uferdig, og at bedriften i liten grad har kjent på et økt rapporteringskrav.

Bedriften og bærekraftige kriterier

Bedriftene er på ulike stadier når det gjelder å oppfylle bærekraftige kriterier. Bedrift A tilfredsstillere kravene knyttet til klimatilpasning (Climate Change Mitigation), som innebærer reduisering av klimagassutslipp i form av energibruk. Bedriften anser kravet som deres hovedkrav innenfor bærekraft og det er dermed det kravet de i større grad vier tid og ressurser til. Bedrift B ønsker ikke å fortelle ettersom det er foreløpig konfidensiell informasjon, men forklarer at det er noen prosjekter som ikke tilfredsstillere kriteriene fordi det er prosjekter som bedriften ikke har hatt mulighet til å gjøre bærekraftige valg for. Dette fordi prosjektene og de tilknyttede kravene ble startet før EU presenterte taksonomien. Bedrift C sier at det ikke er lett å utdype presist om det. Bedriften har noen generelle mål innad i bedriften hvor de tilfredsstillere mange av kravene i porteføljen i forhold til energiforbruk, noe som er knyttet til taksonomien. Bedrift D sier at det er komplisert, og forteller videre at alt bedriften gjør blir målt, blant annet energieffektivitet og nullutslipp. I tillegg har de for egen del svært strenge krav til avfallsmengde og sorteringsgrader. Dermed har bedriften veldefinerte krav til avfall, materialbruk og ombruk. Videre forteller bedriften at BREEAM-NOR og andre standarder blir

også målt. Bedrift E presiserer at med utgangspunkt i de to kravene taksonomien per nå fokuserer på knyttet til klimapassing og klimarisiko, er det kun 37 prosent av bedriften sine bygg som er i henhold til taksonomien. Bedrift F forteller ikke detalj hvilke kriterier de oppfyller, men sier at de har konkrete mål på miljø som eksempelvis å redusere klimagassutslipp med 45 prosent, og oppnå netto nullutslipp innen 2050 samt å være i tråd med Paris-avtalen.

Bedriften og bruk av EUs «Level(s)»

De fire første bedriftene ble spurt om EUs «Level(s)» ble brukt til å vurdere bærekraftytelsen til bygninger. To av disse bedriftene tar ikke i bruk EUs «Level(s)», hvorav bedrift A og B bekrefter at de ikke har hørt om dette før. Bedrift C er usikker da begrepet er ikke kjent innad i bedriften, men bruker en mal som ligner EUs «Level(s)» basert på beskrivelsen vi ga under intervjuet. Bedrift D forklarer at de jobber med BREEAM-NOR og harmoniserer med EU sine krav i taksonomien, og dermed tar de i bruk «Level(s)», men er ikke direkte kjent med begrepet.

Oppsummering: Byråkratiske konsekvenser

- Ulik mening om økt innovasjon og utvikling av eksisterende prosjekter som følge av taksonomi.
- Tidlig fase, grundigere vurdering av prosjekter, bedre styringsrutiner og energisparende prosjekter.
- Omfattende prosjekter på tekniske anlegg, materialbruk, forskning og utvikling av produkter.
- Taksonomi fokuserer ikke nok på innovasjon.
- Taksonomi eller digitalisering som gir økt innovasjon.
- Majoriteten opplever at taksonomien har bidratt til redefinerings av bærekraft og/eller økt fokus på bærekraft.
- Paris-målene er for generelle, taksonomien er mer presise.
- Felles definisjon av bærekraft.
- Gjennom taksonomi er finans og kapital assosiert med bærekraft.
- Majoriteten opplever økt rapporteringskrav knyttet til bærekraftige aktiviteter som følge av taksonomien.
- Rapporteringskrav vil være en del av norsk lov fra og med neste regnskapsår.
- Oppfylle bærekraftige kriterier - bedriftene er i ulike stadier.
- Klimatilpassing, reduksjon av klimagassutslipp i form av energibruk.
- Strenge krav til avfallsmengde og sorteringsgrader.

- Ingen kjennskap til selve begrepet «EUs Level(s)».

4.3 Output og kunder

Forskningsspørsmål: *Hvordan vil sluttproduktet og sluttkunden bli påvirket som følge av taksonomien?*

Temaet omhandler sluttproduktet til bedriftene som tomt, bygg og andre utleielokaler, og samtidig sluttkundene som leier eller kjøper det nevnte. Bedriftene ble stilt tre spørsmål hver rettet mot det. I tillegg legges det større vekt på investorperspektivet i dette temaet og av den grunn ble spørsmålene omformulert etter en slik vinkling, spesifikt spørsmål to. Se vedlegg 1 og 2. Sitat-oppsummering av forskningsspørsmålet følger.

«Det er en korrelasjon mellom kost og kvalitet.» (Bedrift C)

«Det er helt klart, det krever en høyere investering å sitte igjen med et grønt bygg enn det gjør å sitte igjen med et grått eller et brunt bygg.» (Bedrift C)

«(...) selve bygget er jo en ting, men bygget er ofte et verktøy for våre oppdragsgivere til å løse en annen oppgave.» (Bedrift D)

«For jo tidligere du tar beslutningen, jo lettere er det å få det inn.» (Bedrift B)

«Ingen er villig til å drive dugnad, så de [kunden] må til syvende og sist betale det det koster (...).» (Bedrift D).

«Det er jo ikke sånn at alt må utvikle seg i tråd med taksonomien, men man bør sette seg noen mål for hvor stor del av virksomheten som skal være det.» (Bedrift F).

Taksonomifordringen og utfordringer ved ferdigstilling av prosjekter

Taksonomien har ikke ført til utfordringer for ferdigstilling av prosjekter blant de seks bedriftene. Bedrift B utdyper videre at det er for tidlig å si noe om dette, men tror likevel de vil møte utfordringer etter hvert som taksonomien i større grad implementeres i bedriften. Bedrift C forklarer at når det gjelder finansiering bruker de bank og obligasjoner, og har dermed ikke problemer i forhold til ferdigstilling av prosjekter. Bedriften har alltid lagt i forkant av kravene

som har kommet på de nye prosjektene og av den grunn ikke ført til noen forsinkelser eller utfordringer. De setter ikke i gang å bygge før alt er ferdig prosjektert, og dermed vil miljøkravene være tilgjengelig hos entreprenøren som bygger for bedriften. I tillegg har de egne ansatte som jobber med BREEAM-NOR slik at alle kravene blir tilfredsstilt. Bedrift F påstår at det er andre forhold enn taksonomien som påvirker ferdigstilling av prosjekter og går ikke videre i dybden på dette.

Taksonomiforordningen og virkning av kundemassen

Fire av bedriftene som ble spurt om kundemassen er berørt av taksonomien, svarer at bedriften blir påvirket i liten grad eller ikke i det hele tatt. Bedrift A forklarer at kundene velger dem basert på boligens plassering, planløsning og kvalitet på utført arbeid. Mange av bedriftens kunder setter pris på svanemerket, men velger dem ikke på grunn av arbeidet i forhold til taksonomien. Bedrift B forteller at kundemassen ikke er berørt, men de mest ambisiøse av deres kunder stiller spørsmål om hva bedriften tilbyr, hvordan boliger ser ut og hvor langt de har kommet i prosessen. Bedriften har selv ikke gjort noen endringer i kundeutvalget, som også er en intern diskusjon hvor det diskuteres om bedriften skal avslå prosjekter som ikke samsvarer med taksonomien. Bedrift C har blitt påvirket i svært liten grad og påpeker at det er et fritt marked og tilbyr leiekontrakter til de som er villige til å betale den leien de ber om. Siden bedriften tilbyr grønne bygg, vil dette tiltrekke seg leietakere som er opptatt av dette. Bedriften presiserer at det koster mye å bygge sine bygninger og dermed koster det mye å sitte på sine bygninger. De arbeider med flere store aktører som rapporterer på miljø, og understreker at de nevnte aktørene er opptatt av å sitte i bygg med høy klassifisering og har derfor valgt bedrift C sine grønne bygg.

Bedrift D forklarer at det er mye fokus på miljøriktige bygg og prosesser som har da skapt forretningsmuligheter. Taksonomien har ført til at markedet har blitt større for bedrifter som ikke har hatt grønt fokus tidligere. Videre understreker bedriften at bygg bygges for oppdragsgiveren som skal utføre en annen oppgave. Dermed vil ikke fokuset ligge på selve bygget, men på det som produseres i bygget.

Bedriftens kriterier for et bærekraftig samarbeid

Etttersom vi ønsket et investorperspektiv, fikk bedrift E og F spørsmål om kriterier de hadde for å oppnå et ønskelig bærekraftig samarbeid. Bedrift E presiserer at de tilhører et datterselskap som driver med eiendomsutvikling og forvaltning. De eier og drifter eiendommene selv, og dermed er de ingen investor som sådan. I teorien vil morselskapet, altså

selve konsernet, være deres investorer, men alt er en bedrift. Når det gjelder investorsiden, rapporterer bedrift F om hva som er knyttet til den grønne delen av porteføljen, som prosjekter med miljøkvalitet. Dette gjøres for å få grønn finansiering. Fra kundesiden må bedriften utvikle boliger som har den bærekraftige profilen som kundene etterspør. Dette henger sammen med grønne lån, noe som bedriften selv og andre banker tilbyr. Ettersom dette gir en økt etterspørsel av miljøeffektive og miljøvennlige boliger, må bedriften jobbe med å produsere slik at kundene blir tilfredsstillt. Bedriften har lagt merke til dette grunnet den økte strømprisen. Etterspørsel etter energieffektive boliger står til en viss grad høyere på listen til boligkjøpere sammenlignet med tidligere. Kunder er opptatt av dette fordi de ønsker å ha lave løpende kostnader på energi.

Taksonomiforordningen og belastning på kundene

Bedrift A påstår at kunden ikke blir eller vil bli belastet som følge av introdueringen av taksonomien, og går ikke videre i dybden på spørsmål knyttet til dette. Bedrift C uttrykker at kunden ikke belastes, men at leien kan bli dyrere som følge av at bedriften nedbetaler byggene sine gjennom inntekt fra husleien. Villigheten til å betale høyere kvadratmeterpris må være til stede hos kundene for å sitte i et grønt bygg, og fordelene med slike bygg er blant annet at energikostnader er lavere. Altså et bygg med en god klassifisering bruker mindre kilowatt per time. I motsetning til bedrift A og C, forteller bedrift B at kundene vil påta seg merkostnad som de må betale dersom de velger et bygg som følger kravene til taksonomien. Oftest er det kunden som velger hvordan bygget skal se ut, men dersom bedriften kan være med på å påvirke beslutningene i en tidlig fase vil dette redusere kostnadene til en viss grad. I utgangspunktet er det kunden som styrer belastningen selv, men de får likevel et bygg som er mer verdt.

På lik linje som bedrift B forklarer bedrift D at kunden får et dyrere bygg som de betaler for selv. Leien er en konsekvens av kostnaden ved ombygging eller etablering av et nytt bygg. Uavhengig av private eller offentlige kunder vil boligprisene øke som følge av taksonomien.

Som tidligere ønsket vi her et investorperspektiv av bedriftene E og F. Bedrift E blir ikke påvirket, mens bedrift F blir påvirket på mange områder i henhold til kriteriene i den nye taksonomien. Bedrift E begrunner dette med at de utfører små aktiviteter uavhengig av taksonomien. I tillegg har bedriften grønne leieavtaler med mange leietakere. Kostnadsmodellen deres varierer ettersom hvordan tiltakene er finansiert. Bedrift F forklarer det å hente finansieringen selv kan påvirke dem. For at bedriften skal få grønn finansiering må de vise at prosjektene som skal finansieres tilfredsstillende de kravene som er i taksonomien. I tillegg skal de rapportere hvor stor del av aktivitetene som er grønne. Bedriften understreker at

hele bedriften ikke trenger å utvikle i tråd med taksonomien, men at det må settes mål for hvor stor del av bedriften som skal være det. Dermed vil dette påvirke bedriften på flere områder, blant annet etterspørsel etter produktene de lager, prisen på finansieringen de henter inn og tilsvarende.

Oppsummering: Output og kunder

- Ingen utfordringer ved ferdigstillelse av prosjekter som følge av taksonomien.
- Tidlig fase - møte på utfordringer etter hvert.
- Kundemassen blir påvirket i ingen til liten grad.
- Kunden velger basert på boligens plassering, planløsning og kvalitet, ikke om bedriften er i tråd med taksonomien.
- Grønne bygg, koster mye å bygge og dermed koster mye for å leie, men tiltrekker kunder som er opptatt av det.
- Skapt forretningsmuligheter.
- Produsere bygg som tilfredsstillter kunden.
- Kunden blir ikke belastet i stor grad, men økt leie medføres.

4.4 Fremtidsrettet perspektiv

Forskningsspørsmål: *Hva er bedriftens fremtidsrettede perspektiv for en grønnere og mer bærekraftig retning?*

Det siste temaet er rettet mot bedriftens mål og visjon. Det ble stilt to spørsmål direkte knyttet til temaet, det første var et åpent spørsmål og det andre mer rettet mot arbeidet mot taksonomien og bærekraften. Som et siste spørsmål spurte vi om bedriftene hadde noe mer å tilføye som de anser som viktig i arbeidet mot bærekraft. Under har vi tatt med sitater fra den aktuelle delen av intervjuene.

«Vårt viktigste mål nå er klimamålet. Vi skal være nær null i 2030.» (Bedrift A)

«Men jeg vil si at vi har kommet ganske langt, men for vår egen del kan vi gjøre det litt smidigere og raskere.» (Bedrift A)

«Vi skal være karbonnøytrale i 2045.» (Bedrift B)

«Det å være karbonnøytral i 2030 er et av våre viktigste mål.» (Bedrift C)

«Vi har disse målene om reduksjon i klimagassutslippene i både 2030 og 2050.» (Bedrift F)

«Miljøet er et viktig konkurranseparameter.» (Bedrift D).

Bedriftens visjon for framtiden

Alle seks bedrifter jobber mot en grønnere framtid. Bedrift A sitt viktigste mål er å nå klimamålet og skal være nær null i 2030. Utslippene skal reduseres med 85 prosent fra 2022 til 2030, og de resterende 15 prosent skal håndteres i 2030 og utover. I tillegg har de mål knyttet til svanemerking, avfallsreduksjon og sirkulærøkonomi. Bedriften skal også tilfredsstillere kravene i taksonomien. Bedrift B skal være karbonnøytrale i 2045, og jobber med å definere det ved å finne ut hva det betyr for bedriften og hvor i byggeprosessen det vil påvirke. Kunden kommer med en bestilling etter eget ønske der bedriften gir innspill, og bedriften har derfor et mål om at deres aktiviteter skal være karbonnøytrale samtidig som de bidrar til at kunden kan nå sine mål. Bedrift C forteller at visjonen er lang og komplisert og at de har et veikart til 2050 som inneholder en rekke punkter. I korte trekk er målet deres å være klimanøytral i 2030. Dette kravet er krevende ettersom byggsektoren globalt står for 40 prosent av energiforbruket, noe som etterlater et karbonavtrykk; alle trenger et sted å jobbe eller bo, dermed er bruken av mye energi og karbonavtrykket som er forårsaket av det forståelig.

«Målsettingen må jo være at man er en del av løsningen og ikke en del av problemet.» (Bedrift C)

I slike tilfeller vil løsningen være å bygge flere klasse-A bygg og tilsvarende bygg som vil være med å trekke energiforbruket i en riktig retning. I tillegg er taksonomien og bærekraftskravene fra EU noe bedriften fokuserer på. Da gjelder det også sosial bærekraft med fokus på arbeidsmarkedet generelt, avfall og gjenbruk som blir dekket i en liten grad gjennom taksonomien. Muligens vil fremtidige versjoner av taksonomien dekke andre områder. Bedrift D har hatt forskjellige meninger rundt visjonen deres, men innenfor miljø har bedriften en visjon om å utvikle bærekraftige, miljøriktige bygg og løsninger. Videre ønsker bedriften å være den foretrukne samarbeidspartneren når det gjelder miljø og bærekraft. Derfor ønsker de å utnytte den konkurransekraften det gir å være gode på bærekraft og miljø.

Bedrift E forklarer kort at pengene de har knyttet til det de driver med skal forvaltes i tråd med Paris-avtalen. I tillegg er netto null i 2050 et viktig mål for dem. Til slutt forklarer bedrift F at det jobbes i tråd med de målene som er satt nasjonalt og globalt. Dermed er et av målene reduksjon i klimagassutslipp i 2030 og 2050, samtidig som de er i tråd med Paris-avtalen. Dette skal gjøres ved å utvikle flere miljøvennlige og energieffektive boliger.

Bedriftens nåværende fase og neste steg

Bedriftene har nådd ulike faser i den grønne omstillingen. Bedrift A forklarer at det er bare to av seks kriterier som er offentliggjort, men har rapport for 2022 og kommet langt uavhengig av det. For bedriftens skyld ønsker de å være raskere og smidigere med rapportering slik at mye av tiden ikke blir brukt på det. Bedrift B mener at det er mye som gjenstår, men den største gevinsten de har hatt er å knytte finansdataene med mål og kriterier. Finans og bærekraft henger nå sammen og dermed klarer bedriften å sammenstille data som kan vise om den finansielle verdiskapningen er bærekraftig. På lik linje som bedrift B, har bedrift C mye igjen ettersom det er ambisiøse mål. Når det gjelder drift av bygg, kan man ta mange grep i forhold til styring og måling for å komme ned på et akseptabelt nivå. Derimot ved å gå helt ned til null-utslipp kreves det investeringer, hvor løsningen er å samarbeide med leietakere. Av den grunn har bedriften grønne fordelsavtaler som er en avtale bedriften inngår med leietakere for å ta miljøgrep i byggene. Avtalen innebærer at leietakere investerer pengene mot en reduksjon i husleien i forhold til ytelse som skal gi et positivt resultat.

Bedrift D har kommet langt i denne omstillingsfasen og er blant bedriftene som ligger lengst fremme i denne bransjen. Bedriften har troen på å kunne oppfylle målene de har satt seg, og i tillegg til det bransjen har satt seg. Deres største utfordring er standarder og forskrifter som de jobber med. Det holder ikke bare å følge taksonomien ettersom det ikke er et stort fokus på resirkulering, ombruk og gjenbruk. Bedrift E sier at kriteriene i klimamålene kan variere for hvert år, og er dermed et uferdig regelverk. Taksonomien er til stede i forhold til Paris-avtalen, men bedriften holder igjen på taksonomien enn så lenge. Bedrift F forklarer at det har vært et år med rapportering knyttet til taksonomien og de er dermed per nå i en tidlig fase. Bedriften har mye å gå på og har store ambisjoner som følge av det. De jobber derfor kontinuerlig med bærekraft for å nå målet om nullutslipp i 2050.

Bedriftens syn på andre viktige forhold

Som et siste spørsmål ble det spurt om bedriftene vil tilføye noe som de mener er viktig og ikke ble dekket av resten av spørsmålene. Bedrift D, E og F hadde ikke noe mer å tilføye. Bedrift A synes det er bra at et slikt klassifiseringssystem er kommet ettersom det er viktig å unngå grønnvasking, men myndighetene har brukt lang tid på definering. Bedrift B sier at spørsmålene som ble stilt er veldig gode, men siden bedrifter er i en tidlig fase, blir svarene veldig vage. I tillegg anbefaler intervjuobjektet å intervju andre aktører fra et investorperspektiv. Bedrift C interesserer seg over den offentlige rolle i det grønne skiftet. Bedriften opplever at det offentlige til en viss grad ikke tar inn over seg kostnadsforskjellene mellom det å leie i et bygg som ikke tilfredsstillende taksonomien og det å leie i et bygg som gjør det. For de offentlige myndighetene er deres innkjøpspolicy å gå etter det billigste. Dermed fører dette til at de velger å sitte på bygg som ikke er grønne.

«Myndighetene bør bruke sin innkjøpsmakt i større grad for å være med på de prosjektene som er noe mer kostbare, men også er en del av løsningen i stedet for å bare forsterke problemet.»
(Bedrift C)

Oppsummering: Fremtidsrettet perspektiv

- Arbeider mot en grønnere framtid.
- Nullutslipp i 2030 og 2050, karbonnøytral i 2045, klimanøytral i 2030, netto null i 2050.
- Mål om svanemerking, avfallsreduksjon, sirkulær økonomi og taksonomi.
- Byggsektoren står bak 40 prosent av energiforbruket - løsningen er å bygge flere klasse-A bygg.
- Fremtidige versjoner av taksonomien vil dekke andre områder.
- Bedrifter befinner seg i ulike faser i omstillingen.
- To av seks kriterier som er offentliggjort.
- Sammenstilling av data som viser verdiskapingen.
- Taksonomi fokuserer ikke på resirkulering, gjenbruk og ombruk.
- Viktig å unngå grønnvasking.
- Offentliges rolle i det grønne skiftet.

5. Diskusjon

Vi vil i denne delen videre bringe teori og analysere de funnene vi har dratt gjennom empiri-kapittelet. I likhet med empiri-kapittelet, vil vi også dele dette kapittelet inn etter de fire temaene: økonomiske konsekvenser, byråkratiske konsekvenser, output og kundepåvirkning og fremtidsrettet perspektiv. Videre vil hvert tema være knyttet til forskningsspørsmålene og de underordnede spørsmålene innenfor hvert tema fra intervjuguiden (vedlegg 1 og 2), slik som også fremstilt under empiri-kapittelet.

Taksonomien er i en tidlig fase i Norge og problemstillingen vår samt tilhørende forskningsspørsmål er i stor grad knyttet til forventningen til taksonomien, og den videre påvirkningen av den på de nevnte fire temaene. Som presentert innledningsvis er problemstillingen vår som følger, og vi vil gjennom diskusjonskapittelet besvare den knyttet til de forskningsspørsmålene som har blitt reist innenfor de fire temaene presentert innledningsvis.

“Hvordan forventer de ulike aktørene innen bygg- og eiendomssektoren å bli påvirket av taksonomiforordningen?”

Det overordnede målet, basert på det tidligere presenterte teoretiske rammeverket, er at aktørene etter beste evne skal implementere klassifiseringssystemet og samtidig vende blikket mot en videreutvikling av bærekraft og et grønnere skifte.

5.1 Økonomiske konsekvenser

Taksonomiforordningen ble introdusert som en vesentlig del av den fremlagte handlingsplanen til EU for å bevege kapitalstrømmer i en økonomisk bærekraftig retning (PwC Norge, u.å.-c). Taksonomien skal forhindre grønnvasking og videre øke finansiering som er tilknyttet miljøvennlige og bærekraftige løsninger, og bistå i håndteringen av den økonomiske risikoen i tilknytning til klimaendringer (NHO, u.å.-b). Finansielle institusjoner er i takt med en grønnere omstilling, opptatt av å tilby grønne lån og obligasjoner ettersom at de også må rapportere andel av grønn aktivitet. Grønne lån og obligasjoner er priset lavere for å tiltrekke seg aktører, og det vil videre også føre til et økt bærekraftsfokus der blant annet bygg- og eiendomsbedrifter ønsker å innfri kriterier for et grønnere og billigere lån (Jortveit, 2022).

Som en del av de fire temaene, ønsket vi å undersøke aktørenes økonomiske konsekvenser etter innføringen av taksonomien. Generelt er aktørene vi har intervjuet positive til klassifiseringssystemet, og de anser taksonomien som en god investering for en grønnere

retning. Det er likevel varierende for aktørene i hvor stor de økonomiske konsekvensene har vært.

5.1.1. Hvordan er den økonomiske situasjonen for bedriften etter økt fokus på bærekraft?

Basert på den presenterte teorien, antok vi at det vil bli mer kostbart for aktørene å være innovative, bærekraftige og sertifiserte gjennom taksonomiforordningen. Samtidig antok vi også at kunder vil velge bærekraftige aktører, og dermed vil de økonomiske konsekvensene kunne bli lavere selv om aktørene priser seg høyere for å dekke grønnere kostnader. De økonomiske konsekvensene kan inkludere et spekter av elementer der påvirkningen varierer fra bedrift til bedrift.

Forskningsspørsmålet vil bli presentert gjennom fire ulike deler, hvor hver del vil støtte oppunder og besvare det presenterte spørsmålet. De fire delene spiller både tema og inndelingen presentert i empiridelen.

Taksonomiforordningen og påvirkningen av prosjektledelse mot en grønnere omstilling

Det er tydelig at taksonomien har hatt en ekstern påvirkning på alle bedriftene vi har intervjuet. Basert på det institusjonelle rammeverket og Mahoney og Thelen (2009, s. 17), er det nødvendig at bedriftene reagerer på den eksterne påvirkning. Ved å unnlate reaksjon, vil det videre føre til en potensielt større konsekvens for bedriftene og omdømmet deres kan svekkes. Basert på de seks intervjuene vi gjennomførte, har alle bedriftene tatt stilling til taksonomien. Det er likevel slik at bedriftene som også har portefølje i Sverige ligger et steg foran ettersom taksonomien i Norge ble introdusert etter loven var rettskraftig i EU. I tilknytning til prosjektledelse er påvirkningen varierende og bedriftene understreker at taksonomien hensyntas, men at taksonomien enda er i en tidlig fase hvor det er en pågående prosess å definere de kriteriene som per nå er lagt frem. Flere av bedriftene har i liten grad opplevd påvirkning av de eksisterende prosjektene med bakgrunn i kriteriedefinisjon samt utvikling av de interne prosessene. På den andre siden argumenterer tre av bedriftene for direkte økte kostnader som følge av taksonomien, med bakgrunn i loven som erstatter regnskapsloven (1999) § 3-3c, «lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer» (Hagland, 2022; Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv., 2021). Argumentet er knyttet til prisen av å bygge bærekraftige bygg, der de tre bedriftene videre også understreker nødvendigheten av å reagere

på den eksterne endringen, og samtidig tilfredsstillende kundens grønne ønsker (Mahoney & Thelen, 2009, s. 17). Å bygge etter offentlige forskrifter og kundenes krav er kostbart, og ved å ikke tilegne seg nødvendig kompetanse, eksempelvis sertifiseringer, kan bedrifter risikere å falle utenfor markedet (Eriksson-Zetterquist et al., 2014, s. 253–254). Å sertifisere seg er et kvalitetsstempel, men likevel også en kostnad, dog argumenterer bedriftene for at økt fokus på bærekraft i større grad tiltrekker seg kunder fordi de ønsker å velge og å bygge grønt. Likevel argumenterer en av bedriftene at kjøp av bygg ved lav energiklasse, som ikke oppfyller taksonomiens krav, vil kunne skape utfordringer knyttet til de økonomiske forholdene ved bærekraft. Bedrifter er gjerne avhengig av grønne lån og obligasjoner. Uten denne hjelpen kan et prosjekt bli svært kostbart, og det er ikke gitt at kundens betalingsvilje er like stor. Bedriftene er alle underlagt de frivillige og ufrivillige sertifiseringene; energimerkeordningen, BREEAM-NOR og svanemerket. Som nevnt er sertifiseringer kostbar, men prisen av å ikke sertifisere seg og følge rammeverket vil være større, og aktørene kan som en konsekvens risikere å miste kunder.

Velvillighet mellom samarbeidspartnere til grønnere og mer bærekraftige bygg

Etter den fremlagte teorien, presenterer North (1999) relative priser som den viktigste årsaken til en ekstern endring for bedrifter, og som tidligere nevnt kan de relative prisene i bygg- og eiendomssektoren være tilknyttet de økonomiske forholdene (tabell 1) ved bærekraft, men også de frivillige og ufrivillige sertifiseringene tilknyttet bransjen (figur 2) (Hagland, 2022; North, 1999). Sertifiseringene kan etter Larsen og Sommervoll (2004) påvirke bolig- og leieprisene, og bedriftene må videre vurdere kostnaden ved å bygge miljøbevisst og bærekraftig opp mot salgs- og leieinntekter. Videre er bedriftene avhengig av grønn finansiering og samarbeid med finansinstitusjoner for å kunne bygge miljøbevisst. Funn i intervjuene viser et språk av samarbeid med finansinstitusjoner, der to av låntakerne argumenterer for taksonomiens startfase og at de enda ikke har sett effekten av klassifiseringssystemet tilknyttet grønne lån og obligasjoner. Samtidig understreker en av de to bedriftene at de har benyttet frivillig sertifisering av hele porteføljen deres siden 2018, og med bakgrunn i svanemerke-sertifiseringen er de kjent med grønne lån og samarbeid med finansinstitusjoner. Videre opplever en av bedriftene/låntakerne en større velvillighet fra samarbeidspartnere. Grønne lån er vesentlige for bedriftene, og det er også et lån som er billigere. Dette kan gjerne gjøre det lettere å vurdere de relative prisene av grønne bygg og inntektene bedriftene får ved å bygge grønt.

Det er tydelig at bedriftenes bærekraftige velvillighet har økt, fokuset på miljø er oppjustert og samtidig må kostnad av bærekraft balanseres både i sikre og usikre tider. En av bedriftene har ingen eksterne investeringer, og de faller dermed ikke direkte innunder taksonomien på dette området. Likevel er bedriften opptatt av alle aspekter av bærekraft og de tidligere nevnte sertifiseringene. Sertifiseringene blir benyttet som et minimumskrav, herunder BREEAM-NOR og energimerkeordningen.

Bedriftens økonomi og omveltning i grønnere retning

Både den presenterte teorien og intervjuobjektene understreker at bærekraft vil føre til økonomisk vekst, og taksonomien skal skape en unison forståelse mellom bærekraft og investeringer (European Parliament and Council, 2020; Finansdepartementet, 2021a). Likevel understreker bedriftene at de opplever relativt liten økonomisk påvirkning knyttet til introduseringen av taksonomien, og veien videre mot en grønnere omstilling. Bedriftene gjentar og understreker som tidligere at taksonomien er i en tidlig fase, og konsekvensene enda ikke er signifikante. Bedriftene er tidligere kjent med kostnaden av sertifisering, og flere av bedriftene har også lenge hatt et bærekraftig fokus, dermed har de enda ikke opplevd stor økonomisk påvirkning av taksonomien. Et unntak er risikostyring for minskning av utslipp og negativ samfunnspåvirkning gjennom rapportering tilknyttet miljø-, sosiale og forretningsetiske forhold (ESG) der de børsnoterte bedriftene opplever et økt rapporteringskrav (Nordea, u.å.).

Samarbeidspartnere og risikoen forbundet med å investere i «grå bygg»

Bedriftene er alle innforstått med verdien av taksonomien, og deres oppfatning av taksonomien samsvarer med den teoretiske fremstillingen under kapittel 2.3.3 (ufrivillig regel- og rammeverk). Klassifiseringssystemet er opprettet med mål om å kunne definere bærekraftsnivået av økonomiske aktiviteter (Thommessen, 2021). Flere av bedriftene anser introduseringen av klassifiseringssystemet som positiv i relasjon til investeringen i «grå bygg», ettersom at finans- og forsikringsaktører i større grad kan vurdere grad av bygningsstand samt hvilke prosjekter det vil svare seg å bistå på. Etterspørselen etter grønne bygg har økt, og samtidig er det også store kostnader ved grå bygg og de tilknyttete rehabiliteringsprosjektene. På den andre siden gjentar de resterende bedriftene igjen den tidlige fasen av taksonomien, og dermed har ikke påvirkningen relatert til samarbeidspartnere og investering i grå bygg vært merkbar. Samtidig har bedriftene en eksisterende grønn profil, og energimerking og sertifiseringer vektlegges tungt. Etter Eriksson-Zetterquist et al (2014, s. 253–254) er bedriftene avhengig av å stille seg bak taksonomien og andre sertifiseringer for å ha en plass i bransjen. Selv om bedriftene i større grad ikke har merket en direkte påvirkning knyttet til

investering i grå bygg, poengterer en av bedriftene at de opplever strengere grønne krav og kriterier fra banker knyttet til de tidligere nevnte økonomiske forholdene ved bærekraft, grønne lån og obligasjoner.

Taksonomiforordningen og økt kapital i kombinasjon med økt bærekraft

Som en del av de politiske forholdene ved bærekraft (tabell 1), European Green Deal og Paris-avtalen, er taksonomien også et lovpålagt rammeverk bedriftene må følge. Som tidligere nevnt skal klassifiseringssystemet bidra til økt bærekraft og kapital knyttet til økonomiske aktiviteter (PwC Norge, u.å.-c). Halvparten av bedriftene opplever allerede en økt kapital knyttet til økt bærekraft. Flere bedrifter påstår at taksonomien videre vil gi flere prosjekter og den er tilrettelagt for å ta grønnere valg. Det legges videre også til grunn at taksonomien vil være avgjørende for å få grønne lån som videre vil påvirke kapitaltilgangen. Den andre halvparten av bedriftene opplever ikke en direkte kapitaløkning, og påpeker at det er usikkerhet rundt den faktiske økonomiske effekten av taksonomien. Felles for alle bedriftene er likevel at de gjennomgående reagerer og irttesetter seg etter taksonomien som videre samsvarer med Mahoney og Thelen (2009, s. 17), som poengterer viktigheten av å reagere ved miljøendring (Hagland, 2022).

Oppsummering: Økonomiske konsekvenser

Vi antok at taksonomien ville føre til økte kostnader knyttet til innovasjon, sertifisering og bærekraft. Videre forventet vi at de økonomiske konsekvensene ville bli færre fordi kunder ville velge bærekraftige aktører, og i større grad være villig til å betale for grønne bygg - som videre vil være med å dekke kostnadene til bedriftene.

Resultatene våre fremviser at bedriftene har kjent den eksterne påvirkningen av taksonomien, og flere bedrifter argumenterer for direkte økte kostnader. De er alle kjent med taksonomien, der bedriftene som også har portefølje i Sverige er et steg foran norske bedrifter. De begynte taksonomi-rapporteringen året før forordningen ble introdusert og rettskraftig i Norge. Videre understrekes det at bærekraft vil føre til økonomisk vekst på sikt, men at det er kostnader ved å sertifisere seg og å bygge grønt. Som forventet, mener enkelte bedrifter at det økte fokuset på bærekraft tiltrekker seg flere kunder ettersom kunder har et økt grønt preferansefokus. Likevel er det ikke gitt at kundens betalingsvilje vil være like stor som kostnaden ved å bygge bærekraftig. Bedriftene påpeker taksonomiens tidlige fase og det foregår en intern prosess for å definere de to kriteriene taksonomien har presentert hittil (figur 1). Det fremkommer og at alle bedriftene er opptatt av og følger både frivillige og ufrivillige sertifiseringer.

Med bakgrunn i taksonomiens tidlige fase er det utfordrende å se direkte økonomiske konsekvenser som følge av rammeverket. Likevel legger bedriftene frem kostnaden ved bærekraft, samtidig som enkelte bedrifter opplever økt tiltrekking av kunder ved å drive bærekraftig.

5.2 Byråkratiske konsekvenser

De byråkratiske konsekvensene fokuser på de formelle aspektene ved bærekraft, og i hvilken grad formelle lover og regler har påvirket bedriften sett fra ulike perspektiv. Vi vil først introdusere forskningsspørsmålet, før vi videre besvarer spørsmålet gjennom fem ulike vinkler med grunnlag i intervju spørsmålene. Bedriftene opplever den formelle påvirkningen på ulik måte, og det er usikkerhet knyttet til hvor stor innvirkning taksonomien har hatt på bedriftene. De er alle kjent med de eksisterende sertifiseringene og standarder knyttet til bærekraft. Likevel oppleves taksonomien som fersk og bedriftene jobber internt med utviklingen av den eksterne påvirkningen taksonomien vil ha.

5.2.1 Hvordan har taksonomien påvirket bedriftens perspektiv mot en grønnere retning?

Etter det teoretiske rammeverket presentert under kapittel 2 forventet vi at det byråkratiske temaet ville ha størst innvirkning på bedriftene, der vi videre også forventet at institusjoners avgjørelser vi skape en direkte konsekvens for organisasjonene i tilknytning til introduseringen av taksonomien. Det forelå også en forventning om at organisasjonene ville bli likere med bakgrunn i strengere eksisterende krav, samtidig som de nye rapporteringskravene blir introdusert. Det var og en forventning om at organisasjonene ville bli påvirket av eksterne faktorer som videre fører til organisatoriske endringer, og at de byråkratiske konsekvensene blir større i takt med at EU fremlegger flere krav og kriterier tilknyttet taksonomien.

Vi vil her drøfte forskningsspørsmålet fra fire ulike vinkler før vi avslutter med en oppsummering av de utlede forventingene knyttet opp mot diskusjonen.

Taksonomiforordningen og bidrag til økt innovasjon og utvikling av prosjekter

Bedriftene har delte meninger om taksonomiens bidrag knyttet til økt innovasjon og prosjektutvikling. To av bedriftene påpeker at taksonomien ikke har tredd ordentlig i kraft for bedriftene, og det er dermed utfordrende å skille om klassifiseringssystemet har bidratt. Likevel understreker en av de to bedriftene at taksonomien har ført til større interne omveltninger, og taksonomien har hatt påvirkning på styringsrutinen i bedriften. En tredje bedrift fremlegger positiv påvirkning av taksonomien i en grønnere retning, og bærekraftsavdelingen internt har

blitt utvidet. Dette kan vi videre knytte opp mot både Mahoney og Thelen (2009) og North (1999). Teorien deres bygger på institusjonell endring og den umiddelbare synlige konsekvensen av regelendringer. Det foreligger en ekstern institusjonell endring ved introduseringen av taksonomien, som videre påvirker bedriftenes interne prosesser. To bedrifter uttrykker usikkerhet rundt innovasjon tilknyttet taksonomien, en av dem er usikker på om det er taksonomien eller digitalisering som har påvirket den interne økningen av innovasjon, og den andre bedriften mener at taksonomien ikke har et stort nok fokus på innovasjon for å påvirke prosjektene.

«Innovasjonsmessig er det lite i taksonomien som gjør det mer fordelaktig å jobbe med innovasjon.» (Bedrift E)

Det er tydelig at taksonomien fører til endring og bedriftene må innrette seg etter ufrivillig regel- og rammeverk inkludert taksonomien og erstatningen av regnskapsloven § 3-3 c; «offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer» (Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv., 2021). Likevel vil det nok ta tid før alle bedriftene merker en direkte påvirkning knyttet til innovasjonsøkning og prosjektutvikling.

Taksonomiforordningen og bidrag til redefinering av bærekraft, samt økt fokus på bærekraft

Majoriteten av bedriftene intervjuet mener taksonomien har økt bedriftenes fokus på bærekraft samt redefinert betydningen av bærekraft. Bedriftene rapporterer per i dag etter Paris-avtalen, og det understrekes at målene presentert i avtalen er generelle. Introduseringen av et lovpålagt rammeverk har på den andre siden skapt større tydelighet knyttet til måling av bærekraft. På den andre siden har to av bedriftene fortsatt de samme målene knyttet til bærekraft og klima, og de har forblitt uendret selv etter introduseringen av taksonomien. Det kan likevel tenkes at etter hvert som taksonomien skal rapporteres på gjennom 2023, og får en større rolle i bygg- og eiendomssektoren, vil bedriftene bli likere i deres inntrykk av hvordan taksonomien påvirker dem. Dette samsvarer med DiMaggio og Powell (1983, s. 151–152) sin teori om tvingende isomorfisme. EU og staten har innført taksonomien gjennom lovgiving og bedriftene er lovpålagt å rapportere og følge de etablerte kriteriene tilknyttet klassifiseringssystemet, samtidig også gjennom norsk lovendring mot en mer bærekraftig fremtid.

Taksonomiforordningen og rapporteringskrav gjeldende bærekraftige aktiviteter

På lik linje med redefining av bærekraft og et økt fokus på bærekraft, har teorien om tvingene isomorfisme også påvirkning på rapporteringskrav tilknyttet taksonomien. Fem av de seks intervjuende bedriftene har opplevd et økt rapporteringskrav etter introduseringen av taksonomien. Likevel presiserer en av bedriftene at de allerede er kjent med rapportering knyttet til de politiske forholdene av bærekraft, herunder European Green Deal, Paris-avtalen, ESG-rapportering og nå rammeverket taksonomiforordningen. Kun en bedrift hevder at de ikke har kjent et økt rapporteringskrav med bakgrunn i taksonomiens tidlige fase og at den enda ikke er helt ferdigstilt. Det er også her nærliggende å anta at den siste bedriften etter hvert vil kjenne et økt krav rapporteringskrav, og basert på den tvingene isomorfismen presentert under kapittel 2.1 vil bedriftene bli likere fordi de får standard rapporteringsmaler. Ikke bare gjennom ufrivillige sertifiseringer, men også nå gjennom ufrivillige regel- og rammeverk.

Bedriften og bærekraftige kriterier

Jennings og Zandeberg (1995) legger i sin vitenskapelige artikkel frem at institusjonell teori kan være behjelpelig for en bredere forståelse og betydningen av bærekraft. Bedriftene samsvarer med den institusjonelle teorien og er som tidligere presentert er bedriftene opptatt av bærekraft, og den eksterne påvirkningen av taksonomien fører til interne omveltninger. Likevel er det et fåtall av bedriftene som direkte oppfyller de to kravene taksonomien referer til; begrensning av klimaendringer og klimatilpasning. Fem av bedriftene er tilbakeholden på informasjon vedrørende oppfyllelse av kravene og presiserer at mye er konfidensielt. De presiserer likevel at noen prosjekter per i dag ikke tilfredsstiller taksonomien ettersom at byggene sto ferdig før taksonomien ble introdusert. På den andre siden har alle bedriftene interne miljømål knyttet til bærekraft. Spesielt tilknyttet avfall og ombruk av materialer som etter European Green Deal i nåtid oppdaterer til en mer bærekraftig modell. Slik som persistert under delkapitlene over er bedriftene tilknyttet BREEAM-NOR, energimerke og svanemerket, som tre av flere bærekraftige tiltak. I samsvar med den presenterte teorien følger bedriftene politiske forhold ved bærekraft, gjennom å ha klimamål og bærekraftsfokus som er definert gjennom European Green Deal og Paris-avtalen. De følger også sertifiseringer og evner å være konkurransedyktige ved bakgrunn i Eriksson-Zetterquist et al. (2014) sin teori om organisasjonsfelt, og viktigheten ved å oppfylle krav knyttet til sertifiseringer. Selv om de per i dag ikke oppfyller taksonomiens krav, er det nærliggende å tro at bedriftene etter hvert vil oppfylle kravene ettersom loven trådte i kraft 1. Januar 2023 i Norge. Både etter Eriksson-

Zetterquist et al. (2014) sin teori og etter loven, vil det være utfordrende for bedriftene å ikke følge taksonomien.

Bedriften og bruk av EUs «Level(s)»

Som beskrevet under empiri-kapittelet er det ingen av de fire bedriftene som ble intervjuet som er videre kjent med Level(s), men en av bedriftene spesifiserer at de i stor grad jobber med sertifiseringer som BREEAM-NOR og at det til en viss grad samsvarer med taksonomiens kriterier som igjen kan finnes igjen i Level(s)

Oppsummering: Byråkratiske konsekvenser

Som presentert i både teori og delkapittel 5.2.1 utledet vi forventninger der vi antok at byråkratiske konsekvenser ville ha størst innvirkning på bedriftene. Videre var forventningene knyttet til den eksterne påvirkningen taksonomien ville ha på bedriftene, herunder homogeniseringsprosessen. Til slutt, var det også forventet at den eksterne påvirkning skulle føre til organisatoriske endringer og at byråkratiske konsekvenser skulle bli større etter hvert som kriteriene i taksonomien utvikler seg.

Resultatene presentert i empiri-kapittelet og som videre har vært diskutert i diskusjonskapittelet, viser at de byråkratiske konsekvensene har hatt stor innvirkning på bedriftene på ulike områder. Taksonomien har til en viss grad påvirket bedriftene eksternt, der noen av bedriftene har endret interne prosesser og utvidet bærekraftsavdelingen internt. Taksonomien har påvirket styringsrutinen for en bedrift som videre har skapt en form for organisatorisk endring. Bedriftene er alle samstemte i at taksonomien har hatt en positiv innvirkning, men understreker likevel at det er vanskelig å vurdere hvor mye den har påvirket dem ettersom at den er i en tidlig fase. Taksonomien har ført til et økt bærekraftsfokus for bedriftene, men resultatene viser likevel et sprik i hvor langt bedriftene er i omstillingsfasen. Vi forventet som nevnt at taksonomien ville føre til likere bedrifter, men ingen av resultatene våre viser dette. Det er likevel nærliggende å tro at dette vil utvikle seg etter hvert som rapporteringskravene øker, og bedriftene må innrette seg etter de samme kravene. Ettersom taksonomien er i en tidlig fase vil det være utfordrende å se de organisatoriske endringene, og i hvor stor grad klassifiseringssystemet fører til byråkratiske konsekvenser. Det er likevel tydelig at bedriftene er generelt opptatt av bærekraft og per i dag er tilknyttet politiske og økonomiske forhold ved bærekraft. De er alle også kjent med og følger sertifiseringskrav som energimerkeordningen, BREEAM-NOR og svanemerket.

5.3 Output og kunder

Output og kunder diskuterer påvirkningen taksonomien har hatt på kunder og i hvor stor grad disse virkingen er. Bedriftene er samstemt i at kunden ikke blir påvirket, men understreker samtidig at kostnaden av å bygge bærekraftig vil kunne påvirke bolig- og leiepris. Vi vil se på output og kundepåvirkning fra ulike vinkler, og gjennom fire temaer vil vi besvare forskningsspørsmålet som presentert under.

5.3.1 Hvordan vil sluttproduktet og sluttkunden bli påvirket som følge av taksonomien?

Forventingene vi utledet knyttet til output og kunder har bakgrunn i kostnaden ved å bygge bærekraftig og bedriftene må finansiere kostnadene, dermed forventet vi at kunder vil bli økonomisk påvirket som følge av taksonomien. Vi antok at prisen av bærekraft ville føre til økte kostnader for kunden, eksempelvis gjennom økt husleie. Videre forventet vi at kunden vil være positiv til mer miljø- og bærekraftsbevisste bedrifter, dermed er det forventet at det er en økt velvillighet for å investere i og betale for grønne bygg.

Bedriftene opplever generelt liten påvirkning på kundemassen etter introduseringen av taksonomien, men flere bedrifter opplever å bli kontaktet av kunder som i større grad ønsker et økt grønt fokus og grønne bygg. I hovedsak velger kunden bolig etter andre faktorer enn bærekraft, men taksonomien og fremstilling av grønne bygg er kostbar, og kunden kan oppleve blant annet økte leiepriser på sikt.

Taksonomifordringen og utfordringer ved ferdigstilling av prosjekter

Samtlige bedrifter presiserer at taksonomien ikke har ført til utfordringer ved å ferdigstille prosjekter. Dette er knyttet til taksonomiens tidlige fase og det er videre sannsynlig at etter hvert som rammeverket utvikler seg og flere krav stilles bedriftene, vil utfordringene med rapportering og tilfredsstillelse av krav påvirke ferdigstilling av prosjektene. Det argumenteres videre for at det er verdifullt å ligge i forkant på rapporteringskrav samt prosjektere prosjektet før byggingen starter. Enkelte bedrifter har også, som nevnt, egne avdelinger som jobber med bærekraft og sertifiseringer for å gjøre prosessene ryddige. Ingen av bedriftene refererer til potensielle utfordringer ved kunders preferanser og ferdigstilling av prosjekter. Det er her tydelig at bedriftene ikke samsvarer med teorien Scott (2014) og North (1990, s. 4–5) bygger på, der målet er å sikre markedsposisjon gjennom strategi og koordinering, og i dette tilfelle, innføre og utvikle taksonomien innad i bedriftene knyttet til hele verdikjeden. Bedriftene samsvarer altså ikke direkte med det teoretiske institusjonelle rammeverket i tilknytningen til

kunder og ferdigstillelse av prosjekter, og det ville i større grad vært forventet at taksonomien førte med seg en større grønnere påvirkning på bedriftene. Det er likevel viktig å understreke at den tidlige fasen av taksonomien og bedriftene vil gjerne i takt med taksonomiens utvikling, kjenne påvirkningen og et større press fra kunder ved ferdigstillelse av prosjekter.

Taksonomiforordningen og virkning av kundemassen

I likhet med avsnittet over, har ingen av bedriftene intervjuet heller her opplevd at kundemassen er berørt av taksonomien. Det tyder på at taksonomien foreløpig er i en introduseringsfase hos bedriftene, og bedrifter enda jobber med å forstå klassifiseringssystemet internt. I motsetning til økonomiske og byråkratiske konsekvenser, hvor det var tydeligere at bedriftene ble påvirket eksternt i samsvar med Mahoney og Thelen (2009), er den eksterne påvirkning mindre tydelig knyttet til kunder. En bedrift understreker at kundene per nå velger dem på bakgrunn av andre faktorer enn taksonomien, hvor en annen bedrift ikke er påvirket - men de opplever at kunder har et økt fokus på hvor langt i omstillingsfasen de er kommet. En tredje bedrift knytter innvirkningen på kundemassen opp mot økonomi, og slik som presentert under kapittel 5.1 vil de endring i de relative prisene ha innvirkning på bedriftene i bransjen. Bedriften påpeker videre at det er kostbart å bygge bærekraftig og det påvirker leieprisene, som videre samsvarer med Larsen og Sommervoll (2004) sin artikkel om relative priser.

“Det er helt klart, det krever en høyere investering å sitte igjen med et grønt bygg enn det gjør å sitte igjen med et grått eller brunt bygg” (Bedrift C)

Den fjerde bedriften opplever heller ikke at taksonomien har berørt bedriftens kundemasse. Derimot mener bedriften at markedet for å bygge bærekraftig har økt, spesielt for de bedriftene som tidligere ikke har hatt et grønt fokus. Dette kan videre sees i sammenheng med homogeniseringsprosessen DiMaggio og Powell (1983, s. 151–152) har presentert, og som bygges videre på gjennom den tvingende isomorfismen. Bedriftene blir likere gjennom like krav og vil etterhvert bygge på like bærekraftsmål fordi de blant annet følger European Green Deal, Paris-målene, sertifiseringer og taksonomien (Eriksson-Zetterquist et al., 2014, s. 253–254).

Bedriftens kriterier for et bærekraftig samarbeid

To av bedriftene ble brukt som utgangspunkt for et investorperspektiv, men de to bedriftene har per i dag ingen kriterier for bærekraftig samarbeid. En av bedriftene styrer hele verdikjeden selv, og de presiserer at det er konsernet som er deres investor ettersom at de er et datterselskap. På den andre siden har den andre bedriften fokus på bærekraft, men ikke direkte kriterier for

kunder. De utvikler likevel bærekraftige bygninger for å samsvare med kundens preferanser, som videre samsvarer med North (1999) sin institusjonelle teori om eksterne miljøendringer. Bedriften er avhengig av å være kjent med kundens preferanser til enhver tid for å være attraktiv i markedet. Dette kan videre også sees i sammenheng med de økonomiske forholdene av bærekraft. Ved den økte etterspørselen av grønne bygg bedriften opplever fra kunder, må bedriften oppfylle dette gjennom å produsere i samråd med kundens preferanser. Bedriften er da avhengig av finansiell støtte gjennom grønne lån.

Taksonomiforordningen og belastning på kundene

Kunder kan bli belastet på flere ulike måter, men det er et element bedriftene må balansere slik at de opprettholder både kundemasse og at bedriften likevel driver lønnsomt. Enkelte av bedriftene påstår at kunden ikke vil bli belastet, men majoriteten mener at bærekraft, sertifiseringer og nå taksonomi vil gjøre det mer kostbart å bygge og dermed vil eksempelvis leieprisene øke. Dette henger i større grad sammen med det økonomiske perspektivet på bærekraft, hvor vi ser en endring i de relative prisene; sertifiseringskostnader har en direkte effekt på salgs- og leiepris (Hagland, 2022; North, 1999). Videre fremlegger en av bedriftene at kundenes merkostnad vil øke ved flere bærekraftige valg. Kunden velger i de fleste tilfeller utforming av byggene og må dermed belage seg på en økning i kostander i trå med deres preferanser.

Fra et investorperspektiv blir en av de to bedriftene påvirket av taksonomiens kriterier. De understreker at innhenting av finansiering kan bli påvirket, der bedriften må vise til tilfredsstillende av krav i henhold til taksonomien, for å kunne få grønn finansiering som en del av de økonomiske forholdene ved bærekraft som presentert i det teoretiske rammeverket. De opplever videre at taksonomien påvirker dem eksternt, og de må sette interne mål på hvor og hvordan taksonomien skal påvirke bedriften. Som en konsekvens vil bedriften, kunne bli påvirket etter kundens preferanser tilknyttet bedriftens produktvalg.

Oppsummering: Output og kunder

Vi forventet at bedriftenes kostander ved å drive bærekraftig ville påvirke kunden, der vi antok at kostnadene ville øke slik at bedriftene kunne dekke de kostnadene tilknyttet grønne bygg. Vi forventet at kunden ville bli påvirket gjennom blant annet økte leiepriser. Likevel forventet vi også en positiv påvirkning der kunden ville være positiv til miljøfokuserte bedrifter, og som følge av dette antok vi at kundene i større grad ville være villig til å investere i bærekraft og grønne bygg.

Resultatene våre viser at bedriftene generelt mener at kundene ikke har blitt eller blir direkte påvirket av taksonomien. I samsvar med de andre temaene i oppgaven legger bedriftene også her til grunn taksonomiens tidlige fase. Det er en mindre ekstern påvirkning fra taksonomien og færre endringer internt som følge av taksonomien tilknyttet dette kapittelet. Selv om bedriftene generelt mener at kunden ikke blir påvirket av taksonomien, understreker de likevel at bærekraft, sertifiseringer og taksonomien er kostbare standarder å bygge etter, og som en konsekvens vil leieprisene øke. Videre mener enkelte bedrifter også at det vil foreligge en merkostnad for kunden ved flere miljøvennlige valg. Kundernes kostnader vil også øke ved økte preferanser for bærekraft. Selv om bedriftene påstår at kunden ikke blir påvirket, fremkommer det i resultatene i oppgaven at kunden blir påvirket med grunnlag i kostnaden ved å bygge bærekraftig gjennom blant annet økte leiepriser. Vi antok som nevnt at kunder i større grad ville være betalingsvillige og bidra til en grønnere fremtid ved å sitte i grønne bygg. Resultatene tilsier at kunder er opptatt av bærekraft, men de er likevel opptatt av kostnader også. En av bedriftene spesifiserer at kunden ikke velger dem med begrunnelse i taksonomien, men flere av bedriftene opplever økt etterspørsel etter grønne bygg og et bærekraftig fokus.

5.4 Fremtidsrettet perspektiv

Bedriftenes fremtidsrettede perspektiv bygger på visjonen bedriften har for deres videre arbeid for en grønnere fremtid i bygg- og eiendomssektoren. Med mål om nullutslipp og å følge eldre og nyere regel- og rammeverk samt sertifiseringer, vil bedriftene fortsette å jobbe for å bli mer bærekraftig. I likhet med de andre temaene vil også dette tema være inndelt i underoverskrifter for å best mulig besvare forskningsspørsmålet.

5.4.1 Hva er bedriftenes fremtidsrettede perspektiv for en grønnere og mer bærekraftig retning?

Vi antok at taksonomien ville bidra til en organisatorisk ending og videre at det ville foreligge en ekstern påvirkning og isomorfisme. Det var videre forventet at dette skulle føre til likere bedrifter og et ønske om samarbeid i det tilhørende organisasjonsfeltet, for å bidra til en grønnere fremtid i bygg- og eiendomssektoren.

Alle bedriftene jobber mot en grønnere fremtid der nullutslipp, avfallsreduksjon, sertifiseringer og sirkulærøkonomi er vesentlige faktorer. Førti prosent av energiforbruk ligger i byggbransjen, og det er viktig som et steg inn i fremtiden å etablere flere bygg med energimerke A. Like viktig er unngåelsen av grønnvasking og det generelle arbeidet mot en bærekraftig fremtid.

Bedriftens visjon for fremtiden

Samtlige bedrifter fokuserer på bærekraft og på en grønn fremtid, men målene til hver av bedriftene varierer. Likevel er alle bedriftene opptatt av å være klimanøytrale etter Paris-avtalen innen de kommende årene. Klimautslipp skal reduseres og bransjens energiforbruk må reduseres for å unngå at karbonavtrykket blir for stort. Et utfordrende mål i “40 %-næringen”.

Bedriftene er generelt opptatt av å følge bærekraftsteori som presentert i tabell 1 og figur 2. Ved å følge sertifiseringene og regel- og rammeverket presentert, vil bedriftene bidra til en grønnere fremtid. Dette står i motsetning til bedrifter som driver med grønnvasking der de fremstår bærekraftig utad, men de kan ikke støtte oppunder “resultatene” sine med bærekraftig teori. Bærekraft kan videre også skape konkurransedyktighet med bakgrunn i både frivillige og ufrivillige sertifiseringer og regel- og rammeverk, og det vil være viktig for bedriftene for å kunne skille seg ut i bransjen. Spesielt en av bedriftene poengterer at de ønsker å utnytte konkurransekraften og være ledende på miljø og bærekraft.

«Miljøet er et viktig konkurranseparameter.» (Bedrift D).

Videre vil konkurransedyktighet være viktig i tiknytningen til kunder, samt muligheten til å forbli i markedet ved å oppfylle krav knyttet til de spesifikke sertifiseringene etter teori presentert av Eriksson-Zetterquist et al. (2014, s. 253–254).

Samtlige bedrifter har en visjon om å være bærekraftige og samsvarer med den presenterte teorien knyttet til bærekraft. Taksonomien er likevel enda i en startfase der viktigheten av rammeverket også vil øke i fremtiden.

Bedriftens nåværende fase og neste steg

Bedriftene er generelt i en tidlig fase av taksonomien og knyttet til kriteriene satt. De jobber alle kontinuerlig med bærekraft, og som nevnt står bærekraft sentralt for bedriftenes fremtidsvisjon. En av bedriftene understreker verdien av klassifiseringssystemet og hvordan det har bidratt til bedriftens sammenstilling av data som viser finansiell verdiskapning av bærekraft. Den eksterne påvirkningen av taksonomien har også her bidratt til endringer internt (Mahoney & Thelen, 2009, s. 17). Per i dag er to kriterier presentert under taksonomien (figur 1), hvor fire av seks bedrifter jobber med å gjøre seg kjent med taksonomien og overføre det internt. På den andre siden har de resterende to bedriftene kommet lengre i omstillingsfasen, og en av dem rapporterte frivillig ved forrige regnskapsår. Videre hevder den andre bedriften at de ligger langt fremme i omstillingsfasen, men er likevel sammenstemt med alle bedriftene om at taksonomien per nå er i en tidlig fase og det er et uferdig rammeverk.

En av bedriftene bygger videre på økonomiske aspekt ved bærekraftsteori som presentert under tabell 1. Bedriften presiserer i likhet med økonomiske konsekvenser og output og kundepåvirkning at det er krevende å nå klimamål, spesielt null-utslipp. Det krever kapital å investere i grønne bygg og dermed er bedriftene avhengig av samarbeid med leietakere. Som et tiltak har bedriftene grønne fordelsavtaler, en dyrere avtale - men kundene vil da sitte i et grønt bygg. Samtidig vil bedriftene kunne finansiere bærekraft og de kostandene det fører med seg. Videre opplever også bedriften at en større velvillighet av det offentlige ville gjort det enda mer attraktivt å bygge grønt. Etter Mahoney and Thelen (2009, s. 16) er taksonomien en radikal endring og etter erstatningen av regnskapslovens § 3-3 c har bedriftene opplevd en ekstern endring fra EU og det offentlige. Likevel opplever bedriften at det offentlige har et større kostandsfokus enn bærekraftsfokus når de skal leie bygg av aktørene. Bedriftene er avhengig av åpenhet og betalingsvillighet tilknyttet bærekraft for både offentlige og private kunder.

Det er tydelig enighet blant bedriftene om en positiv innstilling til taksonomien, og etter hvert som bedriftene kan identifisere hvor og hvordan taksonomien treffer er det høyst tenkelig at flere av bedriftene vil oppfylle de gitte kravene.

Oppsummering: Fremtidsrettet perspektiv

For et fremtidsrettet perspektiv antok vi at taksonomien ville bidra til en ekstern påvirkning og isomorfisme, samt en organisatorisk endring. Vi forventet også et samarbeid innenfor organisasjonsfeltet bygg- og eiendomssektoren slik at de sammen kan bidra til en bærekraftig fremtid.

Bedriftene ønsker alle å bidra til en grønnere fremtid for sektoren deres og er opptatt av å følge regel- og rammeverk samt sertifiseringer. Resultatene viser tegn til ekstern påvirkning, men også her understrekes det at taksonomien er i en tidlig fase og det gjenstår å se hvor stor påvirkning den vil ha på bedriftene. Resultantene viser videre ikke et direkte samarbeid i organisasjonsfeltet, men som nevnt tidligere antar vi at isomorfismen vil bli tydeligere i takt med at taksonomien utvikler seg.

6. Konklusjon

Vi har i denne masteroppgaven undersøkt taksonomiens påvirkning på aktører i bygg- og eiendomssektoren i Norge. Gjennom en stegvis deduktiv-induktiv metode, dybdeintervjuer og ved et bredt teoretisk rammeverk i tre deler, har vi reist fire forskningsspørsmål knyttet til de fire innfallsvinklene (1) økonomiske konsekvenser, (2) byråkratiske konsekvenser, (3) output og kunder og (4) fremtidsrettet perspektiv, for å videre kunne besvare problemstillingen:

“Hvordan forventer de ulike aktørene innen bygg- og eiendomssektoren å bli påvirket av taksonomiforordningen?”

Taksonomien ble introdusert for å skape en unison forståelse mellom bærekraft og finans, og videre bevege kapitalstrømmer i en økonomisk bærekraftig retning (European Parliament and Council, 2020; PwC Norge, u.å.-c). De seks bedriftene vi har intervjuet, er alle kjent med taksonomiforordningen. Rammeverket har hatt en ekstern påvirkning på bedriftene som videre har ført til interne omveltninger, og fokuset på bærekraft har økt som følge av taksonomien. Likevel er det gjentakende at alle bedrifter opplever ulik påvirkning av taksonomien, og hovedargumentet hviler på taksonomiens tidlige fase. Bedriftene med portefølje i både Norge og Sverige, ligger et steg foran i rapporteringsprosessen ettersom EU-land innførte taksonomien tidligere enn EØS-land. Taksonomien har videre ført med seg økte kostnader, og det selv om det er et kvalitetsstempel å sertifisere, er det likevel kostbart å bygge bærekraftig. For bedriftene er det en avveining knyttet til kostnadene ved å bygge grønt, og avkastningen de sitter igjen med der kundens betalingsvillighet er en vesentlig faktor. Eterspørselen av grønne bygg har økt, men det fremkommer likevel i intervjuene at kunder velger bygg basert på flere faktorer enn bærekraft. Samtidig vil taksonomien føre med seg økte bolig- og leiekostnader ettersom bedriftene må innhente kapital for å kunne finansiere byggene. Bedriftene er videre også avhengig av grønne lån og obligasjoner for å finansiere prosjekter, men kun et fåtall av dem har samarbeid med finansinstitusjoner med bakgrunn i taksonomien selv om velvilligheten fra samarbeidspartnere har økt. Verdien av taksonomien er tydelig, men det er likevel en vei å gå i oppfyllelsene av kravene tilknyttet rammeverket. Taksonomien tilrettelegger for grønnere valg og det er forventet at det vil være vesentlig å oppfylle kravene for å motta finansiering gjennom grønne lån og obligasjoner.

Gjennom norsk lov er aktører pålagt å følge bærekraftig utvikling og rapporteringskravene har økt, og de er forventet å fortsette og øke med årene. Det er videre forventet at aktørene i bygg- og eiendomssektoren vil bli likere gjennom de økte rapporteringskravene, selv om det per i dag

kun er få tegn til isomorfi. Taksonomiens tidlige fase har skapt usikkerhet rundt påvirkningen av klassifiseringssystemet, og aktører jobber enda med å definere betydningen av taksonomien internt og hvor den treffer organisasjonen. Likevel har taksonomien økt bærekraftsfokuset der både standarder etter Paris-avtalen, BREEAM-NOR og energimerkeordningen er minimumskrav - og taksonomien og de tilknyttete kravene anses som tydeligere enn de nevnte sertifiseringene.

Det er tydelig at fokuset på miljø og det grønne skiftet er oppjustert etter taksonomien, men det er viktig at kostnadene ved bærekraft blir balansert i både sikre og usikre tider. Taksonomien fører med seg kapitaløkning og det er forventet en økning i antall prosjekter i bygg- og eiendomssektoren. Klassifiseringssystemet hensyntas og de interne omveltningene som følge av taksonomiens eksterne påvirkning har påvirket styringsrutiner hos enkelte aktører. Videre har også taksonomien påvirket og endret fokuset på bærekraft, men med bakgrunn i den tidlige fasen forblir flere bærekraftsmål uendret. Taksonomien har heller ikke direkte påvirket eksisterende prosjekter, men det er forventet at nye prosjekter vil hensynta taksonomiens krav. Taksonomien er introdusert som et tilskudd til de eksisterende uformelle og formelle rapporteringsverktøyene knyttet til bærekraft, og som nevnt er det forventet at rapporteringskravene vil øke etter hvert som taksonomien utvikler seg. Det anses verdifullt å ligge i forkant, og enkelte aktører har allerede startet og gjort seg kjent med rapporteringen.

For å være konkurransedyktig og en del av markedet er det viktig å følge markedsstandarder. Klimamål er krevende, men å følge krav og opprettholde et bærekraftig fokus vil bidra til å skape konkurransefortrinn og å bli værende i organisasjonsfeltet. Klassifiseringssystemet er verdifullt og fører med seg finansiell verdiskapning av bærekraft, der aktørene engasjeres til å øke bærekraftsfokuset. De eksisterende formelle- og uformelle bærekraftsverktøyene er velkjent og med bakgrunn i den økte etterspørselen er det verdifullt for kunden å fremvise sertifiseringer, og videre fremvise et høyt bærekraftsfokus. Aktørene svanemerker, BREEAM-NOR sertifiserer og energimerker porteføljen sin - og taksonomien vil bidra til grønnere og mer miljøvennlige bygg. Likevel er det kunder som setter preferansene, og de vil gjennom en økt grønn preferanse være åpne for å øke betalingsvilligheten. Kunder vil bli økonomisk belastet ved grønne preferanser, men vil videre være upåvirket av taksonomien og aktørens kundemasse likeledes.

Taksonomien har påvirket aktørene ulikt gjennom de fire nevnte temaene innledningsvis. Det er likevel et felles grønt fokus og et ønske om å bidra til en mer miljøvennlig sektor. Aktørene

jobber også alle for å innføre rammeverket internt, og det er forventet at påvirkningen av taksonomien vil bli tydeligere etter hvert som den utvikles.

6.1 Begrensninger og videre forskning

Slik som vi har presisert gjennom oppgaven er taksonomien enda i en tidlig fase i Norge, og det gjenstår både en bredere tydelighet knyttet til rapporteringskravene og videre også iverksettelse av flere krav. De eksisterende funnene i vår oppgave understreker den tidlige fasen, hvor det også er tydelig at bedriftene kjenner en uklarhet knyttet til innføring og rapportering av taksonomien. Den tidlige fasen av taksonomien i Norge har også begrenset oppgaven vår til en viss grad. Enkelte svar på spørsmål i intervjuene bar preg av at bedriftene enda ikke har merket eller er klar over effekten av taksonomien. Videre, selv om bedriftene er anonymisert i oppgaven, ble spørsmålene likevel stilt gjennom videosamtale på teams direkte til representanter for bedriftene. Vi antar at bedriftene i større grad ville hatt en utbredt ærlighet ved anonymitet også i intervjuene. Tid og ressurser har også vært en begrensende faktor i tilknytning til oppgaven vår. Intervjuer er tidkrevende, og vi har tilbakelagt oss mange timer med transkribering samt puring av bedrifter. Det nevnte kunne vært gjennomført gjennom et kvantitativt forskningsdesign, og ved å sende ut spørreundersøkelser til flere personer i de respektive bedriftene. På den måte kunne vi oppnådd et statistisk resultat, men det er likevel viktig å understreke at det også ville vært tidkrevende å samle flere respondenter og et kvantitativt design kan skape et overfladisk preg (Jakobsen, 2022, 118–120).

For videre forskning vil vi anbefale et større tidsrom, der en kan få et bredere perspektiv på taksonomiens påvirkning. Det hadde også vært interessant å intervju bedriftene i en startfase, pågående fase og etter en helhetlig implementering av taksonomien. En kasusstudie med fokus på flere caser innenfor ulike bransjer, og videre sammenlignet med bygg- og eiendomssektoren er også en spennende vinkling, men som dog er tidkrevende. Til slutt, kan videre forskning også vende blikket til finanssektoren og finansaktører, og videre undersøke taksonomiens påvirkning på dem, men også i tilknytning til bygg- og eiendomsaktører.

Referanseliste

- Am, J. B., Doshi, V., Malik, A., Noble, S. & Frey, S. (2023). Consumers care about sustainability—and back it up with their wallets. 13. <https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/consumers-care-about-sustainability-and-back-it-up-with-their-wallets>
- Brundtland, G. H. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. United Nations General Assembly. O. U. Press. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development (un.org)
- Byggteknisk forskrift. (2017). *Forskrift om tekniske krav til byggverk (FOR-2017-06-19-840)* Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-06-19-840>
- Cosgrove, A. & Rogers, K. (2021, 26. Februar). The EY Future Consumer Index finds people want to make sustainable choices, if they can. Five strategies will help CEOs meet the demand. . https://www.ey.com/en_gl/consumer-products-retail/make-sustainability-accessible-to-the-consumer
- Czarniawska, B. & Sevón, G. (2011). *Translating Organizational Change* (Bd. 56). Berlin/Boston: De Gruyter, Inc. <https://doi.org/10.1515/9783110879735>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2010). *Veiledning for forskningsetisk og vitenskapelig vurdering av kvalitative forskningsprosjekt innen medisin og helsefag*. forskningsetikk. Hentet 15. mars fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/med-helse/vurdering-av-kvalitative-forskningsprosjekt-innen-medisin-og-helsefag/>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2019, 10. februar 2019). *Generelle forskningsetiske retningslinjer*. De nasjonale forskningsetiske komiteene. Hentet 3. oktober fra
- DigitalNorway. (2022, 18. februar). Disse bærekraft-kravene kommer nå: – Flere bedrifter vil merke presset. *digitalnorway*. <https://digitalnorway.com/na-ma-flere-bedrifter-rapportere-pa-baerekraft-dette-ma-du-vite/>
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American sociological review*, 48(2), 147-160. <https://doi.org/10.2307/2095101>
- Direktoratet for byggekvalitet. (2018, 23. mai). *Hva sier energimerket om boligen din?* dibk. <https://dibk.no/bygge-eller-endre/puss-opp-energismart/hva-sier-energimerket-om-boligen-din#:~:text=Energikarakteren%20A%E2%80%93G,til%20G%20som%20er%20d%C3%A5rligst>
- Direktoratet for byggkvalitet. (2017). *Byggteknisk forskrift (TEK17) med veiledning*. dibk. <https://dibk.no/regelverk/byggteknisk-forskrift-tek17>
- Energiloven. (1990). *Lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m.* (LOV-1990-06-29-50). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-06-29-50>
- Enova. (u.å.). *Hva betyr energimerket for meg?* Enova. <https://www.enova.no/energimerking/kjopeleige-bustad/hva-betyr-energimerket-for-meg/>
- EPA. (2016). *Definition of Green Building*. archive.epa. <https://archive.epa.gov/greenbuilding/web/html/about.html#:~:text=Green%20building%20is%20the%20practice,%20maintenance%20renovation%20and%20deconstruction.>
- Eriksson-Zetterquist, U., Kalling, T., Styhre, A. & Woll, K. (2014). *Organisasjonsteori*. Cappelen Damm akademisk.
- European Commission. (2020a). *European Commission - Press release* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_17
- European Commission. (2020b). *European green bond standard*. European Commission. Hentet 26. Februar fra https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/european-green-bond-standard_en#proposal

- European Commission. (2021a). *A European Green Deal*. European Commission. Hentet 21. Mars fra https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- European Commission. (2021b). *ANNEX to the Commission Delegated Regulation (EU) .../...* European Union. https://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/taxonomy-regulation-delegated-act-2021-2800-annex-1_en.pdf
- European Commission. (2021c). *Delivering the European Green Deal*. European Commission. Hentet 22. Mars fra https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en
- European Commission. (2021d). *Overview of sustainable finance*. European Commission. Hentet 23. Mars fra https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/overview-sustainable-finance_en
- European Commission. (u.å.-a). *EU Taxonomy Compass*. ec.europa. Hentet 25. februar fra <https://ec.europa.eu/sustainable-finance-taxonomy/taxonomy-compass>
- European Commission. (u.å.-b). *EU taxonomy for sustainable activities*. finance.ec.europa. Hentet 21. februar fra https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en
- European Commission. (u.å.-c). *How does Level(s) work?* environment.ec.europa. Hentet 22. februar fra https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/levels/lets-meet-levels/how-does-levels-work_en
- European Commission. (u.å.-d). *Level(s)*. environmentec.europa. Hentet 22. februar fra https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/levels_en
- European Commission. (u.å.-e). *Level(s): European framework for sustainable buildings*. environmentec.europa. Hentet 22. februar fra https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/levels_en
- European Council. (u.å.). *Fit for 55*. consilium. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>
- European Parliament. (2015). *Circular economy: definition, importance and benefits*. European Parliament. Hentet 26. Februar fra <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits>
- European Parliament and Council. (2020). on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088 *Official Journal of the European Union*, 13(198).
- European Union. (u.å.). *Types of institutions and bodies*. European Union. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/types-institutions-and-bodies_en#:~:text=The%20European%20Union's%20institutional%20set,the%20EU%20and%20%20European%20%20people
- Farrington, J. & Kuhlman, T. (2010). What is Sustainability? *MDPI*, 2(11), 3448.
- Finans Norge. (2022). *EU parlamentet vedtar nytt direktiv om bærekraftsrapportering*. finansnorge. <https://www.finansnorge.no/artikler/2022/q4/eu-parlamentet-vedtar-nytt-direktiv-om-barekraftsrapportering/>
- Finansdepartementet. (2021a). Bærekraftig finans. <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/barekraftig-finans/id2688108/>
- Finansdepartementet. (2021b). EUs klimapakke Klar for 55 (Fit for 55). <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/innsiktsartikler-klima-miljo/eus-klimapakke-klar-for-55/id2887217/>
- Finansdepartementet. (2023). Taksonomien for bærekraftig økonomisk aktivitet. Hentet 11. april, fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/taksonomien-for-barekraftig-okonomisk-aktivitet/id2924859/>

- Finanstilsynet. (2022). *Lov om bærekraftig finans trer i kraft 1. januar*. finanstillstyret.
<https://www.finanstillstyret.no/nyhetsarkiv/nyheter/2022/lov-om-barekraftig-finans-trer-i-kraft-1.-januar/>
- Fjeld, I. E. & Kalajdzic, P. (2022, 28. juli). Norge verst i klassen på gjenbruk: – Forståelsen av et rikt liv må omdefineres. NRK. <https://www.nrk.no/norge/norge-verst-i-klassen-pa-gjenbruk--forstaelsen-av-et-rikt-liv-ma-omdefineres-1.16050812>
- FN-sambandet. (u.å., 21. mars 2023). *Klimaendringer*. FN. Hentet 25. februar fra
<https://www.fn.no/tema/klima-og-miljoe/klimaendringer>
- Frumkin, P. & Galaskiewicz, J. (2004). Institutional Isomorphism and Public Sector Organizations. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 14(3), 283-307.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1093/jopart/muh028>
- Grønn byggallianse. (u.å.). Nysgjerrig på BREEAM-NOR? *byggalliansen*.
<https://byggalliansen.no/sertifisering/om-breeam/nysgjerrig-pa-breeam-nor/>
- Grønn Byggalliansen. (u.å.-a, 15. april). Klimakur for bygg og eiendom. *Bygg alliansen*.
<https://byggalliansen.no/kunnskapssenter/publikasjoner/infopakkeklimakjempen/>
- Grønn Byggalliansen. (u.å.-b). Nysgjerrig på BREEAM-NOR? *byggalliansen*.
<https://byggalliansen.no/sertifisering/om-breeam/nysgjerrig-pa-breeam-nor/>
- Grønn Byggalliansen. (u.å.-c). *OM BREEAM-NOR*. <https://byggalliansen.no/sertifisering/om-breeam/>
- Grønnvaskingsplakaten. (u.å.). *Grønnvaskere snakker høyt om bærekraft uten å bidra med noe som gjør verden bedre*. gronnvasking.no. Hentet 27. Februar fra
<https://gronnvasking.no/no/hjem/>
- Hagland, C. V. (2022). *EUs taksonomi – mot en bærekraftig eiendomsbransje* [Masteroppgave, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet]. Brage unit.
<https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-xmlui/bitstream/handle/11250/3026621/Hagland2022.pdf?sequence=1>
- Hatling, M., Blakstad, S. H., Venås, C., Sporse, T. T., Jære, L. & Espenes, G. (2020). *Hvordan ser framtidens bygg- og anleggsnæring ut?* (ISBN 978-82-536-1674-2). SINTEF Community.
<https://www.sintef.no/contentassets/ccf2bfe7339a4a75af3a5a8bfafdcff/framsikt-2050-rapport.pdf>
- Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Jennings, P. D. & Zandbergen, P. A. (1995). *Ecologically Sustainable Organizations: An Institutional Approach* (Bd. 20). Ada, Ohio, etc: Academy of Management.
<https://doi.org/10.2307/258964>
- Jortveit, A. (2022). *EUs taksonomi kommer hjem til oss med boliglånene*. energiogklima.
<https://energiogklima.no/nyhet/eus-taksonomi-kommer-hjem-til-oss-med-boliglanene/>
- Klima- og miljødepartementet. (2021). EU og sirkulær økonomi.
<https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/forurensning/sirkular-okonomi/eu-og-sirkular-okonomi/id2701035/>
- Kvale, N. & Norang, H. (2021). *Grønt er Skjønt? En studie av hvordan EUs taksonomi og Level(s) kan konkretisere bærekraft innen bygg og eiendom* [Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. Open. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2787260>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Larsen, E. R. & Sommervoll, D. E. (2004). Hva bestemmer boligprisene? , 2004(2), 72.
<https://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/200402/ssp.pdf>
- Larsson, A. (2021). *An Explorative Study of the EU Taxonomy's Impact on Residential Developers in the Swedish Market* [Masteroppgave, KTH Royal institute of technology]. Digitala Vetenskapliga Arkivet. <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1576417&dswid=8001>

- Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren mv. (2021). *Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer* (LOV-2021-12-22-161). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2021-12-22-161>
- Lovdata. (u.å.). *Om EU-rettsaktene*. europolov. <https://www.europolov.no/laer-mer/eu-rettsaktene>
- Mahoney, J. & Thelen, K. (2009). *Explaining Institutional Change: Ambiguity, Agency, and Power*. New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511806414>
- Martinsen, V. (1991). *Filosofi: En innføring*. Kontekst Forlag.
- Miljødirektoratet. (u.å.). *Om Europas grønne giv*. miljødirektoratet. <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/internasjonalt/gronn-giv/europas-gronne-giv/>
- Moses, J. W. & Knutsen, T. L. (2019). *Ways of knowing : competing methodologies in social and political research* (Third edition. utg.). Red Globe Press.
- Mydske, T. (2020, 18. november). *Bærekraft og klimarisiko: Betydningen av EUs regelverk for bærekraftig finans for norske og finansaktør[Paperpresentasjon]*. Norske finansanalytikerens forening https://finansfag.no/wp-content/uploads/2020/11/NFF_Tore_Mydske_EU-taksonomi_utstedere-og-finansaktorer.pdf
- NHO. (2020). Bærekraftig utvikling blir viktigere for eiere, investorer og långivere. 2023(27. februar).
- NHO. (2021). *Fit for 55: Flere krav til transportsektoren i EUs nye klimapakke*. nho. Hentet 27. mars fra <https://www.nho.no/samarbeid/gront-landtransportprogram/artikler/fit-for-55-flere-krav-til-transportsektoren-i-eus-nye-klimapakke/>
- NHO. (u.å.-a). *Bærekraftsrapportering: Treffer nye krav små og mellomstore bedrifter?* nho. Hentet 3. mars fra <https://www.nho.no/tema/barekraftig-utvikling/artikler/barekraftsrapportering/>
- NHO. (u.å.-b). EUs taksonomi og handlingsplan for bærekraftig finans.
- Nordea. (2022a, 12. januar). *Hva er grønne lån?* nordea. <https://www.nordea.com/no/nyheter/hva-er-gronne-lan>
- Nordea. (2022b, 20. mai). *Hva er grønne obligasjoner?* nordea. <https://www.nordea.com/no/nyheter/hva-er-gronne-obligasjoner>
- Nordea. (u.å.). *Hva er ESG?* Nordea. Hentet 5. mars fra <https://www.nordea.no/privat/vare-produkter/sparing-og-investering/fond/esg.html#:~:text=ESG%20er%20en%20engelsk%20forkortelse,tjenester%20bidrar%20til%20b%C3%A6rekraftig%20utvikling>
- Norges vassdrags- og energidirektorat [NVE]. (2015, 31. mars 2023). *Energimerking av bolig og bygg*. nve. Hentet 24. februar fra <https://www.nve.no/energi/energisystem/energibruk/energimerking-av-bolig-og-bygg/>
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678> (Political economy of institutions and decisions)
- North, D. C. (1999). *Institutional Change: A Framework of Analysis*. karlwhelan. <https://www.karlwhelan.com/Macro2/North.pdf>
- Prop. 208 LS (2020–2021). *Lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og et rammeverk for bærekraftige investeringer og samtykke til deltagelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av forordning (EU) 2019/2088 og forordning (EU) 2020/852*. Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-208-ls-20202021/id2856814/?ch=3>
- PwC Norge. (2022, 20. desember). *Bærekraftsdirektivet (CSRD) vedtatt i EU – Hva betyr det for din virksomhet?* pwc. <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/enighet-om-baerekraftsdirektivet-csrd.html>
- PwC Norge. (u.å.-a). *Bærekraftsrapportering: Få oversikt og innsikt i det viktige og spennende bærekraftsarbeidet vi nå går inn i.* pwc. Hentet 25. februar fra <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/baerekraftsrapportering.html>

- PwC Norge. (u.å.-b). *Hva er ESG?: Hva betyr ESG og hvordan påvirker det styrets og ledelsens agenda?*. pwc. Hentet 24. februar fra <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/hva-er-esg.html>
- PwC Norge. (u.å.-c). *Taksonomien*. pwc. Hentet 15. februar fra <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/baerekraftsrapportering/taksonomien.html>
- Regjeringen. (2021). *A European Green Deal: Norwegian perspectives and contributions* regjeringen. <https://www.regjeringen.no/contentassets/38453d5f5f5d42779aaa3059b200a25f/a-european-green-deal-norwegian-perspectives-and-contributions-20.04.2021.pdf>
- Regnskap Norge. (u.å.). *BÆREKRAFTSRAPPORTERING*. regnskapnorge. Hentet 3. mars fra <https://www.regnskapnorge.no/naeringspolitikk/barekraft/barekraftsrapportering/>
- Regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap m.v.* (LOV-1998-07-17-56). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56#KAPITTEL_3
- ScienceDirect. (u.å.). *Institutional Framework*. sciencedirect. <https://www.sciencedirect.com/topics/earth-and-planetary-sciences/institutional-framework>
- Scott, W. R. (2014). Institutions and organizations : ideas, interests, and identities. *Institutions and organisations*.
- Siddi, M. (2020). The European Green Deal: assessing its current state and future implementation. *IRIS*, (114), 14.
- Sikt. (u.å.). *Meldeskjema for personopplysninger i forskning*. Sikt. Hentet 6. mars fra <https://sikt.no/fylle-ut-meldeskjema-personopplysninger>
- Silkoset, R., Gripsrud, G. & Olsson, U. H. (2021). *Metode, dataanalyse og innsikt* (4. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Skatteetaten. (2023). *Frister og oppgaver for næringsdrivende*. Skatteetaten. Hentet 3. mars fra <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/starte-og-drive/frister-gebyrer-og-tilleggsatt/frister-og-oppgaver/>
- SpareBank1. (u.å.). *Grønt boliglån*. sparebank1. Hentet 26. februar fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/privat/lan/boliglan/gront-boliglan.html>
- Statistisk sentralbyrå. (2007). *20 år siden Brundtlandkommisjonen - fortsatt langt fram*. ssb. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/20-aar-siden-brundtlandkommisjonen-fortsatt-langt-fram>
- Svanemerket. (2023, 23. april). *Svanemerkets krav til bygg*. Svanemerket. <https://svanemerket.no/krav/bygg/>
- Svanemerket. (u.å.). *Svanemerkets krav*. svanemerket. <https://svanemerket.no/krav/>
- The Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC]. (2021). *Climate change widespread, rapid, and intensifying - IPCC*. United Nations. Hentet 20. februar fra <https://www.ipcc.ch/2021/08/09/ar6-wg1-20210809-pr/>
- Thommessen. (2021). *Utvidet rapporteringsplikt om "taksonomiprestasjon"*. thommessen. Hentet 23. februar fra <https://www.thommessen.no/aktuelt/utvidet-rapporteringsplikt-om-taksonomiprestasjon>
- Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utgave. utg.). Gyldendal.
- United Nations. (2023). *The Paris Agreement*. United Nations Hentet 23. februar fra <https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement>
- United Nations. (u.å.). *What Is Climate Change?* United Nations. Hentet 25. februar fra
- Visma. (u.å.). *Regnskapsloven: Hva er regnskapsloven?* Visma. Hentet 27. februar fra <https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/r/regnskapsloven/>
- Whelan, K. (2014). *MA Macroeconomics*. karlwhelan. <https://karlwhelan.com/blog/?p=1241>
- Wilkinson, A., Hill, M. & Gollan, P. (2001). The sustainability debate. *International Journal of Operations & Productions Management*, 21(12), 1492-1502.
- Yin, R. K. (2015). *Qualitative Research from Start to Finish*. New York: Guilford Publications.
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods* (6. utg.). SAGE publication.

Zeiner, I. (2023, 23. april). *Svanemerkets krav til bygg*. Svanemerket.
<https://svanemerket.no/krav/bygg/>

Figurliste

Moses, J. W. & Knutsen, T. (2019) *Ways of knowing: competing methodologies in social and political research* [Figur]. Red Globe Press.

PwC Norge. (u.å) *taksonomien* [Figur]. PwC.

Tjora, A. (2017) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* [Figur]. Gyldendal Akademisk.

Yin, R. K. (2018) *Case study research and applications: design and methods* [Figur]. SAGE.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide for bedrift A til D, bedriftsperspektiv

Intervjuguide

Masteroppgaven vår er en casebasert studie hvor vi skal se på 4-6 ulike bedrifter innenfor byggbransjen og deres forhold til EUs nye taksonomi som trådte i kraft i 2023. Hensikten med dette intervjuet er å se de på økonomiske og byråkratiske konsekvensene av taksonomien og hvordan dette vil påvirke byggbransjens kunder. Samtidig ønsker vi å se på hvor langt hver enkel bedrift har kommet i omstillingsprosessen og hva som er de neste stegene for bedriftens framtid.

Tema 1: Økonomiske konsekvenser

- Hvordan har EU-taksonomien påvirket prosjektledelse for en grønnere omstilling?
- Har bedriften opplevd en større velvillighet fra samarbeidspartnere, herunder forsikringsselskap, banker og eventuelt investorer, til grønnere og mer bærekraftige bygg?
- I hvilken grad har omveltningene i en grønnere retning påvirket bedriften økonomisk?
- Det grønne skiftet bidrar til høyere risiko for forsikringsselskap, banker og investorer til å både forsikre, låne ut og investere i «grå bygg»: hvordan har det nevnte påvirket bedriften?
- EU ønsker at klassifiseringssystemet (taksonomien) skal føre til økt kapital, i kombinasjon med den økte bærekraftigheten; Som bedrift, er dette noe dere per nå opplever?

Tema 2: Byråkratiske konsekvenser

- I hvilken grad har taksonomien ført til økt innovasjon og utvikling av eksisterende prosjekter?
- I hvilken grad har taksonomien bidratt til redefinering av bærekraft og fokus på bærekraft?
- Har bedriften opplevd et økt rapporteringskrav gjeldende bærekraftige aktiviteter som en «konsekvens» av taksonomien?
- Hvilke bærekraftige kriterier oppfyller bedriften per dags dato?
- Tar dere i bruk EUs «Level(s)» for å vurdere bærekraftytelsen til bygninger?

Tema 3: Output og Kunder

- Har taksonomien ført til utfordringer for ferdigstillelse av prosjekter?
- I hvilken grad har taksonomien påvirket kundemassen til bedriften?
- Hvordan vil kundene bli belastet i henhold til kriteriene i den nye taksonomien?

Tema 4: Fremtidsrettet perspektiv

- EU har en klar og tydelig visjon for fremtiden, hva er deres?
- Hvor langt i omstillingsfasen har dere kommet til, og hva er det som gjenstår for å oppnå disse kriteriene?
- Er det noe mer du vil tilføye?

Vedlegg 2: Intervjuguide for bedrift E og G, investorperspektiv

Intervjuguide

Masteroppgaven vår er en casebasert studie hvor vi skal se på tre ulike bedrifter innenfor byggbransjen og deres forhold til EUs nye taksonomi som trådte i kraft i 2023. Hensikten med dette intervjuet er å se de på økonomiske og byråkratiske konsekvensene av taksonomien og hvordan dette vil påvirke byggbransjens kunder. Samtidig ønsker vi å se på hvor langt hver enkel bedrift har kommet i omstillingsprosessen og hva som er de neste stegene for bedriftens framtid.

Tema 1: Økonomiske konsekvenser

- Hvordan har EU-taksonomien påvirket prosjektledelse for en grønnere omstilling?
- Har dere (deres bedrift) hatt en økt velvillighet til å investere i grønnere og mer bærekraftige bygg? ***
- I hvilken grad har omveltningene i en grønnere retning påvirket bedriften økonomisk?
- Det grønne skiftet bidrar til høyere risiko for forsikringsselskap, banker og investorer til å både forsikre, låne ut og investere i «grå bygg»: hvordan har det nevnte påvirket bedriften?
- EU ønsker at klassifiseringssystemet (taksonomien) skal føre til økt kapital, i kombinasjon med den økte bærekraftigheten; Som bedrift, er dette noe dere per nå opplever?

Tema 2: Byråkratiske konsekvenser

- I hvilken grad har taksonomien ført til økt innovasjon og/utvikling av eksisterende prosjekter?
- I hvilken grad har taksonomien bidratt til redefinering av bærekraft og fokus på bærekraft?
- Har bedriften opplevd et økt rapporteringskrav gjeldende bærekraftige aktiviteter som en «konsekvens» av taksonomien?
- Hvilke bærekraftige kriterier oppfyller bedriften per dags dato (mars 2023)?

Tema 3: Output og kunder

- Har taksonomien ført til utfordringer for ferdigstillelse av prosjekter dere er involvert i? ***
- Fra et investorperspektiv; hvilke kriterier stiller dere som bedrift for å kunne oppnå et ønskelig bærekraftig samarbeid? ***
- Hvordan vil dere som investorer bli belastet i henholdt til kriteriene i den nye taksonomien? ***

Tema 4: Fremtidsrettet perspektiv

- EU har en klar og tydelig visjon for fremtiden, hva er deres?
- Hvor langt i omstillingsfasen har dere komme til, og hva er det som gjenstår for å oppnå disse kriteriene?
- Er det noe mer du vil tilføye?

Vedlegg 3: Informasjonsskriv samt samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet «EUs taksonomiordning innenfor byggbransjen»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å *se hvilken effekt EUs nye taksonomi har på byggbransjen*. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet vil være vår avsluttende oppgave for studiet og vil tilsvare en masteroppgave. Hensikten med dette prosjektet er å se de på økonomiske og byråkratiske konsekvensene av taksonomien og hvordan dette vil påvirke byggbransjens kunder. Samtidig ønsker vi å se på hvor langt hver enkel bedrift har kommet i omstillingsprosessen og hva som er de neste stegene for bedriftens framtid. I samsvar med dette er vår problemstilling formulert som følger:

«Hvordan skal ulike aktører innen byggbransjen i Bergen oppnå kriteriene til EUs nye taksonomi og hvordan vil dette påvirke sluttbrukeren?»

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskulen på Vestlandet, campus Haugesund, er ansvarlig for prosjektet. Forskningsprosjektet gjennomføres av studentgruppen Ingrid-Liv Morkken og Thibiga Kuddyar under veiledning av Tor Georg Jakobsen.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget til prosjektet er strategisk utvalgt, som vil at vi har selv valgt hvem vi vil intervju. Vi ser for oss å komme i kontakt med tre ulike bedrifter innen byggbransjen i Bergen. Intervjuobjektene vi ønsker å intervju har kunnskap om bærekraftsarbeid innad i bedriften.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i forskningsprosjektet vårt, innebærer det et intervju på maksimalt 60 minutter. Spørsmålene vil være knyttet til bedriften og dens forhold til EUs taksonomi, særlig om de økonomiske og byråkratiske konsekvensene, om bedriftens kunder og bedriftens fremtid. Vi ønsker å ta lydopptak under intervjuet, men dette er opp til hver enkel bedrift. Ellers vil det bli tatt notater under intervjuet og svar blir registrert elektronisk.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *Tilgangen omfatter Høgskulen på Vestlandet og oss studenter med veileder. Når oppgaven er blitt levert inn for vurdering vil også ekstern sensor få tilgang til oppgaven.*
- *Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Datamaterialet og arbeidet vil foregå på skolens server som har adgangsbegrensning.*

Vi ønsker å bruke bedriftens navn i oppgaven, men dersom dette ikke er ønskelig vil vi anonymisere bedriftene den endelige oppgaven.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes juni 2023. Når det foreligger endelig sensur på masteroppgaven vil lydopptak og personopplysninger bli slettet. Oppgaven publiseres på åpent nett gjennom Høgskulen på Vestlandet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *Høgskulen på Vestlandet ved veileder Tor Georg Jakobsen: epost: anonymisert eller studentene;*
Ingrid-Liv Morkken; tlf.: anonymisert, epost: anonymisert
Thibiga Kuddyar: tlf.: anonymisert, epost: anonymisert
- Vårt personvernombud på Høgskulen på Vestlandet:
Trine Anikken Larsen, Trine.Anikken.Larsen@hvl.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Professor Tor Georg Jakobsen
Veileder

Ingrid-Liv Morkken
Student

Thibiga Kuddyar
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *intervju*
- å delta i *lydopptak*
- Og at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Informasjonsskriv samt samtykkeerklæring

[Meldeskjema](#) / [Masteroppgave: EUs taksonomiforordning innenfor byggebransjen](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
708826

Vurderingstype
Standard

Dato
28.02.2023

Prosjekttittel

Masteroppgave: EUs taksonomiforordning innenfor byggebransjen

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap / Institutt for økonomi og administrasjon

Prosjektansvarlig

Tor Georg Jakobsen

Student

Thibiga Kuddyar

Prosjektperiode

01.01.2023 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.)

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Begrepsliste

BREEAM-NOR: Norges fremste miljøsertifisering for rehabilitering av bygg og etablering av nybygg. Har sitt grunnlag og forvaltes gjennom “building reseach establishment” (BRE). BREEAM-NOR er BRE sin norske tilpasning (Grønn byggallianse, u.å.).

Brundtlandkommisjonen: Også omtalt som “Verdenskommisjonen for miljø og utvikling”. Var en kommisjon som ble sammensatt for å se på de eksisterende og fremtidige verdensproblemer vi står ovenfor. Gjennom rapporten deres “our common future” definerer kommisjonen bærekraft og hvordan verden skal håndtere miljøutfordringer og fattigdom (Brundtland, 1987; Statistisk sentralbyrå, 2007).

Corporate sustainability reporting directive (CSRD): EU sitt bærekraftsdirektiv. Skal være bidragsyter til økt bærekraft og samtidig økt økonomisk inkludering, og videre samsvare med FNs bærekraftsmål og European Green Deal. I Norge erstatter dette regnskapslovens § 3-3 c om samfunnsansvar (NFRD; non-financial reporting directive) (PwC Norge, 2022).

Environmental, Social and Governance (ESG): Miljø-, sosiale og forretningsetiske forhold. Omhandler bærekraftighet med fokus på hvordan aktører bidrar til bærekraftig utvikling, gjennom de produktene og tjenestene de tilbyr. Omhandler videre også risikostyring knyttet til hvordan aktører kan minske miljøutslipp og negativ samfunnspåvirkning (Nordea, u.å.).

Energimerkeordningen: Energikarakter som må være tilknyttet alle boliger over 50 kvadratmeter, strekker seg på en skala fra A-G. Merket inneholder også en oppvarmingskarakter på en fargeskala - rød til grønn (Direktoratet for byggekvalitet, 2018).

European Green Deal: Grønn giv. “En strategi for grønn vekst som skal sikre et mer bærekraftig og konkurransedyktig Europa” (Miljødirektoratet, u.å.).

EUs taksonomiforordning: Klassifiseringssystem som tilrettelegger for en økning i bærekraftige økonomiske aktiviteter. Skal hindre grønnvasking og videre også dannet et grunnlag for merkeordninger og bransjestandarder for grønne instrumenter og produkter. Bygger på seks miljømål, der bedrifter må oppfylle gitte kriterier for å bli ansett som bærekraftig. (Finansdepartementet, 2021a).

“Fit for 55”: EU sin plan for en grønnere omstilling. “Fit for 55” referere til målet EU har om å redusere netto klimagassutslipp innen 2030 med minimum 55% (European Council, u.å.).

Forordning: Bindende rettsakt i EU (Lovdata, u.å.).

Grønne lån: Lån der formålet er enten bærekraftige eller miljøvennlige. Eksempelvis reduksjon av karbondioksid-utslipp og lån til aktører som ønsker å bygge nullutslippsbygg (Nordea, 2022a).

Grønne bygg: Miljøvennlige og bærekraftige bygg der byggeprosessen er preget av ressurseffektiv og ansvarsfull bruk av materialer, og videre et miljøvennlig fokus gjennom byggets livssyklus. Fra planlegging til ferdigstillelse og drift (EPA, 2016).

Grønne obligasjoner: “Obligasjoner der pengene fra obligasjonene er øremerket grønne formål, for eksempel finansiering av prosjekter knyttet til fornybar energi” (Nordea, 2022b).

Grønnvasking: Misdledende markedsføring som fremstiller et produkt eller en bedrift bedre enn det/den faktisk tilsvarende.

Grønt skifte: Landets arbeids mot lavutslippsland etter FNs bærekraftsmål.

Grå bygg: Bygg som ikke tilsvarer dagens miljøstandard og tilhører i den nedre delen av energiklassen.

Institusjonelle rammeverk: Et system med formelle lover, forskrifter og prosedyrer, samt uformelle konveksjoner, skikker og normer som former sosioøkonomisk aktivitet og atferd (ScienceDirect, u.å.).

Klimagassutslipp/gassutslipp: Utslipp av klimagasser som karbondioksid og metan til luften som påvirker atmosfærens evne til å holde på varmen.

Level(s): Et vurderings- og rapporteringsrammeverk som gir et felles språk for bærekraftytelsen av bygninger (European Commission, u.å.-d).

Nationally Determined Contribution (NDC): En femårig handlingsplan etterfulgt av medlemslandene i Paris-avtalen som innebærer reduksjon av klimagassutslipp og tilpasning til klimapåvirkninger.

Nearly Zero Emission Building (NZEB): Bygninger med høy energiytelse hvor den nesten null eller lave mengden med energien som kreves dekkes hovedsakelig av fornybare kilder.

Nullutslipp: Også kjent netto null, innebærer å redusere samme mengde klimagasser som slippes ut i atmosfæren innen 2050.

Paris-avtale: Første internasjonale avtale om klimapolitikk.

Primary energy demand (PED): Et mål på det totale energibehovet i et land.

Rapporteringsverktøy: Måler de miljø- og samfunnsrelaterte sidene ved produkt eller investering (DigitalNorway, 2022).

Rehabilitering: Gjøre lav-klasse bygg om til topp-klasse bygg.

Svanemerke: Offisielle nordiske miljømerket, hvor produktet må tilfredsstille visse miljøkrav (Svanemerket, u.å.).

Technical Expert Group (TEG): En ekspertgruppe for bærekraftig finans bestående av 35 medlemmer fra ulike sektorer som hadde i oppgave å utvikle anbefalinger om en rekke temaer (Klima- og miljødepartementet, 2021).